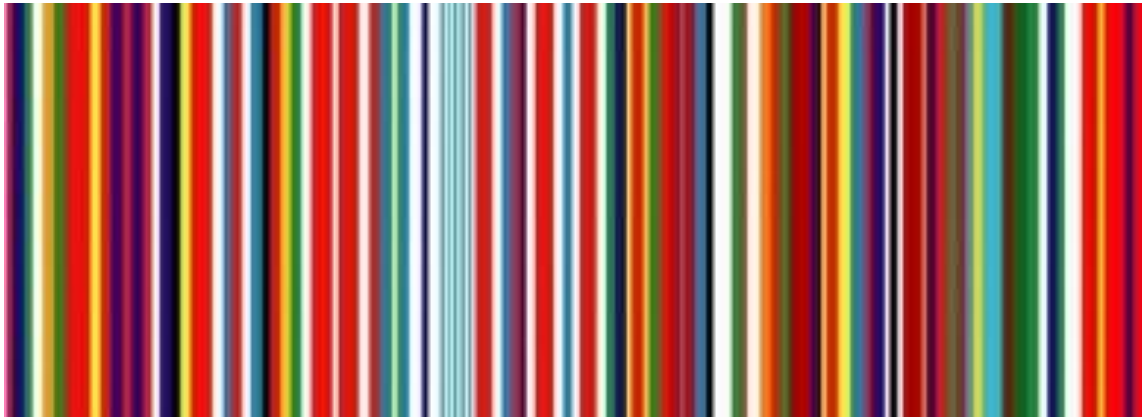

Unity in Superdiversity

Europese hoedanigheid en interculturele leergierigheid in de
Erasmusgeneratie 2.0

Masterscriptie Interculturele Communicatie
Departement Nederlandse Taal en Cultuur
Annelies Messelink (0447595)

Onder begeleiding van Dr. J.D. ten Thije en Prof. Dr. R.M. Maier
September, 2011

Universiteit Utrecht

Europa hat eine Seele, oh ja,
die muß man unserem Kontinent nicht erst geben.
Die hat er schon.
Das ist nicht seine Politik und nicht seine Wirtschaft.
Das ist in erster Linie seine Kultur.

- Wim Wenders

Europe has a soul, indeed.
No need to invent or create one for our continent.
It's there in plain sight.
It is not to be found in its politics or in its economy.
It is first and foremost embedded in its culture.

- Wim Wenders

Rede von Wim Wenders
auf der Berliner Konferenz
„Europa eine Seele geben“
am 18.11.2006

Voorwoord

Interculturele communicatie heeft de afgelopen jaren niet alleen de invulling van mijn studie bepaald maar ook de invulling van mijn leven. Toen ik mijn eerste studiejaar in het vliegtuig stapte om voor het eerst te gaan werken in Italië ging er weliswaar een vliegtuig terug naar huis, maar figuurlijk was er geen weg meer terug. Ik wilde vaker, verder en langer weg en interculturele communicatie werd voor mij een levensstijl. Het hoogtepunt hiervan heb ik ervaren tijdens mijn traineeship bij de Europese Commissie waar geen seconde voorbij ging dat ik niet aan het leren was. Op mijn werk, aan tafel met mijn huisgenoten of “op café”; dagelijks deed ik inspiratie op voor mijn masterscriptie. Uiteindelijk leidde dit tot het onderwerp dat mij de mogelijkheid verschafte nog even geen afscheid te hoeven nemen van Brussel: Europese identiteit. Ik besloot mij toch te wagen aan dit complexe begrip, geïnspireerd door mijn ervaringen in Brussel, die mij meer dan ooit aan het denken hebben gezet over dit thema. Nu is het af. En ik had nooit verwacht dit te zeggen, maar ik had er nog maanden aan kunnen werken of met het materiaal nog vijf andere scripties kunnen schrijven. Want ondanks dat kwalitatief onderzoek mij wat moeite heeft gekost en eenzame opsluiting tussen de boeken niet mijn favoriete bezigheid is, heb ik maanden ergens aan gewerkt waar ik mijn ziel en zaligheid in kwijt kon. Toch niet zo erg als verwacht, een scriptie schrijven.

Uiteraard is er een aantal mensen dat ik moet bedanken voor het feit dat ze mij geïnspireerd, begeleid en gesteund hebben. Laat ik beginnen bij de inspirerende Eurocampus in Lugano en haar evenzo inspirerende docenten en studenten. In het bijzonder noem ik Stelle Vink, van Kaam en Edelkoort voor het delen van mijn passie en het bieden van de nodige afleiding die soms ook hard nodig is. In het bijzonder Lotte die synchroon haar scriptiestress onderging, mij in zomertijden voor 10.00 de bibliotheek in kreeg en mijn cafeïnegehalte op peil wist te houden. Brussel, voor het bieden van een multiculturele en meertalige omgeving *par excellence* en voor al de geweldige mensen die ik daar heb ontmoet. Mijn huisgenoten, mijn vrienden en de onbekenden daar, die mee wilden werken aan het vastleggen van hun gesprekken op beeld. Alle andere omstanders die geïnteresseerd of plichtmatig vroegen hoe mijn scriptie vorderde. Robert Maier, die mijn scriptie heeft willen meelesen en wiens artikel over Europese identiteit mij het laatste duwtje heeft gegeven tot het schrijven van deze scriptie. Mijn moeder: Een oneindige bron van steun die al ruim 25 jaar orde poogt te scheppen in mijn chaos, zowel op papier als daarbuiten. En voor het feit dat zij mij liefde heeft meegegeven voor onderwijs, taal, cultuur en Berlin. Dan last but not least, Jan ten Thije voor zijn enthousiaste, inspirerende en soms strenge begeleiding, waar ik sinds het eerste college interculturele communicatie tot aan mijn masterscriptie gebruik van heb mogen maken. Het is altijd een genoegen geweest dit vak op theoretisch niveau vanuit Nederlandse, Italiaanse, Duitse en Europese hoeken te met hem te kunnen bespreken. Ik zal de uurtjes die altijd uitliepen vanwege ons oneindige enthousiasme missen.

Dan rest mij nu slechts de lezer veel leesplezier te wensen. Bij deze.

Samenvatting

In voorliggend onderzoek wordt het complexe begrip *Europese identiteit* aan de hand van het motto *Eenheid in Diversiteit* onderzocht bij een groep die de toekomst van Europa wordt genoemd: de Erasmusgeneratie 2.0. Deze groep is opgegroeid in een tijd van open grenzen en met technologische ontwikkelingen waardoor zij gemakkelijker wordt blootgesteld aan vreemde talen en culturen. De leden van de Erasmusgeneratie 2.0 zijn allen meertalig en hebben meermaals gebruik gemaakt van (Europese) mogelijkheden voor leermobiliteit. Op basis van authentieke opnames van zes tafelgesprekken in internationale huizen of vriendengroepen in Brussel, wordt gereconstrueerd hoe culturele en talige verschillen (diversiteit) in interactie niet grenzen versterken, maar juist grenzen doen vervagen. Het direct refereren aan elkaars of de eigen culturele achtergrond, de zogenoemde identiteitsconstructies, leiden tot humoristische fragmenten of het afstand nemen van de eigen cultuur. Daarnaast blijkt in de gesprekken dat de leden van de Erasmusgeneratie 2.0 beschikken over een hoge mate van interculturele kennis en leergierigheid en dat zij in staat zijn gesprekken op hoog niveau in meerdere talen te voeren. Er blijkt in feite sprake van een *eenheid in diversiteit*, waarbij diversiteit niet slechts een kenmerk is of een 'obstakel' dat overwonnen moet worden. Het lijkt het bestaansrecht te zijn van zowel de groepen, als de individuen zelf. In dit kader wordt ingegaan op nieuwe benaderingen van identiteit in een globaliserende maatschappij, waarbij niet zozeer culturele waarden en normen beïnvloeden hoe individuen zich ontwikkelen en gedragen, maar situationeel op individueel niveau aan bepaalde normen geconformeerd wordt en andere normen achterwege worden gelaten. Dit heeft mij gebracht tot de conclusie dat er niet zozeer sprake is van een Europese identiteit dat een bepaalde mate van ondergeschiktheid aan een uniform collectief impliceert, maar dat er sprake is van een Europese hoedanigheid waarbinnen vaardigheden centraal staan die relevant zijn begrip te bereiken in superdiverse interculturele en meertalige contexten.

Inhoud

1. Europese identiteit	6
2. Onderzoeksvragen	10
3. Theoretisch kader	12
3.1 Interculturele communicatie	12
3.2 Interculturele leergierigheid	15
3.3 Identiteit in superdiversiteit	17
3.4 Meertaligheid	20
3.5 Internationale gesprekken	22
4. Methode	26
4.1 Selectie van de internationale groepen	26
4.2 Dataverzameling	27
4.3 Dataverwerking	28
4.4 Selectie en verwerking van de fragmenten	29
4.6 Betrouwbaarheid en validiteit	31
5. Het corpus	33
5.1 Huis 1: Rue Jenatzy	33
5.2 Huis 2: Rue Gustave Fuss	34
5.3 Huis 3: Rue Vallon	35
5.4 Groep 1: Blue Book Trainees	36
5.5 Groep 2: Blue Book Trainees	37
5.6 Groep 3: Brusselse vrienden	38
6. Analyse	40
6.1 Culturele categorisering	41
6.2 Afweer van culturele categorisatie	44
6.3 Culturele provocaties (teasing)	46
6.4 Cultureel expert	49
6.5 Intercultureel leren	52
6.6 Linguaging	56
6.7 Conclusie	64
7. Conclusie	66
8. Discussie	71
9. Aanbevelingen	72
Literatuurlijst	73

1. Europese identiteit

Het realiseren van een Europese identiteit is een cruciaal beleidsdoel voor voorstanders van de Europese integratie (Jacobs & Maier, 1998). Het is tevens een veelbesproken onderwerp in het maatschappelijke debat en ook in wetenschappelijke literatuur. Echter, er lijkt geen consensus bereikt te worden over wat een Europese identiteit daadwerkelijk is. In studies waarin dit gemeten wordt ontbreken doorgaans de parameters op basis waarvan deze identiteit kan worden bepaald. Zo ook in de Eurobarometer studies, waar weliswaar een *sense of European identity* wordt gemeten, maar de corresponderende definitie absent blijft. Jacobs en Maier stellen in dit kader dat de verschillende directoraat-generaals van de Europese Commissie allen over 'specifieke identiteitsgerelateerde doelstellingen' beschikken en corresponderend verschillende strategieën hanteren: "Samen geven al die versplinterde initiatieven een erg diffuus (en soms ook intern tegenstrijdig) plaatje aangaande Europese identiteit." (Ibid.:9).

Ondanks het gebrek aan een scherpe definitie, blijkt uit de Eurobarometers een toenemend aantal individuen een Europese *sense of belonging* te constateren. Er is echter sprake van een grote discrepantie in begripsomschrijvingen. Volgens verscheidene wetenschappers is Europese identiteit een eliteproject (Risse, 2003; Guibernau 2001). Risse (2003) beweert dat steun voor de Europese Unie met name voorbehouden is aan Europa's politieke, economische en sociale elites. Voor de doorsnee burger is Europa vooralsnog een afstandelijk concept en heerst er een wijdverspreide scepsis. Risse beweert dat de steun voor Europa afhankelijk is van de mate waarin Europa 'echt' is voor de burger: "An imagined community becomes real in people's lives when they increasingly share cultural values, a perceived common fate, increased salience, and boundedness." (Ibid.:3). In voorliggend onderzoek staat een groep jongvolwassenen centraal die de Europese Unie 'echt' heeft kunnen ervaren gedurende diverse buitenlandervaringen. Deze ervaringen zijn doorgaans een vorm van leermobiliteit, namelijk het volgen van vakken, stages of een volledige bachelor of master in het buitenland. Ik wil niet voorbijgaan aan het feit dat een uniforme definitie van Europese identiteit absent is, en dit begrip door velen verschillend wordt gehanteerd. Echter, in voorliggend onderzoek zal ik enkel ingaan op de beweringen over Europese identiteit afkomstig uit beleidsstukken van de Europese Commissie gericht op leermobiliteit.

In 2006 besloten het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van een actieprogramma op het gebied van een Leven Lang Leren.¹ In Artikel 12 is als horizontale beleidsmaatregel "de bevordering van het besef dat culturele en taalkundige diversiteit in Europa van groot belang zijn" opgenomen. Overeenstemmend noemen zij als doel het "bevorderen van het leren van talen en van de taalkundige verscheidenheid". In het Europees handvest voor kwaliteit bij mobiliteit (2006/961/EC:1) benadrukken het Parlement en de Raad dat: "Mobility brings citizens closer to one another and improves mutual understanding. It promotes solidarity, the exchange of ideas and a better knowledge of the different cultures which make up Europe". In het Groenboek *Promoting the learning mobility of young people* van de Europese Commissie (2009:3) wordt tenslotte beweerd dat "It (learning mobility) can help foster a deepened sense of European identity and citizenship among young people".

¹ Besluit Nr. 1720/2006/EG van het Europees Parlement en de Raad.

De participatie van jongeren aan Europese mobiliteitsprogramma's zou idealiter bijdragen aan een verhoogd talig en cultureel bewustzijn. Paradoxaal genoeg moet exact deze verscheidenheid, leiden tot een collectief "sense of European identity" en een Europese eenheid (Ibid.). Ján Figel, voormalig Eurocommissaris Educatie, Training, Cultuur en Meertaligheid, beweert dat culturele diversiteit niet slechts karakteristiek is, maar een integraal onderdeel vormt van Europeaan zijn.² De eenheid ontstaat in deze diversiteit, zoals ook het Europese motto *Unity through diversity* benadrukt. Nationale identiteiten kunnen in discussies van Europese identiteit niet worden genegeerd. Een speciale Eurobarometerstudie (2011:87) toont dat de gemiddelde burger zich nog altijd sterker identificeert met de nationale identiteit dan met een Europese. Todorov en Bracher (2008:7) opperen dat beiden niet los van elkaar kunnen worden gezien en dat eenheid in Europa wordt gekenmerkt door één gemeenschappelijke houding ten opzicht van diversiteit:

"(...) the unity of European culture resides in its manner of handling the different regional, national, religious, and cultural identities that comprise it by granting them a new status and taking advantage of this very plurality. (...) It consists not in a list of proper names nor in a repertory of general ideas, but in the adoption of one common attitude in the face of diversity."

In voorliggend onderzoek zal ik mij aansluiten bij de doelstellingen die zijn gesteld in het kader van leermobiliteit en de bovenstaande bewering, namelijk dat Europese identiteit wordt gekenmerkt door een eenheid in diversiteit, door een gemeenschappelijke omgang met culturele en talige verschillen. Wat betreft de doelgroep van leermobiliteit, wordt in de afgelopen jaren in toenemende mate gesproken over een generatie waarin we de "seeds of a truly European identity" zien.³ In dit kader wordt vaak gerefereerd aan de Erasmusgeneratie, vernoemd naar het Erasmusprogramma dat is gericht op studenten en docenten van hogeronderwijsinstellingen. Dit mobiliteitsprogramma is onderwerp geweest van menig onderzoek. Jacobs en Maier (1998) speculeren dat dergelijke programma's, de groeiende mobiliteit van hoger opgeleiden en de toenemende interesse in buitenlandcarrières, waaronder aan Europese instellingen of NGO's, kunnen bijdragen aan een Europees bewustzijn. Meerdere wetenschappers beschouwen Erasmus als een succesvol instrument ter promotie van een Europese identiteit (Kamphausen, 2006; Valentini, 2005; Chopin, 2008). Sigalas (2010) daarentegen, bekritiseert een drietal studies waar dit wordt beweerd (Stroebe et al., 1988; Krämer-Byrne, 2002 en King & Ruiz-Gelices, 2003). Volgens Sigalas zijn deze onderzoeken niet representatief en wordt slechts het effect op korte termijn gemeten. De resultaten van haar studie onder Britse non-mobiele en Erasmusstudenten toont aan dat Erasmus het leren van Europese talen en culturen bevordert. Er wordt echter geen Europese identiteit ervaren. Oborune (2010) toont in een onderzoek onder Letse Erasmusstudenten dat de opvatting van studenten niet significant veranderde gedurende hun verblijf. Zij besluit dat Erasmus vooral fungeert als katalysator en niet als promotor.

Doorgaans zijn Erasmusstudenten voor de eerste keer in het buitenland. Regelmatig wordt hierbij moeite ondervonden in contact te komen met de lokale bevolking. Deze internationale studenten begeven zich bovendien voornamelijk in kringen van hun eigen nationaliteit, of kringen waarin nabije culturen gerepresenteerd zijn (Sigalas, 2010). Onderling contact is vaak gebaseerd op het volgen van dezelfde

² <http://www.nytimes.com/2005/04/26/world/europe/26iht-enlarge2.html>, laatst bezocht: 11/08/2011

³ <http://www.nytimes.com/2005/04/26/world/europe/26iht-enlarge2.html>, laatst bezocht: 11/08/2011

opleiding, colleges of het delen van de 'Erasmuservaring'. Als gevolg is het institutionele karakter sterk van invloed op een saamhorigheidsgevoel (Ellwood, 2008). Vanwege de beperkingen van studies onder Erasmusstudenten, en de specifieke condities van dit programma wordt in voorliggend onderzoek een nieuwe groep onderzocht. In dit onderzoek staan jongvolwassenen centraal die meerdere ervaringen hebben opgedaan in het buitenland en in verschillende condities, zoals masterstudie, stage of werk. De groep die hier wordt onderzocht, verblijft in Brussel voor stage of een *traineeship*. De aanwezigheid van Europese instellingen in deze stad dragen bij aan een Europees bewustzijn. Het werken in internationale sferen confronteert de jongeren dagelijks met een grote diversiteit aan talen en culturen. Daarnaast begeven zij zich ook in privésferen in internationale groepen van voorheen onbekenden, die nu hun volledige sociale kring vertegenwoordigen. In deze "globalised" omgeving zijn groepen "made up of a range of nationalities coming together in a time of global flows" waarin zij een proces ondergaan van "questioning and redefining their identities." (Ellwood, 2008:540). Dit laatste is ook kenmerkend voor hun levensfase. Deze jongvolwassenen zijn aan het eind van hun studie of recent afgestudeerd. Velen van hen zijn op zoek naar een (eerste) baan. Nadenken over hun carrière en toekomst in het algemeen is een belangrijk kenmerk van deze groep. De zojuist genoemde condities maken deze groep geschikt voor onderzoek naar een heersende Europese identiteit, gebaseerd op talige en culturele diversiteit. Voor deze groep, die in voorliggend onderzoek centraal staat, introduceer ik de term Erasmusgeneratie 2.0. Nadat veel leden van deze groep als Erasmusstudent in het buitenland zijn geweest hebben zich verder ontwikkeld op het gebied van buitenlandervaringen en het aanleren van talen. Ook refereert de 2.0 aan een grotere generatie die opgegroeid is in een tijd die gekenmerkt wordt door globalisering en technologische ontwikkelingen die internationaal contact vergemakkelijken.

Erasmusgeneratie 2.0

Het online magazine *cafébabel.com* spreekt over de *Erasmusgeneration* en refereert hiermee aan een nieuwe, mobiele en meertalige generatie die haar bestaan dankt aan het Erasmusprogramma, de komst van het internet en de toename van mobiliteit. Op dit Europees meertalige platform, waar Europeanen artikelen en blogs plaatsen vanuit een pan-Europees perspectief, wordt beweerd dat het de eerste generatie is die geen grenzen heeft gekend, die meertalig is, met internet is geboren en "In short, it's the first generation who have lived 'Europe' on a daily basis."⁴ Hier sluit politicoloog Wolff (2005) zich bij aan. Hij bestempelt deze generatie bovendien als 'de toekomst van Europa' en de 'grondleggers van een echte Europese identiteit'. Indien deze generatie in de toekomst zal regeren, zal dit volgens hem een verregaande culturele verandering bewerkstelligen.

In voorliggend onderzoek wordt aangesloten bij bovenstaande beweringen en een groep bestudeerd die Europa als 'levensstijl' lijkt te hebben geadopteerd: de Erasmusgeneratie 2.0. Deze jonge groep komt regelmatig met andere talen en gewoontes in aanraking. Hierdoor verandert niet alleen de levensvisie, maar ook de wijze waarop veel van deze individuen hun leven vormgeven. Of zoals Ellwood (2008:540) stelt, ondergaan zij een continu proces "of questioning and redefining their identities.". Ze verlaten hun eigen land en doen academische ervaringen op in andere landen, participeren in arbeidsmarkten buiten

⁴ <http://coffeefactory.cafebabel.com/en/>

hun eigen landsgrenzen of beginnen interculturele relaties. Deze groep is evenzo opgegroeid in een tijd van open grenzen met transnationale contactmogelijkheden dankzij de komst van internet. De leden van Erasmusgeneratie 2.0 beschikken over meerdere buitenlandervaringen en voldoen aan het Europese streven dat burgers naast hun moedertaal twee vreemde talen beheersen. Bovendien wordt deze groep onderzocht in de stad Brussel. Waarom dit kan bijdragen aan Europese identiteit en aan een verhoogd bewustzijn van Europese talen en culturen, wordt in het navolgende besproken.

Brussel

Brussel is bij uitstek een internationale, multiculturele en meertalige stad. Migratie is de belangrijkste demografische factor in de bevolkingssamenstelling van het Brusselse gewest, waarvan EU-burgers de grootste groep vreemdelingen zijn, namelijk 60% van de niet-Belgen (Persoons, 2009). Brussel wordt als de de facto hoofdstad van Europa gezien, dankzij de talrijke Europese en internationale organisaties die hier zijn gevestigd, waaronder de Europese Commissie, het Europees Parlement, de Raad van de Europese Unie en de NAVO. Deze instellingen en alle parallelle activiteiten (vertegenwoordigingen, pers, etc.) beslaan naar schatting zo'n 13-14% van de Brusselse werkgelegenheid (Corijn, et al., 2009). Het Brussels gewest is tweetalig Frans en Nederlands, maar ook Engels wordt een steeds gangbaarder voertaal. In de Taalbarometer van 2006 staat Engels zelfs op de tweede plaats van meest gesproken talen en staat Nederlands op de derde plek (Janssens, 2007). Dit wordt opgevolgd door Arabisch, Duits, Spaans, Italiaans, Turks en Portugees. Brussel is tevens één van de jongste steden met een gemiddelde leeftijd van 37,8 in 2006 (Debroosere et al., 2009). Jongvolwassenen en recent afgestudeerden/jonge werknemers zijn ruim vertegenwoordigd, zowel van nationale als internationale herkomst. Tot deze categorie behoort ook de Erasmusgeneratie 2.0.

Leden van de Erasmusgeneratie 2.0 die in Brussel wonen, begeven zich, kortom, doorgaans in een internationale en meertalige omgeving, zowel in privé- als in werksfeer. Veel van hen werken hier aan Europese instellingen, in NGO's of bij bedrijven die aan Europese projecten werken. Tweemaal per jaar arriveren 600 *Blue Book trainees* die gedurende 5 maanden een stage bij de Europese Commissie vervullen plus 150 *Schumann trainees* bij het Europees Parlement (Persoons, 2009). Daarnaast zijn er gemiddeld 100 stagiaires die bij de politieke fracties werken en ook nog onofficiële jongvolwassenen die onbetaalde stages lopen bij Europese instellingen.⁵ Wat betreft de overige stagiaires in Brussel aan andere bedrijven zijn geen cijfers bekend. Het is echter een zeer hoog aantal dat voor een aantal maanden in deze stad verblijft. Daarnaast is Brussel interessant, aangezien er niet overtuigend sprake is van een dominante cultuur of taal. Ondanks dat het Frans de meest gebruikte taal is, kan in Brussel ook het Engels vrijwel overal gebruikt worden en afhankelijk van het bedrijf, het huis of het café, zijn vele andere talen vertegenwoordigd. Dit sluit doorgaans de mogelijkheid uit van een- of tweezijdige aanpassing in cross-cultureel contact. Een dergelijke omgeving vraagt om adaptatie van alle individuen en om het gezamenlijk creëren, in stand houden en ontwikkelen van succesvolle communicatievormen. Kortom, de Erasmusgeneratie 2.0 is bij uitstek een voorbeeld van de huidige tijd waarin globalisering een toenemende rol speelt en waarbij interculturaliteit een dagelijkse realiteit is, zowel in het professionele- als in het privéleven.

2. Onderzoeksvragen

In vorig hoofdstuk is besproken dat de Europese Unie het vormen van een Europese identiteit, of een *European sense of belonging* en *citizenship* zeer belangrijk vindt. Een essentiële en karakteristieke eigenschap hiervan is het bewustzijn van talige en culturele diversiteit: eenheid in diversiteit. Deze thematiek is voornamelijk onderzocht onder Erasmusstudenten. Studies van deze doorgaans eerste ervaring in de internationale academische wereld, bleken beperkend en de condities zeer specifiek. Daarom is in dit onderzoek een nieuwe groep voorgesteld die een nieuwe en de toekomstige generatie van Europa representeert. Daarnaast is het in het licht van ontwikkelingen van globalisering interessant om te bestuderen in hoeverre dergelijke ervaringen en nieuwe visies op diversiteit, van invloed zijn op hun individuele identiteit. In tegenstelling tot voorgaande studies waarin deze thematiek vooral is onderzocht aan de hand van interviews of verslagen (Sigalas, 2010; Oborune, 2010) of in interculturele collegezalen (Ellwood, 2008; Mikkers, 2008; Ehlich & ten Thije, fc.) staat in voorliggend onderzoek interculturele *face-to-face* communicatie in interactie centraal. Aan de hand van zes opnames van tafelgesprekken van verschillende internationale groepen in Brussel, wordt de communicatie in hun gesprekken geanalyseerd. Hierbij worden enkel fragmenten behandeld waarin culturele en/of talige diversiteit wordt besproken en waaruit blijkt hoe zij daarmee omgaan. Dit leidt tot de volgende hoofdvraag:

Is er sprake van een Europese identiteit gekenmerkt door *eenheid in diversiteit* in de tafelgesprekken van de Erasmusgeneratie 2.0?

Diversiteit

De hoofdvraag refereert aan het vermoedelijke bestaan van een Europese identiteit, gebaseerd op het motto 'eenheid in diversiteit'. Er zal onderzocht worden in hoeverre er sprake is van een eenheid die gekenmerkt wordt door (een gemeenschappelijke houding ten opzichte van) diversiteit. Of zoals Todorov en Bracher (2008:7) het noemden: "the adoption of one common attitude in the face of diversity". Met diversiteit wordt in voorliggend onderzoek verwezen naar fragmenten waarin interactanten (Europese) culturele en talige verschillen verbaliseren en relevant maken.

Eenheid

Met eenheid wordt bedoeld hoe, in fragmenten waarin diversiteit aan de orde is, de interactanten aangeven een gemeenschappelijke houding te hebben wat betreft deze diversiteit. In dit onderzoek zal de term *common ground* aangehouden worden, afkomstig uit de theorieën van Koole en ten Thije (1994) omtrent *discursieve interculturen*. Dit wordt in het volgende hoofdstuk uitgebreid toegelicht. Het bezitten of bereiken van een *common ground* kan op verschillende wijze wijzen in de interactie tot stand worden gebracht.

In het materiaal van voorliggend onderzoek zal ik mij richten op enerzijds het analyseren van de wijze waarop individuen aan elkaars identiteiten refereren en welke reacties daarop volgen. Dit wordt vanaf nu identiteitsconstructie genoemd. Hieruit zal blijken hoe individuen een eenheid vormen ondanks, of dankzij hun diversiteit. Dit leidt tot de eerste deelvraag:

Hoe dragen *identiteitsconstructies* in interactie bij aan het ontstaan van een eenheid?

In de inleiding is aangetoond dat kennis en begrip van Europese talen en culturen een belangrijk doel is van leermobiliteit. Dit wordt vanaf nu interculturele leergierigheid genoemd en beslaat drie niveaus, namelijk het beschikken over kennis, het toepassen van deze kennis in interactie en tenslotte het verwerven van nieuwe kennis in interactie. Op basis hiervan is de tweede deelvraag geformuleerd:

Hoe draagt *interculturele leergierigheid* in interactie bij tot het vormen van een eenheid?

In het theoretisch kader zal ik verder uitweiden over een aantal van de bovengenoemde concepten. Allereerst zal ik in paragraaf 3.1 ingaan op het bereiken van een *common ground* in interculturele interactie en hoe dit kan leiden tot het ontstaan van een nieuwe cultuur (eenheid). In paragraaf 3.2 licht ik het belang toe van intercultureel leren in interactie. In paragraaf 3.3 bespreek ik verschillende visies op identiteit in interculturele contexten, waarbij de nadruk ligt op het integreren van verschillende culturele invloeden op individuele basis, in het bijzonder in de context van globalisering en Europese eenwording. In paragraaf 3.4 ga ik in op meertalige communicatie en het gebruik van Engels als lingua franca. Tot slot worden in dit onderzoek tafelgesprekken onderzocht van de Erasmusgeneratie 2.0. Om die reden zal ik in paragraaf 3.5 ingaan op tafelgesprekken en humor in alledaagse gesprekken.

3. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op interculturele communicatie en het bereiken van een common ground waarbij een nieuwe cultuur, een discursieve intercultuur, kan ontstaan. Aangezien de Erasmusgeneratie 2.0 subject is aan condities van globalisering en met grote regelmaat blootgesteld wordt aan talen en culturen, is er bijzondere aandacht voor nieuwe theorieën over intercultureel contact, meertaligheid en identiteit.

De Erasmusgeneratie 2.0 is geboren in een tijd van open grenzen, waarbinnen mobiliteit makkelijker en veelvoorkomender is en waarin technologische ontwikkelingen transnationaal en intercultureel contact vergemakkelijken. De omstandigheden waar deze generatie mee van doen heeft, hebben niet alleen consequenties voor de betreffende individuen maar leiden noodzakelijkerwijs tot nieuwe visies en benaderingen in het onderzoeken van meertalige en interculturele ontmoetingen. In het licht van globalisering nemen situaties toe waarin vele talen en culturen en als gevolg talige repertoires samenkomen. Volgens Blommaert & Backus (2011) hebben dergelijke condities ingrijpende gevolgen voor concepten als *speech community*, *ethnic groups* en *linguistic knowledge*. Fanshawe en Sriskandarajah (2010) beweren dat er niet langer sprake is van één dimensie op basis waarvan identiteiten kunnen worden onderzocht. Dergelijke benaderingen suggereren een mate van uniformiteit en territoriale begrenzing waarbinnen, op basis van etniciteit, communicatief gedrag voorspelbaar is. Volgens Jacquemet (2010:65) moet het concept van communicatie heroverwogen en niet langer ingebed zijn in nationale talen en internationale codes. Ook voor de Erasmusgeneratie 2.0 zijn bepaalde parameters en filosofieën over meertaligheid, multiculturaliteit en identiteit niet langer valide. Er moet gezocht worden naar nieuwe theorieën gebaseerd op ontwikkelingen van globalisering waar deze generatie middenin staat. Daarom zal ik in dit hoofdstuk ingaan op nieuwe begrippen en benaderingen die een laatmoderne visie suggereren op omgang met, en de analyse van, interculturaliteit en meertaligheid.

3.1 Interculturele communicatie

In deze paragraaf wordt geschetst hoe communicatie succesvol kan verlopen in groepen waar niet slechts twee, maar meerdere talen en culturen vertegenwoordigd zijn zoals het geval is voor de gesprekken van de Erasmusgeneratie 2.0. Hierbij wordt besproken dat een common ground bereikt kan worden middels het ontwikkelen van nieuwe communicatieve vormen die op haar beurt kunnen leiden tot het ontstaan van een nieuwe cultuur, een discursieve intercultuur. Er wordt tevens ingegaan op hoe identiteitsconstructies en referenties aan talen en culturen zichtbaar worden en onderzocht kunnen worden.

Er zijn diverse opvattingen over het concept 'cultuur' en de rol die deze speelt in interculturele communicatie. Ook verschilt de definitie van interculturele communicatie en wanneer dit plaatsvindt. In dit onderzoek wordt uitgegaan van het pragmatische concept van cultuur waarin "culture is considered to be potential standard solutions to recurrent collective standard problems" (ten Thije, 2006:117). Indien in interactie culturele groepen verschillende systemen van standaard oplossingen voor standaard problemen of behoeftes toepassen, is er sprake van interculturele communicatie. Dergelijke systemen zijn niet voorbehouden aan nationale culturen, ieder collectief kan over een dergelijke cultuur beschikken.

Clyne (1994) bespreekt verschillende benaderingen om de rol van cultuur in discours te bestuderen. Voorliggend onderzoek behoort tot de benadering *interactive intercultural approach*. Deze aanpak is gericht

op de discours van interactie tussen mensen met een verschillende culturele en talige achtergrond, in een lingua franca of in één van de talen van de gesprekspersonen (ten Thije, 2003a:199). Aanvankelijk lag de nadruk in de interactieve benadering voornamelijk op het reconstrueren van misverstanden. Echter, ten Thije (Ibid.) stelt dat interculturele communicatie niet slechts is gebaseerd op onbegrip, maar dat er evenzo sprake is van interactieve totstandkoming van intercultureel begrip. Hij waarschuwt ervoor om interculturele communicatie te reduceren tot het 'minimum object', door slechts misverstanden te onderzoeken. Hij verlegt het accent naar *beyond misunderstanding*, namelijk hoe gemeenschappelijk begrip wordt bereikt. Doel is door linguïstische reconstructie aan te tonen hoe er een *common ground* in intercultureel discours ontstaat, en aan te tonen welke nieuwe discours structuren er in dat proces ontstaan (Ibid.:2003a). Deze opvatting sluit aan bij de stroming functionele pragmatiek, die ik nu verder zal toelichten.

Functionele Pragmatiek

De voornaamste grondleggers van de functionele pragmatiek zijn Rehbein en Ehlich (Titscher et al., 2000:172). Kenmerkend is dat "questions are asked about the action bases of the use of a linguistic system and the linguistic system itself" (Ibid.:171). Het woord *functioneel* impliceert dat het gericht is op de functie van uitingen. In de discoursanalytische benadering van de functionele pragmatiek staan drie aspecten in de analyse centraal. Allereerst hanteert de functionele pragmatiek de opvatting: **taal is handelen** en kan de werkelijkheid veranderen. Een spreker doet een uiting of taalhandeling (een locutie), met een bepaald maatschappelijk doel (Zweck). Om het gewenste doel te bereiken (illocutie) kunnen actoren gebruik maken van gevestigde patronen die behoren tot specifieke individuele doelstellingen (Ziel). Als hierin wederkerende volgordes van handelingen worden ontdekt, is er sprake van een taalhandelingspatroon. Sprekers kunnen dezelfde handelingspatronen inzetten voor verschillende doelen en activiteiten, en uitingen kunnen verschillende functies simultaan vervullen (ten Thije, 2003a:195). In de functionele pragmatiek is het onderzoeken van interactie pas relevant als er naast de analyse van de waarneembare uitingen, ook een reconstructie wordt gemaakt van de onderliggende handelingsdoelen. Daarnaast is het doel van de analyse het maken van een **reconstructie van intercultureel succes in interactie**, waarbij de gemeenschappelijke kennis van spreker en hoorder wordt aangetoond. Aangezien interculturele communicatie wordt gezien als een interactief geconstrueerd proces, moet analyse zich richten op de *reacties* op taalhandelingen (de perlocutie) om een gebeurtenis te reconstrueren. Met andere woorden, de focus van de analyse ligt op de interactie tussen spreker en hoorder, en de reactie op de reactie. Dit maakt het bestuderen van culturele verschillen een hulpmiddel "voor de studie van de werking van culturele verwachtingen in interactie" (ten Thije & Deen, 2009:100). Tot slot: **discours vindt altijd plaats in een specifieke context**. In de analyse moet derhalve maximale interpretatie vermeden worden, namelijk dat alles interculturele communicatie wordt genoemd. Er moet continu worden gedifferentieerd tussen interculturele en institutionele invloeden in communicatie. Een uiting kan overigens beide functies hebben doordat het enerzijds een institutioneel doel nastreeft en anderzijds refereert aan een etnische identiteit. Dit fenomeen noemen Koole en ten Thije (1994:195) *concurrency* (het gelijktijdig optreden) en maakt het mogelijk discoursstructuren te ontleden zowel op basis van haar institutionele als interculturele doelen.

Discursieve intercultuur

Begrip in interculturele communicatie is niet vanzelfsprekend. Waar verschillende culturen en talen samen komen, bestaat een groot risico dat actanten niet over dezelfde of de juiste handelingskennis beschikken.

Handelingen kunnen in de ene cultuur namelijk aan andere handelingsdoelen zijn gekoppeld dan in de andere cultuur. In dat kader beweren Koole en ten Thije (1994) dat het slechts mogelijk is een *common ground* of gemeenschappelijkheid te bereiken, indien sprekers samen nieuwe vormen van communicatief handelen ontwikkelen, om de verschillen en tegenstrijdigheden in culturele groepen te hanteren. Indien dergelijke handelingen niet zijn te herleiden tot de individuele culturen, maar specifiek zijn voor het bestudeerde contact, is er sprake van een *discursieve intercultuur* (Ibid.). Een discursieve intercultuur verschaft „een multicultureel collectief of een multicultureel gezelschap een *common ground*, een gemeenschappelijke handelingsbasis, die hun interculturele communicatie bevordert en tenslotte mogelijk maakt“ (ten Thije, 2003a:101, vrij vertaald). Het begrip intercultuur staat voor het ontstaan van een nieuwe cultuur in herhaaldelijk contact en voldoet aan de eigenschappen waar iedere cultuur aan voldoet. Discursief benadrukt de benadering van onderzoek, namelijk het bestuderen van communicatieve handelingen in interactie die deze intercultuur markeren (Ibid.:101). Zo bespreken Ehlich en ten Thije (fc.) de strategie van *kommunikative Behutsamkeit* (communicatieve behoedzaamheid) waarop discursieve interculturen volgens hen in het bijzonder zijn aangewezen. Deze strategie dempt het risico op mogelijk negatieve oordelen over ‘de ander’. In plaats daarvan wordt gezocht naar mogelijkheden om het communicatieve proces gaande te houden. Zij menen dat onderzoek naar discursieve interculturen meer aandacht verdient, in het bijzonder naar gelang de toenemende samenwerking in het Europese hoger onderwijs (Ibid.). Volgens ten Thije (2003a) kunnen discursieve interculturen zich op lange duur dusdanig ontwikkelen, dat zij nationale culturen en eventueel veranderen kunnen.

Tot slot bespreekt ten Thije (Ibid.:106-107) verschillende kenmerken van een discursieve intercultuur. Het ontstaat in langdurig contact waarin sprekers, met verschillende talig en culturele achtergronden, zich coöperatief opstellen. Zowel de institutionele als de interculturele doelen moeten worden gerealiseerd in een meertalige en multiculturele setting, waarbij de taalkeuze niet vastgelegd is. Hierdoor zijn talige creaties mogelijk en geaccepteerd. De interactanten zijn meertalig en delen algemene kennis over het functioneren van communicatie en cultuur. Tot slot bestaan de contactsituaties waarin discursieve interculturen ontstaan uit supranationale structuren. De Erasmusgeneratie 2.0 is bij uitstek een groep die voldoet aan bovenstaande kenmerken. Allen zijn meertalig en vertegenwoordigen diverse culturele achtergronden. De taalkeuze is niet vastgelegd, allen beschikken over algemene kennis over communicatie en cultuur en zij begeven zich langdurig in supranationale structuren zowel in werk- als privésferen.

Identiteitsconstructie in discourse

Identiteitsvorming is een belangrijk onderwerp van studie voor discoursanalytici. Ik heb reeds meerdere theorieën omtrent identiteit besproken. Wat betreft de benadering hiervan in discoursanalyse wordt identiteit in dit onderzoek voornamelijk bestudeerd als resultaat van een sociaal interactieproces, overeenkomstig ten Thije en de traditie die zelf- en ander-identificatie in discours onderzoekt (2003c:432). Ook wat betreft identiteitsconstructie ligt in dit kader de focus op interactie. Indien de spreker identificatie verbaliseert geeft ons dat inzicht in hoe hij de wereld ziet, en de reactie van de hoorder kan deze visie vervolgens verbaal bevestigen of weerleggen. Of zoals Ehlich (In: Ibid.:435) beweert: “das sprachliche Handeln ist Ausbildung von Identität.”⁵ Ook volgens ten Thije (2003a:115) komt etniciteit in het bijzonder tot uitdrukking als in interactie

⁵ Vrije vertaling: Talig handelen is identiteitsvorming.

de culturele grenzen worden gemarkeerd. Hierbij kan de volgende vraagstelling gehanteerd worden: “welke talige middelen gebruiken interactanten om bij hun wederzijds verstaan en begrijpen blij te geven van cultureel bepaalde gemeenschappelijkheden en verschillen?” (ten Thije, 2003c.:432).

Day (2006) spreekt over ‘linguïstische etnische categorisering’ indien aan de hand van uitingen aan talige, culturele of nationale etniciteiten wordt gerefereerd. Day (Ibid.:223) zegt dat iets of iemand categoriseren als een etnische groep “allows the inference that their wills are jointly committed and there is some particular institutionalized collection of “owned” characteristics such as shared history, common language, etc., which follow from this.” Day onderscheidt drie verschillende uitingen waarin zowel direct als indirect aan etniciteiten gerefereerd kan worden. Allereerst de *referring expression*, hiermee worden uitingen bedoeld die weliswaar aan een culturele identiteit refereren maar inhoudelijk geen oordeel wordt gegeven over de groep. Het tweede type is *ascriptive predication* waarbij naast de referentie ook een eigenschap wordt toegedicht aan de besproken etniciteit. Tot slot wordt in *equative predications* een contrast tussen twee etniciteiten geverbaliseerd. Dit kan middels *directe categorisering*, namelijk door het gebruik van een nominaal in een context die verbaal aan een etniciteit refereert, bijvoorbeeld door het gebruik van eigennamen als ‘Spaans’. Of via *indirecte categorisering*, waarin geen nomen of nominale groep in de uiting voorkomen. In dat geval moet de verwijzing naar de etnische groep door inferentie plaatsvinden.

Samenvatting

In voorliggend onderzoek wordt gezocht naar de meest kenmerkende strategieën van de discursieve intercultuur van de Erasmusgeneratie 2.0. Dit zal gedaan worden aan de hand van linguïstische reconstructies van fragmenten waarin deze strategieën gehanteerd worden en diversiteit kenbaar wordt gemaakt (bij identiteitsconstructies). Om die reden zullen fragmenten waarin sprake is van etnisch linguïstische categorisering geselecteerd worden. Hierbij zal onder andere de vraag gesteld worden in hoeverre identiteitsconstructies bijdragen aan het vormen van een *common ground* (eenheid) in diversiteit. Er is een aantal redenen waarom in dit onderzoek de pragmatische benadering van een discursieve intercultuur centraal staat. Allereerst omdat deze benadering *beyond misunderstanding* gaat en afstand neemt van de analyse van misverstanden naar de analyse van intercultureel begrip (ten Thije, 2003a:116). Daarnaast zijn in de gesprekken van het corpus soms tot acht verschillende culturen vertegenwoordigd. Dit geeft relevant inzicht in hoe communicatie succesvol kan verlopen in complexe meertalige en interculturele groepen, waarin crossculturele adaptatie lastig of zelfs onmogelijk wordt, in het bijzonder aangezien er geen sprake is van een dominante taal of cultuur. De analyses kunnen derhalve inzicht geven in de moeilijkheden en mogelijkheden van globalisering en Europese eenwording (Ibid.:101).

3.2 Interculturele leergierigheid

In deze paragraaf wordt gesproken over het opdoen en toepassen van interculturele leervaardigheden. In gesprekken waar verschillende talen en culturen vertegenwoordigd is kennis van talen en culturen van belang. In deze paragraaf wordt uitgelegd hoe dit in interactie opgedaan kan worden.

Volgens ten Thije (2003a) bestaat een *common ground* bij de gratie van gemeenschappelijke kennis. Dit heeft zowel betrekking op communicatieve handelingen als op kennis die vereist is voor begrip van wat gezegd wordt. Ook in Europese beleidsstukken wordt kennis van Europese culturen belangrijk geacht. Waar verschillende culturen samenkomen, wordt vaak gerefereerd aan fenomenen die cultuurspecifiek zijn.

Dit vraagt enerzijds om gedegen kennis van de eigen cultuur en die van anderen om uitingen te begrijpen en juist te interpreteren. Anderzijds is hierbij de vaardigheid van belang om de benodigde kennis in interactie op te doen. Dit is volgens Knapp-Kotthoff (1997) en Byram (1997) een belangrijke interculturele competentie. De combinatie van deze componenten wordt in voorliggend onderzoek *leergierigheid* genoemd.

De interesse voor interculturele competenties neemt de afgelopen jaren flink toe, zowel in onderzoek als in professionele contexten. Davis (2005:4) benoemt dit als volgt: "acquisition of intercultural competence, which is the capacity to change one's knowledge, attitudes, and behaviors so as to be open and flexible to other cultures, has become a critical issue for individuals to survive in the globalized society of the 21st century." Naarmate interculturele ontmoetingen complexer worden, en een veelheid aan talen en culturen vertegenwoordigd zijn, is het leren van specifiek culturele do's en don'ts is niet langer voldoende. Vaardigheden die mensen leren flexibel om te gaan met allerlei soorten nieuwe ontmoetingen, ongeacht welke cultuur, worden van belang. Overeenkomstig beweert Knapp-Potthoff (1997:188) dat feitenkennis van culturen slechts indirect relevant is. Bovendien zijn culturen dynamisch, veranderen zij en kunnen andere culturele invloeden deze beïnvloeden, waardoor ook kennisverwerving een dynamisch proces moet zijn waarbij het van belang is te blijven leren (Ibid.193). Zij spreekt over "interkultureller Kommunikationsfähigkeit" (interculturele communicatie vaardigheid) en onderscheidt hierin twee varianten. Namelijk, acculturatie, het vermogen te leren deelnemen aan een andere, specifieke, cultuur. (Ibid.196). Knapp-Pothoff sluit zich aan bij de tweede variant, namelijk het streven naar wederzijds begrip en evenzo succesvol begrip te bereiken met leden uit andere culturen, als die uit de eigen cultuur met als doel compensatiestrategieën te ontwikkelen die de door diversiteit veroorzaakte problemen kunnen verhelpen en waardoor een nieuwe communicatiegemeenschap opgebouwd kan worden (Ibid.:196).

Knapp-Pothoff (1997) stelt het "Modell dynamischer interkultureller Kommunikationsfähigkeit" voor waarin zij vier componenten onderscheidt die behoren tot relevante interculturele competenties (Ibid.:181). Dit model bestaat uit een *affektieve component*, waarmee attitudes als empathie en tolerantie worden bedoeld. De tweede is *cultuurspecifieke kennis* waarbij voornamelijk het in kaart brengen van de verschillen tussen de eigen en andere culturen van belang is. De derde component omhelst *algemene kennis over culturen en communicatie* wat het gebrek aan specifieke kennis kan compenseren. Deze drie componenten vormen de basis voor de vierde component, namelijk *Interaktions- und Lernstrategien*. De *leerstrategie* is gericht op de uitbreiding van en differentiatie in cultuurspecifieke kennis. Dit houdt in dat interactanten hun kennis kunnen uitbreiden of aanpassen in interactie, bijvoorbeeld door het stellen van vragen, door observatie of middels een voorzichtige doch bewuste schending van algemene conventies. De interactiestrategie houdt in dat gesprekspartners op zoek moeten naar gemeenschappelijkheden op basis waarvan de communicatie opgebouwd kan worden. Dit kan gemeenschappelijke taal zijn maar ook een vergelijkbare achtergrond of ervaringen. Ook Byram (1997) noemt leren in interactie als vierde punt in zijn model "Intercultural Competence Learning Objectives". De zogenoemde "skills of discovery and interaction" omschrijft hij als volgt: "ability to acquire new knowledge of a culture and cultural practices and the ability to operate knowledge, attitudes and skills under the constraints of real-time communication and interaction." Van belang is daarbij om de nabijheid en overeenkomsten met culturen ten opzichte van de eigen te kunnen inschatten. Deze competentie houdt tevens in dat de spreker kan putten uit "skills of interpreting, discovering, relating different assumptions and presuppositions or connotations".

Samenvatting

Interculturele competenties worden steeds belangrijker gevonden, naarmate meertalige en multiculturele constellaties gebruikelijker worden. Ondanks dat specifieke kennis van culturen nog altijd relevant is, schuift de nadruk naar vaardigheden die intercultureel begrip mogelijk maken. Zowel affectieve eigenschappen, als het opdoen van kennis, vormen derhalve slechts de basis voor het aanwenden van leer- en interactiestrategieën. De vaardigheid om kennis te verwerven in interactie, culturen te kunnen contrasteren en daarbij te kunnen zoeken naar gemeenschappelijkheden is van belang. Aangezien de leden van de Erasmusgeneratie continue verkeren in groepen waarin vele culturen gerepresenteerd zijn, en er geen sprake is van één dominante cultuur waaraan zij zich moeten of kunnen aanpassen, is met name deze laatste benadering van belang. Dit komt overeen met de bewering van ten Thije over het bereiken van een gemeenschappelijkheden en het construeren van een discursieve intercultuur. In de analyse van mijn corpus zal derhalve aandacht besteed worden aan of en hoe de leden van de Erasmusgeneratie 2.0 interactieve strategieën in hun gesprekken toepassen. De combinatie van deze componenten wordt in voorliggend onderzoek *interculturele leergierigheid* genoemd.

3.3 Identiteit in superdiversiteit

In de introductie is gesproken over een Europese identiteit. Hierin is aangegeven dat nationale identiteiten hiervan een onmiskenbaar onderdeel uitmaken. In dit hoofdstuk zal ingegaan worden op literatuur over het concept identiteit en hoe deze in interculturele interactie een rol speelt. Vervolgens wordt ingegaan op nieuwe theorieën die specifiek betrekking hebben op individuen die zich in toenemende mate en met grotere frequentie begeven in internationale contexten. Deze theorieën zijn superdiversiteit, intercultural personhood en intercultural sensitivity.

Blommaert (2007:203) introduceert identiteit als 'who and what you are' wat volgens hem afhangt van de gelegenheid, het doel en de context waarin iemand zich bevindt. Identiteit dient niet te worden beschouwd als bezit of stabiel attribuut waarover een individu of groep beschikt. Het is niet iets wat je 'hebt', maar wat wordt geconstrueerd in "practices that *produces, enact or perform* identity – identity is identification, an outcome of socially conditioned semiotic work." (Ibid.:205). Bovendien kunnen in eenzelfde situatie meerdere identiteiten een belangrijke rol spelen, afhankelijk van de context. In dit kader spreekt Blommaert van de 'speaker position'. Een spreker kan (zelfs binnen één narratief) van positie wisselen en zodoende verschillende rollen vertegenwoordigen. "This results in seemingly fragmented utterances in which people 'shift place' frequently and delicately, and each time, in very minimal ways, express different identities." (Ibid.:224). Naarmate transnationale bewegingen intenser worden is volgens Blommaert te verwachten dat identiteiten meer complex en minder transparant worden. Derhalve is het volgens hem relevant te analyseren hoe sprekers zichzelf en anderen in de communicatieve praktijk identificeren en met welke middelen zij dit doen (Ibid.210). Uitingen geven informatie af over identiteit, waarbij gesignaleerd wordt tot welke groepen en categorieën een individu behoort, zoals 'groepering' en 'categorisering'.

Super-diversity

Vertovec (2007) pleit in de context van globalisatie dat voorbijgegaan moet worden aan de term multiculturaliteit, namelijk de aanwezigheid van meerdere culturen in één maatschappij. Er is sprake van post-multiculturaliteit. Hij stelt de term 'super-diversity' voor dat haar wortels heeft in twee relevante ontwikkelingen in Europa en wereldwijd. De eerste ontwikkeling betreft de toename van migratie. Meer en meer mensen verplaatsen zich van, door en naar andere plaatsen. Dit leidt continu tot nieuwe ontmoetingen waarin het individu in aanraking komt met nieuwe bronnen en ervaringen en een grote variëteit aan groepen, netwerken en gemeenschappen (Blommaert & Backus, 2011). De tweede ontwikkeling betreft technologische ontwikkelingen. De komst van internet en mobiele telefonie vergemakkelijkt intercultureel contact en draagt bij aan continue blootstelling aan talen en culturen. Deze ontwikkelingen hebben consequenties voor het begrijpen en beschrijven van andere culturen. Waar deze vroeger relatief voorspelbaar waren, leiden ontmoetingen in levende lijve of op digitale platformen ertoe dat individuen niet meer voornamelijk door hun nationale context beïnvloed worden, maar continue impulsen en invloeden ontvangen van bronnen wereldwijd. Vertovec (2007:29) sluit aan bij de opvattingen van Kai (2003) en Ofsted (2003) dat trainingen gericht op culturele kennis derhalve niet toereikend zijn in een superdiverse context, zoals cross-culturele trainingen of met als doel één- of tweezijdige adaptatie. Daarentegen worden trainingen voorgesteld die mensen leren flexibel om te gaan met allerlei soorten nieuwe ontmoetingen, ongeacht welk land of welke cultuur.

Intercultural personhood

Kim (2008:359) suggereert in het artikel *Intercultural Personhood: Globalization and a way of being* voorbij te gaan aan de conventionele, statische en categoriserende concepties van culturele identiteit. In plaats daarvan spreekt zij over de *intercultural identity*, een flexibele identiteit die varieert per individu en situatie. De aandacht wordt verschoven naar individuele variaties in culturele of etnische identiteit, en voor fenomenen als aanpassing en transformatie op individueel niveau. In een tijd van globalisering is het vermogen om te leren van, en te veranderen door nieuwe ervaringen van belang (Ibid.:362-363). Het leren van nieuwe (culturele) praktijken in verschillende situaties, waartoe ook het verwerven van een nieuwe taal behoort, is de essentie van wat Kim (Ibid.:263) *acculturation* noemt. Blootstelling aan interculturele situaties en ontmoetingen zijn geen garantie voor accultureel leren. Ieder individu heeft een mate van vrijheid in dit proces, gebaseerd op zijn of haar predisposities en heersende behoeftes en interesses. Dit leerproces gaat onvermijdelijk gepaard met *deculturatie*, namelijk het afleren van oude culturele elementen. Dit kan ertoe leiden dat het individu bepaalde oude gewoontes (op zijn minst tijdelijk) verliest en nieuw geleerde elementen toepast in situaties waarin voorheen de oude aangewend zouden zijn. Het samenspel van acculturatie en deculturatie leidt tot aanpassingen op de oppervlakte, zoals in muzieksmaak of kledingstijl. Op dieper niveau kan het fundamentele waarden en sociaal gedrag veranderen. Via langere en meerdere interculturele ervaringen ondergaat het individu zodoende een interculturele evolutie. Volgens Kim (Ibid.:363) gaat dit onvermijdelijk gepaard met *stress*, doordat enerzijds de wens heerst de oude gewoontes te behouden en anderzijds gedrag moet worden aangepast om in harmonie te raken met de nieuwe omgeving. Een dergelijk conflict kan gepaard gaan met onzekerheid, verwardheid en ongerustheid. Dit conflict, of deze ervaren *stress*, dwingt het individu op langere termijn op zoek te gaan naar nieuwe oplossingen voor heersende problemen. In dit kader beweert zij dat *culture shocks* noodzakelijk zijn, en ook goed, aangezien hierbij stress ontstaat en deze stress leidt tot verandering en persoonlijke groei en

adaptation. Dit proces heeft Kim (Ibid.:363) het *stress-adaptation-growth* model genoemd. Dit proces kan resulteren in wat Kim (Ibid.:360) *intercultural personhood* noemt: “a way of relating to oneself and others that is built on a dynamic, adaptive, and transformative identity conception – one that conjoins and integrates, rather than separates and divides.” Dit gaat gepaard met een nieuw repertoire van denken, voelen en gedragen. Haar dynamische visie van identiteit onderscheidt zich van termen als *bicultureel*, *multicultureel* of zelfs *hybride identiteit*. Het impliceert een nieuw soort mindset waarbij “cross-borrowing of identities is not an act of “surrendering” one’s own personal and cultural integrity, but an act of respect for cultural differences that leaves neither the lender nor the borrower deprived.” (Ibid.:366).

Interculturele sensitiviteit

In het kader van acculturatie en deculturatie is de laatste fase van het Developmental Model of Intercultural Sensitivity (DMIS) van Bennett (1993) interessant. Dit model beschrijft zes fases van interculturele gevoeligheid, beginnend met *etnocentrisme* waarbij culturele verschillen worden vermeden: *ontkenning*, *verdediging* en *minimalisering*. De fases *acceptatie*, *aanpassing* en *integratie* behoren tot *etnorelativisme*. Hierbij zoekt het individu juist naar culturele verschillen “either by accepting its importance, by adapting perspective to take it into account, or by integrating the whole concept into a definition of identity.” (Bennett, 2004:63). In de laatste stap *integratie* wordt tot slot onderscheid gemaakt tussen *encapsulated* en *constructive marginality* (Ibid.:425). Bij de eerste wordt scheiding van de eigen cultuur ervaren als vervreemding. Bij de constructieve variant is de beweging in en uit culturen een noodzakelijk en positief onderdeel van iemands identiteit. Volgens Bennett (Ibid.) is integratie niet per definitie beter dan adaptatie in interculturele ontmoetingen, echter het is volgens hem steeds meer van toepassing, zoals voor leden van niet-dominante culturen, lange termijn expats en ‘global nomads’. In literatuur over acculturatie van immigranten, staat ‘marginalization’ voor negatieve identificatie met zowel de eigen cultuur als de host cultuur (Zou et al, 2008:1153). Zij spreken in dit kader van disidentificatie. Dit is door Goffman (1963) omschreven als de wens van een individu afstand te nemen van een groep waartoe zij anders door omstanders geschaard zouden kunnen worden. Indien de groepsnormen benadrukt worden zullen individuen die zich niet identificeren met hun groep gedrag vertonen dat tegenovergesteld is aan de norm.

Samenvatting

In deze paragraaf is identiteit besproken in het licht van globalisering. De complexe condities van globalisering en technologische ontwikkelingen maken culturen onvoorspelbaar en maakt het lastig of onmogelijk nog te denken in statische entiteiten. Derhalve wordt toenemend gesproken over transformatieve identiteit en de daarbij benodigde vaardigheden die voor superdiverse individuen relevant zijn zoals openheid, adaptatie, interculturele leergierigheid en het wisselen van rol in interactie. Dit kan leiden tot processen van acculturatie en deculturatie waarbij het individu nieuwe waarden adopteert en oude gewoonten achterwege laat. De beweging in en uit culturen kan zodoende identiteiten veranderen. In voorliggend onderzoek zal in het bijzonder aandacht besteed worden aan interculturele vaardigheden die de leden van de Erasmusgeneratie 2.0 kenmerken en hoe zij hun oude en nieuwe culturele en talige invloeden integreren in hun identiteit.

3.4 Meertaligheid

In paragraaf 3.1 is het kenmerk van discursieve interculturen besproken namelijk dat sprekers verschillende talige achtergronden hebben. Het spreken van andere Europese talen wordt door de Europese Unie zeer belangrijk gevonden, wat ook reflecteert in hun “moedertaal plus twee” principe. In deze paragraaf wordt languaging besproken, een nieuwe theorie over meertalige individuen in een superdiverse context. Omdat Engels in internationale gesprekken veel voorkomt, wordt tevens ingegaan op het gebruik van Engels als Lingua Franca.

Evenals ontwikkelingen in het licht van globalisering van invloed zijn op visies op culturen en identiteit, is het van invloed op de benadering van meertaligheid. Door wereldwijd toenemende migratiestromen en technologische ontwikkelingen in internationale communicatie, neemt het gebruik van, en blootstelling aan, vreemde talen sterk toe (House & Rehbein, 2004:1). Hierin maken House en Rehbein onderscheid tussen twee overwegingen op beleidsniveau, namelijk enerzijds de adoptie van een *lingua franca*, waar vaak de Engelse taal voor wordt gekozen. Anderzijds: “promoting multilingual communication in its various forms and potentials of permitting mutual understanding” (Ibid.:1).

Waar de term ‘meertalig’ lange tijd voorbehouden was aan individuen die verschillende talen simultaan verwerven in de kindertijd en daarbij een (*near-*)*native* niveau bereiken, is de opvatting tegenwoordig breder. Individen worden ook meertalig genoemd inzien zij verschillende talen op regelmatige basis aanwenden en in staat zijn tussen deze talen te wisselen in interactie. De manier waarop de diverse talen verworven zijn en het niveau van de beheersing daarvan hoeven niet gelijkwaardig te zijn (Lüdi, 2006:19).

House en Rehbein (2004) benadrukken het gebruik van verschillende talen als methode om onderling gemeenschappelijke doelen te bereiken. Zij beweren dat talen communicatiesystemen zijn, die gepaard gaan met acties, percepties, kennissystemen, en dergelijke. Indien in meertalige interactie verschillende systemen samenkomen kan dit resulteren in het ontstaan van een nieuw meertalig communicatiesysteem (Ibid.:2). Relevant bij de analyse hiervan is de *language constellation*, besproken door Rehbein (2000). Meertalige communicatie wordt namelijk bepaald door verschillende aspecten en relaties tussen talen onderling. Bij analyse moet derhalve rekening gehouden worden met onder andere de gesproken talen, de meertalige vaardigheden van de betrokken sprekers (zowel op individueel als groepsniveau), de modus waarin de taal wordt aangewend en de mate van *language separation* zoals *code-mixing* of *-switching* (Ibid.:2-3). Om die reden is van alle deelnemers aan de tafelgesprekken in voorliggend onderzoek een taalportfolio verzameld.

Languaging

Languaging wordt niet vertaald als het gebruik van ‘een taal’ maar als het gebruik van ‘taal’ (Møller & Jørgensen, 2009. In Blommaert & Backus, 2011). Talige middelen dienen om een bepaald doel te bereiken. Het feit dat dit een werkwoord is en geen zelfstandig naamwoord, bevestigt de inslag gericht op het *gebruik* van taal, de aanwending ervan. Talen worden bovendien niet gezien als gebonden entiteiten, maar als dynamisch, als creatief potentieel om te spreken. Als gevolg staat niet het talige systeem centraal, maar de handeling (*languaging*) en de handelaar (*languager*). *Languaging* is niet langer gericht op de connectie tussen bronnen, kennis en gemeenschappen, maar op het onderwerp, op de taalleerder (Blommaert & Backus, 2011:22). De gevolgen van globalisering die het bestaan van de Erasmusgeneratie 2.0 rechtvaardigen, liggen ten grondslag aan het concept *languaging*. Zoals Blommaert & Backus (Ibid.:12)

aangeven in de context van globalisering: “people and linguistic resources are mobile; consequently, one can come across particular bits of language, learn them in particular ways, and use them”. Over *languaging*, zowel als over cultuur in haar totaliteit, beweren zij dat we hiervan altijd maar kleine fragmenten leren. Echter, elke vorm van taalkennis, hoe marginaal ook, is wel degelijk relevant voor de leerder. Elke mate van taalleren in de praktijk is inherent aan het leren van nieuwe mogelijkheden. Bovendien beweren Blommaert & Backus dat talige repertoires persoonlijke biografieën zijn, waaruit sociale en culturele ervaringen van individuen te destilleren zijn. *Languaging* is volgens Blommaert & Backus (Ibid.:8) de eerste aanpak die toestaat de hoge mate van ‘variatie en dynamiek’ in superdiverse contexten theoretisch onderzoekbaar te maken. Hierbij kan de vraag gesteld worden hoe deze enorme variëteit aan talen niet resulteert in ‘massive miscommunication’.

Meertaligheid en identiteit

Meertaligheid wordt veelal onderzocht in de context van Second Language Acquisition (SLA). SLA is doorgaans gericht op de verwerving van taal en niet op de socialisatie (cf Cook-Gumperz 1986:55) en “it focuses on assimilation into dominant cultures” (Rampton, 1996:9). In voorliggend onderzoek staat juist de socialisatie centraal. Namelijk, ook indien een vreemde taal gesproken wordt om andere talen te verwerven of verbeteren in tafelgesprekken, gebeurt dit op vrijwillige en informele basis als vorm van socialisatie. Daarnaast beweert Habib (2008) dat het leren van een nieuwe taal ook effect heeft op de sociale identiteit van de leerder. In dit kader haalt Habib (Ibid.:1120) een citaat van Norton (1997) aan: “they (language learners) are also constantly organizing and reorganizing a sense of who they are and how they relate to the social world. They are, in other words, engaged in identity construction and negotiation”. Volgens Scotton (1993) maken codekeuzes nieuwe personen van de sprekers. Ellwood (2008) onderzoekt de relatie tussen *code-switching* en identiteit in internationale klassen en beweert dat “Code choices reiterate old identities, create new identities, and reject or accept imposed identities.” (Ibid:539). In zijn onderzoek toont Ellwood (Ibid:554) dat veel studenten zich wensen te positioneren als een ‘global’ of ‘cosmopolitan’ identiteit: “In the act of global identity, students revealed their embeddedness in a globalization paradigm in which discourses of boundary crossing, openmindedness, identity change, multilingualism, and international understanding all figure, albeit in different ways”. Volgens Auer (1998) moet hierbij in ogenschouw genomen worden dat sprekers niet handelen volgens een vooraf ontwikkeld model, maar samen betekenis creëren en produceren volgens de kenmerken van de interactie. In interactie kan het eventuele ontstaan van een nieuwe identiteit aan de hand van taalgebruik gesignaleerd worden. Rampton (1996) vindt de term *code-switching* beperkend. Volgens hem heeft dit slechts twee functies, namelijk het bevestigen van de eigen etniciteit of het ontkennen hiervan. Hij introduceert de term *crossing* die ruimte biedt voor een ander optie namelijk: “exploring other people's ethnicities, embracing them and/or creating new ones” (Ibid.:8). Deze aanpak is gericht op sprekers die naar een taal schakelen van een groep waarvan zij geen geaccepteerd lid zijn. Bij *crossing* naar een taal die de spreker niet toebehoort, worden sociale en etnische grenzen overschreden (Ibid.).

Engels als Lingua Franca (ELF)

Bij ELF is er altijd sprake van interculturele communicatie. Hülmbauer, Böhringer en Seidlhofer (2008:27) zien Engels als Lingua Franca als een *contact language* tussen sprekers die geen gezamenlijke moedertaal of cultuur delen, en Engels kiezen als vreemde taal voor interculturele communicatie (ICC). Volgens hen is

elke situatie waarin sprekers Engels gebruiken met als doel interculturele communicatie een voorbeeld van ELF. Hiertoe kunnen ook moedertaalsprekers behoren. In ELF bestaan vergelijkbare of dezelfde risico's als in meertalige communicatie en ICC. ELF wordt bepaald door de functie die het volbrengt in ICC en niet door normen van haar *native speakers*.

Volgens House (2003) is ELF geen bedreiging voor nationale of lokale talen. Zij maakt onderscheid tussen een *language of identification* en *language for communication* (Ibid.:559). Dit is vergelijkbaar met de noties *speech community* en *community of practice*. De eerste variant gaat gepaard met identificatie, is cultureel geladen en markeert het behoren tot een bepaalde gemeenschap met gedeelde waarden. De *community of practice*, geïntroduceerd door Wenger (1998), is gericht op het volbrengen van een activiteit, waarbij de taal een instrument is om jezelf duidelijk te maken. Hierbij valt te denken aan de inmiddels onbetwistbare rol van Engels in internationalisering van het hoger onderwijs. In dit geval wordt Engels niet als bedreiging gezien voor nationale of lokale talen. Volgens House (Ibid.) ontstaat hierdoor een soort diglossie in Europa waarin Engels voor "various 'pockets of expertise' and non-private communication on the one hand and national and local varieties for affective, identification purposes on the other hand" (House, 2003:561). Zij beweert dat ELF "*unites more than it divides*" (2001) omdat het een bezit is van elke Europeaan, niet als cultureel symbool, maar als instrument om begrip te bevorderen.

Samenvatting

Diversiteit is niet alleen gericht op verschillende culturele achtergronden, maar ook de aanwezigheid van vele moedertalen in de groepen. Ook de Europese Commissie legt in haar beleid de nadruk op het spreken van meerdere talen. Bovendien is taal niet slechts een communicatiemiddel, maar ook een identificatiemiddel en kan taal niet los worden gezien van cultuur. Om die reden is het essentieel tevens aandacht te besteden aan de meertaligheid van het corpus. Daarnaast worden tafelgesprekken gereconstrueerd waarbij de keuze van taal niet wordt opgelegd. Wat betreft de daadwerkelijke aard van de meertaligheid moet rekening gehouden worden met onder andere de gesproken talen en de meertalige vaardigheden van de betrokken sprekers. Om die reden is van alle participanten een taalportfolio verzameld. Hier zal in de methode verder op ingegaan worden.

3.5 Internationale gesprekken

In deze paragraaf wordt ingegaan op de aard en het verloop van tafelgesprekken. Dit zijn spontane en informele gesprekken. Een belangrijk kenmerk daarvan is conversationele humor en derhalve wordt dit ook toegelicht in deze paragraaf.

In dit onderzoek worden internationale tafelgesprekken van de Erasmusgeneratie 2.0 onderzocht. De keuze voor tafelgesprekken is een zeer bewuste en weloverwogen keuze. Er zijn veel recente studies beschikbaar waarin gesprekken van internationale studenten geanalyseerd worden (Boxer & Cortés-Conde, 1995; Meierkord, 2007; Ellwood, 2008; Mikkers, 2008; Ehlich & ten Thije, fc.). Een aantal van deze studies vond plaats in institutionele contexten waarin studenten aan specifieke (communicatieve) regels en normen moeten voldoen die de gespreksvorm- en inhoud beïnvloeden en waarin Engels de officiële voertaal is. Meierkord (2007) onderzocht weliswaar informele gesprekken, maar richtte zich hierbij enkel op Engels als Lingua Franca. In dit onderzoek is derhalve gekozen voor informele tafelgesprekken, waarbij sprekers geen restricties opgelegd krijgen wat betreft de keuze van onderwerp, taal of communicatieve gedragingen in het

algemeen. Deze studies zijn volgens Habib vooralsnog schaars: "Very few studies have examined scaffolded performance in spontaneous speech (...) or interaction among advanced non-native speakers in a second language outside the classroom" (Habib, 2008:1119). De aard van informele gesprekken biedt echter grote voordelen. Allereerst wat betreft meertaligheid. Het institutionele karakter is sterk van invloed op het gebruik van vreemde talen of Engels. In een collegezaal kan *code-switching* zelfs straf of een lagere waardering tot gevolg hebben (Ellwood, 2008). Het spontane en informele karakter van tafelgesprekken heeft daarnaast tot gevolg dat de onderwerpen reflecteren wat de sprekers zelf op dat moment relevant en passend vinden. Wat betreft de gesprekken die ze voeren, zijn zowel de inhoud als de vorm gericht op socialisatie en het in stand houden of construeren van een gemeenschapsgevoel. Dit maakt socialisatie het institutionele doel van tafelgesprekken. Tafelgesprekken zijn *Alltägliche Gespräche* die volgens Wilton (2009) natuurlijk en spontaan verlopen. Een belangrijk kenmerk van *Alltagsgespräche* is volgens haar de vrije keuze van thema, spreker, taal en modaliteit (Ibid.:81). De deelnemers zijn zelf verantwoordelijk voor het succes van het gesprek en het instandhouden van de relatie.

Tafelgesprekken

In Keppler's boek *Tischgespräche* (1994) staat conversatieanalyse van tafelgesprekken in moderne gezinnen centraal. Ondanks dat het gezin een specifieke groep is, beargumenteert zij dat de geobserveerde gespreksfenomenen zouden moeten gelden voor alle groepen die elkaar regelmatig of vaak aan tafel ontmoeten, zoals ook de respondenten van voorliggend onderzoek. Dit zijn huisgenoten, goede vrienden of bevriende collega's. Alledaagse gesprekken vervullen een fundamentele rol in gemeenschapsofbouw (Ibid.:27). Sterker nog, het is dé plaats waar sociale binding plaatsvindt. In ongedwongen tafelgesprekken gaat het namelijk minder om de nuchtere bespreking van feiten, maar worden ervaringen, kennis en meningen uitgewisseld. Hiervoor zijn twee aspecten essentieel. Allereerst kan succesvolle communicatie alleen bereikt worden indien tafelgenoten iets hebben waar ze samen over kunnen spreken, waarvoor ze inhoudelijk veel gemeen moeten hebben. Daarnaast moeten zij over een communicatief repertoire beschikken dat hen toestaat het gesprek succesvol te laten verlopen. Indien dit proces succesvol verloopt is dat niet slechts omdat het een groep *is*, het is ook exact wat hen een groep *maakt* (Ibid.:113). Het onderzoeken van tafelgesprekken is zodoende het onderzoeken hoe sociale werelden zich construeren door middel van communicatieve interactieprocessen (Ibid.:14).

Het communicatieve repertoire waarover Keppler (Ibid.:17-23) spreekt bestaat uit collectieve 'oplossingen' voor communicatieve 'problemen'. In elke gemeenschap heerst namelijk het basisprobleem dat interactanten bepaalde inhoud moeten overdragen. En ondanks het spontane en informele karakter van tafelgesprekken, verloopt dit zeker niet willekeurig. Slechts als de groep beheerst over collectieve oplossingen kan de communicatie succesvol verlopen. Deze oplossingen noemt Keppler *communicatieve genres* wat in de functionele pragmatiek discourssoorten genoemd kan worden.

Keppler onderscheidt vijf veelvoorkomende genres in tafelgesprekken: verhalen, roddelen, onderwijs, conflict en discussie. Het genre *verhalen* wordt veelal aangewend om een reconstructie te maken van het recente verleden waarvan de spreker zelf de hoofdrolspeler is. Bij *roddelen* worden (recente) persoonlijke aangelegenheden van een afwezige derde besproken. Specifiek aan dit genre is dat het gepaard gaat met een evaluatie en beoordeling van wat en wie er besproken wordt. De uiteindelijke moraal dat hierin gevormd wordt draagt bij aan het creëren van een *wij-gevoel* onder de interactanten. Het genre *onderwijs* dient om het heersende verschil in kennis te overbruggen. Dit is in internationale groepen in het bijzonder

interessant omdat individuen met verschillende talige en culturele kennisrepertoires samenkomen. Met gebruik van dit genre kan ontbrekende kennis toegevoegd worden wat kan bijdragen aan instandhouding of ontstaan van een *common ground*. Indien er een onderling verschil van mening is, dat getracht wordt te overbruggen door middel van meningen en beoordelingen, kan dit uitmonden in een *discussie* of *conflict*. In *discussie* wordt gebruik gemaakt van concrete voorbeelden die regels en normen geldig verklaren, verwerpen of aanpassen (Ibid.:109). Tegenspraak en meningsverschillen worden hierin gewaardeerd en het is doorgaans niet op een persoon gericht. Indien een discussie escaleert ontstaat er een *conflict*. Tijdens een conflict worden normen gestructureerd en de rollen van de interactanten uitgewerkt (Ibid.). Deze beide genres komen voornamelijk voor in vertrouwde groepen. Ze zijn risicovol omdat doorgaans een moraal besproken wordt die iets vertelt over de manier waarop het leven geleid zou moeten worden. Bij het bespreken hiervan worden bepaalde concepties gecanoniseerd en andere afgekeurd (Luckmann, 1997). Met name in interculturele contexten kan dit risicovol zijn, aangezien concepties sterk kunnen verschillen per cultuur en zeer belangrijk gevonden worden. Desondanks kan het een nuttige functie hebben voor het zelfbeeld van de groep doordat normen worden gestructureerd en de rollen van de interactanten worden uitgewerkt (Keppler, 1994:91).

Niet alleen bovengenoemde genres maar ook de wisselende aanwending hiervan zijn kenmerkend voor het verloop van tafelgesprekken en de bijbehorende groep. Aangezien er geen vastgelegd patroon is in tafelgesprekken dat houvast biedt, is het aan de sprekers zelf om het gesprek vloeiend te laten verlopen en hieraan worden gespreksonderwerpen vaak opgeofferd. Het gemak waarmee thema's worden opgepakt en losgelaten, en hoe deze onopmerkelijk in elkaar overlopen, is karakteristiek voor tafelgesprekken (Ibid:88).

Conversationale humor

In het boek *Lachen ohne Grenze* stelt Wilton (2009:85) dat *Scherzkommunikation* een wezenlijk onderdeel vormt van tafelgesprekken. Wilton analyseert volgens etnografische benadering van gespreksanalyse *scherzaktivitäten* in tweetalige gezinsgesprekken. Volgens haar is vooral de manier *hoe* het gesprek verloopt belangrijk in tafelgesprekken. Wil het bevredigend verlopen voor de deelnemers, is het essentieel dat er een ontspannen en opgewekte sfeer heerst. Om dit te bereiken kunnen gespreksdeelnemers verschillende vormen van humor inzetten. Wilton omschrijft humor als de "Lust am Spiel mit Sprache, am Spiel mit Konventionen, Werten, Normen, Situationen." (Ibid.:114).⁶ Volgens haar is humor een complexe communicatievorm, dat een goede onderlinge relatie van gespreksdeelnemers vereist. Zo is humor gefundeerd op dat wat niet expliciet wordt gezegd. Het speelt met wat vertrouwd en geroutineerd is, zowel op inhoudelijk als op communicatief vlak door gemeenschappelijke kennis en gemeenschappelijke taal te gebruiken (Ibid:49). Bovendien functioneert humor bij de gratie van een zekere mate van vaagheid en ambiguïteit, die soms zo lang mogelijk hooggehouden moet worden. Dit bevestigt dat conversationale humor een onderhandelingsproces is, waarvoor een *common ground* onder de interactanten nodig is. Vanwege haar vage en ambigue aard, kan de humoristische uiting alleen slagen als de deelnemers juist interpreteren waaraan gerefereerd wordt en in welke communicatieve context dit gebeurt. De deelnemers moeten derhalve over de vereiste kennis beschikken. Waar conversationale humor an sich al een complexe

⁶ Vrij vertaald: Het plezier in spelen met taal, conventies, waarden, normen, situaties.

communicatievorm is, wordt dit in tweetalige interactie nog ingewikkelder (en dit geldt nog sterker indien het meertalig is):

„Es ist allgemein bekannt, dass mangelnde Sprachkenntnisse (und damit oft verbundene mangelnde Kenntnisse der Kultur, die sich durch die Sprache mitteilt) insbesondere gemeinsames Scherzen sehr schwer bis unmöglich machen können. (Ibid.:14)“

(Het is algemeen bekend dat een gebrek aan taalkennis (en vaak het daarmee verbonden gebrek aan cultuurkennis die door middel van de taal wordt meegedeeld) in het bijzonder het gemeenschappelijk maken van grappen zeer moeilijk tot onmogelijk kunnen maken. - vrij vertaald)

Verschillende culturen en talen kunnen remmend werken voor het creëren van een verbinding (Ibid.:15). Interactanten proberen derhalve nieuwe, gemeenschappelijke communicatievormen te ontwikkelen. De mate waarin zij hierin succesvol zijn is direct van invloed op het saamhorigheidsgevoel van de groep. Conversationele humor is een activiteit die een groep bindt en derhalve vaak voorkomt in families en vriendengroepen. De interesse voor gespreksanalyse van conversationele humor is dan ook, naast dat het een bijzondere doch veelvoorkomende vorm van mondelinge communicatie is, dat het een grote verscheidenheid aan sociale en talige fenomenen blootlegt.

Samenvatting

Het institutionele doel van tafelgesprekken is socialisatie, namelijk de gesprekken succesvol laten verlopen (Keppler, 1994). Hiervoor is het van belang dat de interactanten beschikken over een communicatief repertoire dat, overeenstemmend met de functionele pragmatiek, collectieve oplossingen voor collectieve problemen biedt. In voorliggend onderzoek wordt gesteld dat in de discursieve intercultuur van de zes groepen van de Erasmusgeneratie 2.0 'problemen' veroorzaakt kunnen worden door culturele en talige verschillen (diversiteit). Aan de hand van de twee deelvragen zal onderzocht worden hoe identiteitsconstructies en interculturele leergierigheid oplossingen kunnen bieden om mogelijk culturele en talige verschillen te overbruggen. Aangezien de groepen bestaan uit vele verschillende nationaliteiten, verwacht ik dat hun culturele achtergronden vaak als thema aangewend zullen worden.

De reden dat in voorliggend onderzoek gekozen is voor tafelgesprekken, is omdat deze spontaan verlopen en er geen de keuze van spreker, thema, modaliteit en taal vrij is. De gesprekken geven derhalve geen plichtmatig, maar een zo oprecht mogelijk beeld van de rol die onderlinge verschillen spelen in de zes groepen van de Erasmusgeneratie 2.0. Daarnaast legt humor een grote verscheidenheid aan sociale en talige fenomenen bloot. Voor humor is creativiteit, een gedegen achtergrondkennis en gemeenschappelijkheid onder de participanten vereist. Succesvolle toepassing van humor kan derhalve indicator zijn voor een aanwezige *common ground* en kennis van elkaars diversiteit en zo het bestaan van een discursieve intercultuur bevestigen.

4. Methode

In dit hoofdstuk wordt de methode en de methodologie toegelicht. In §6.1 wordt besproken hoe de groepen zijn geselecteerd en wordt een korte beschrijving van elke groep gegeven. Vervolgens wordt toegelicht hoe de gesprekken van het corpus zijn verzameld en hoe de fragmenten voor de analyse zijn gekozen. Dan wordt besproken hoe deze fragmenten zijn verwerkt. Tot slot wordt ingegaan op de betrouwbaarheid en validiteit van het corpus.

In dit onderzoek is sprake van methodische triangulatie (Baarda et. al., 2005). Middels *discoursanalyse* worden internationale gesprekken van de Erasmusgeneratie 2.0 geanalyseerd. Daarnaast zijn *interculturele biografieën* verzameld van de gespreksdeelnemers, waarin is opgenomen wat voor buitenlandervaringen zijn opgedaan en welke talen de respondenten op welk niveau beheersen. Tot slot heeft de onderzoeker zelf in Brussel gewoond en neemt deel aan enkele gesprekken. Dit maakt *participerende observatie* de derde methode in dit onderzoek en als gevolg is een deel van de data verzameld in de vorm van *field notes* (Baarda et. al., 2005).

4.1 Selectie van de internationale groepen

In totaal zijn er zes gesprekken opgenomen van zes verschillende groepen die allen in Brussel woonachtig zijn. In hoofdstuk 1 is uitgebreid ingegaan op het profiel van de Erasmusgeneratie 2.0. In dit onderzoek zijn de volgende criteria gehanteerd, op basis waarvan een individu behoort tot de Erasmusgeneratie 2.0:

- momenteel of onlangs werkzaam in Brussel (stage/traineeship of startersbaan);
- student of afgestudeerde aan een hogeronderwijsinstelling;
- meertalig (minstens moedertaal plus één taal op hoog niveau, bij voorkeur meerdere talen);
- minstens 2, maar bij voorkeur meer, langdurige (6 maanden of meer) buitenlandervaringen;
- tussen de 22 en 30 jaar;
- Europese nationaliteit.

De gesprekken zijn in hun natuurlijke omgeving opgenomen, waardoor niet altijd beïnvloed kon worden wie er aanwezig waren. Als gevolg zijn in sommige gesprekken sprekers aanwezig die niet aan de criteria van de Erasmusgeneratie 2.0 voldoen zoals een Japanse jongen, een Chinees meisje, niet hoger-opgeleiden, of een ouder. Hun achtergrond zal in de analyse meegenomen worden. In totaal zijn zes gesprekken opgenomen van groepen uit internationale huizen (H1-H3) en drie vriendengroepen (G1-G3) in Brussel. Sommige interactanten zijn aanwezig in meerdere gesprekken. In totaal zijn er 27 mensen die hebben meegedaan aan de gesprekken, waarvan er 23 voldoen aan de criteria van de Erasmusgeneratie 2.0.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de samenstelling van de zes groepen. Bij *Pers.* staat hoeveel interactanten er aanwezig waren. Horizontaal staan de nationaliteiten die hierin vertegenwoordigd zijn en in de rij daaronder staan de bijbehorende afkortingen die in de transcripten gebruikt worden. Deze afkortingen zijn gebaseerd op de eerste letter van de nationaliteit (bijvoorbeeld F voor Frans) en M of V staat voor man of vrouw. Als er een nummer achter staat, houdt dit in dat er meerdere van deze nationaliteit voorkomen. De nummers maken dan het onderscheid tussen de interactant. Fm1 is dus bijvoorbeeld Franse Man 1 uit groep H1.

Groep	Pers.	Nationaliteit en afkorting					
H1	8	Frans (2)	Italiaans	Spaans (2)	Nederlands	Portugees	Chinees
		Fm1, Fv	Im1	Sm, Sv	Nv1	Pm	Cv
H2	5	Frans (2)	Italiaans	Oekraïner	Japans		
		Fm2, Fm3	Im2	Om	Jm		
H3	5	Hongaars	Italiaans	Tsjechisch	Iers	Luxemburgs	
		Hv	Im3	Tm	Irv	Lv	
G1	3	Frans	Deens	Belgisch			
		Fm4	Dv	Bm1			
G2	6	Duits	Deens	Belgisch	Nederlands (2)	Engels	
		Dm	Dv	Bm2	Nv1, Nv2	Em	
G3	6	Frans	Italiaans (2)	Oekraïner	Nederlands	Spaans	
		Fv	Im1, Im4	Om	Nv1, Nv3	Sm	

4.2 Dataverzameling

Deze studie sluit zich aan bij de etnografie van de communicatie met betrekking tot datacollectie (Hymes, 1972). De gesprekken zijn opgenomen zonder andere vooraf opgestelde doelen dan enkel het bestuderen van hoe de interactie in werkelijkheid eraan toe gaat (Habib, 2008:1121). Om te beginnen is een aantal proefopnames gemaakt in het internationale huis van de onderzoeker zelf. Hier deden zich meerdere interessante fenomenen in voor. Om te onderzoeken in hoeverre deze kenmerkend zijn voor niet dit huis, maar ook andere leden van de Erasmusgeneratie 2.0, is besloten meerdere gesprekken in andere groepen op te nemen. In totaal zijn drie internationale huizen benaderd en drie vriendengroepen die etentjes organiseren. Hen is gevraagd of ze bereid waren een diner te laten opnemen, in het kader van een masterscriptie waarin interculturele en meertalige communicatie wordt geanalyseerd. Al deze groepen wisten derhalve van tevoren dat hun gesprek opgenomen zou worden met een videocamera, en met welk doel. Het bleek niet eenvoudig veel bruikbare opnames te realiseren in de beschikbare tijd. Het uiteindelijke materiaal van het corpus bestaat uit zes goede opnames van internationale tafelgesprekken in de stad Brussel. Alle gesprekken zijn opgenomen met een videocamera. Bij vier van de zes opnames is ook een voice-recorder aangezet. Vanwege de goede kwaliteit van de video-opnames is dit bij de laatste twee gesprekken achterwege gelaten. Bij alle gesprekken heeft de onderzoeker zelf de camera en voice-recorder gebracht en aangezet. Bij drie was zij zelf aanwezig, bij de andere drie is zij weggegaan voordat de groep aan de maaltijd begon. In onderstaande tabel staat hoeveel uur er per groep is opgenomen. In totaal is er 10 uur en 33 minuten aan videomateriaal beschikbaar.

	Huis 1	Huis 2	Huis 3	Groep 1	Groep 2	Groep 3
Video	1h46	1h35	1h39	1h51	2h00	1h32

Interculturele biografie

Na afloop van de gesprekken is alle respondenten gevraagd aan te geven welke talen ze beheersen en op welk niveau, op basis van het Europees Referentie Kader (ERK). Hiervan hebben zij zelf een inschatting gemaakt op basis van het *Beschrijvingschema voor zelfbeoordeling* van het Europass CV, gebaseerd op

het ERK.⁷ Enkelen gaven bij sommige talen aan dat zij in het bezit waren van certificaten die het opgegeven niveau bevestigen. Zij hebben tevens aangegeven waar zij de talen geleerd hebben. Het is ook verzocht aan te geven in welke landen zij hebben gewoond, hoe lang en met welk doel. Dit is enerzijds noodzakelijk om te oordelen in hoeverre zij voldoen aan de criteria van de Erasmusgeneratie 2.0 die in dit onderzoek worden gehanteerd. Anderzijds is achtergrondkennis van hun taalbeheersing van belang bij de analyse van meertaligheid. Tot slot geeft het inzicht in de superdiverse achtergronden van de interactanten. Deze achtergronden worden in het volgende hoofdstuk per groep en groepslid besproken.

Participerende observatie

Een deel van de data is verzameld met hulp van participerende observatie. De onderzoeker heeft zelf vijf maanden een traineeship gevolgd bij de Europese Commissie en na afloop nog gedurende twee maanden in Brussel gewoond. In die tijd heeft zij zeer veel avonden meegemaakt, waaronder veel etentjes, in verschillende internationale huizen, met vriendengroepen of met collega's. Wat betreft de opnames, zijn deze pas gemaakt nadat haar stage ten einde was. Eén groep was haar onbekend en is benaderd via e-mail, twee andere groepen zijn via een bekende van haar geregeld. De overige drie gesprekken zijn opgenomen op avonden in haar huis of met vrienden, waarbij zij zelf ook aanwezig was. Uit eigen ervaring kan derhalve bevestigd worden dat de interactie overeenkomstig vele avonden waar geen camera aanwezig was verliep. De participanten voelden zich bij de opnames op hun gemak, hetgeen te merken is aan het uitbundige gedrag en de persoonlijke onderwerpen die besproken worden. In enkele fragmenten worden er grappige opmerkingen gemaakt in de recorder of voor de camera. Echter, los van dergelijke momenten leken de participanten zich hier weinig van aan te trekken.

4.3 Dataverwerking

Alle gesprekken zijn na de opname volledig afgeluisterd. Overeenkomstig de functionele pragmatiek (ten Thije, 2002) zijn de gesprekken in secties verdeeld op basis van het onderwerp, interessante fenomenen die zich voordeden wat betreft interculturele communicatie en het gespreksgenre waarbij gebruik is gemaakt van Keppler (1994). Ondanks dat sectionering een interpretatieve handeling is, was het op deze wijze mogelijk inzicht te krijgen in wederkerende handelingspatronen en gespreksthema's (Houtkoop & Koole, 2000:136-137). Fragmenten die inzicht bieden in de meertaligheid en superdiversiteit van de groep zijn hierbij apart vernoemd. Na de verdeling in secties, zijn uitingen van de sprekers in segmenten verdeeld. Dit wederom interpretatieve en hermeneutische proces, maakt duidelijk hoe sprekers bepaalde handelingen uitvoeren in verschillende segmenten. Hieruit kan blijken welke handelingen institutioneel of intercultureel conventioneel zijn (Ibid.). Hierbij is speciaal gelet op het voorkomen van genres of tactieken die in literatuur besproken worden als belangrijke middelen in interculturele interactie en identiteitsconstructie. Tot slot volgde de patroonanalyse, waarbij geanalyseerd is of er een bepaald patroon bestaat in de opeenvolging van handelingen. Dit gaf inzicht in de regelmatigheden of wetmatigheden van bepaalde talige middelen die door sprekers uit alle groepen werden gehanteerd (Ibid.). Evenzeer kon een contrast opgemerkt worden in het optreden van bepaalde handelingen in vergelijking tot afwijkende varianten (Ehlich, et al., 1993:209). Op basis hiervan konden typische communicatieve handelingen van de leden van de Erasmusgeneratie 2.0

⁷ <http://europass.cedefop.europa.eu/LanguageSelfAssessmentGrid/en>

in kaart gebracht worden, en aan de hand van literatuur tegen andere varianten worden afgezet. Het is hierbij relevant voor ogen te houden dat talige handelingen niet enkel het uitvoeren van patronen op systematische wijze zijn, aangezien sprekers altijd een bepaalde mate van vrijheid hebben (Ibid.:267). Het kan derhalve het geval zijn, dat patronen moeten worden bijgesteld indien deze anders worden aangewend. In dit onderzoek zou derhalve kunnen gelden dat bepaalde bekende strategieën in interculturele communicatie door deze leden anders worden gebruikt en toegepast of de reacties op bepaalde handelingen niet overeenkomstig de gangbare literatuur verlopen.

4.4 Selectie en verwerking van de fragmenten

Ondanks dat de gesprekken in haar geheel interessant zijn, en bijvoorbeeld de keuze van thema's omtrent diversiteit interessant is, is in dit onderzoek gekozen om slechts te reconstrueren welke interactieve strategieën interactanten in informele gesprekken gebruikt worden om hun overeenkomsten of verschillen kenbaar te maken. Om die reden worden niet de volledige gesprekken besproken, maar is een beperkt aantal fragmenten geselecteerd dat zal worden gereconstrueerd.

Fragment	Titel	Tijd	Talen			
H1a	Having babies in China	6.45 - 9.00 (tape2)	Engels			
H1b	Chinese lesson	19.00 - 21.10	Engels	Chinees		
H1c	Italian guys are untrustworthy	20.10 - 20.40 (tape3)	Engels			
H1d	Conflict musica	26.47 - 29.15	Engels	Italiaans	Spaans	Frans
H1e	Never trust in a Portuguese	10.59 - 11.31	Engels	Spaans		
H2a	Privacy	6.18 - 6.41	Engels			
H2b	Irish puff	24.19 - 24.25	Engels			
H2c	I try to speak French	48.50 - 51.10	Engels	Frans		
H2d	French hierarchy	12.05 - 12.24	Engels			
H3a	You're fake English	6.40 - 7.10	Engels			
H3b	Hungarian pigs	1.20.15 - 1.21.30	Engels			
H3c	Irish curse so much	1.17.27 - 1.18.55	Engels	Italiaans		
H3d	Italian girls	1.23.03 - 1.24.31	Engels			
G1a	In the country of Bm	1.04.36 - 1.05.39	Engels			
G1b	Dutch and German language	56.15 - 57.30	Engels	Nederlands	Frans	Duits
G1c	She doesn't speak French	51.35 - 52.30	Engels			
G1d	Académie française	48.52 - 49.59	Engels	Frans		
G1e	Passé composé is easy	08.30 - 09.15	Engels	Frans		
G2a	Caravan / nachbarn	1.44.00 - 1.46.20	Engels	Duits		
G2b	Passion for Dutch	1.23.00 - 1.27.10	Engels			
G2c	Dutch is easy	53.28 - 53.59	Engels	Nederlands	Duits	
G3a	I'm not Finnish	11.50 - 13.55	Engels			
G3b	Dio è dio	0.59.35 - 1.02.15	Italiaans	Spaans		
G3c	Dutch is hard	02.38 - 3.20 (of 3.40)	Engels	Nederlands		
G3d	Pasta with a spoon	00.50 - 00.58	Engels			

Op basis van de eerste analyse van het corpus, de segmentatie en patroonanalyse, is een aantal interactieve strategieën gevonden dat zich voordeed in alle gesprekken. In totaal zijn zes interactieve strategieën geselecteerd die in het analysehoofdstuk worden besproken: Culturele categorisering, Afweer van culturele categorisering, Culturele provocaties (teasing), Cultureel Expert, Intercultureel leren en Linguaging. Er zijn 25 fragmenten geselecteerd uit de zes gesprekken, waarin zich minstens twee van deze fenomenen voordoen. In onderstaande tabel is een overzicht gemaakt van de geselecteerde fragmenten. In de analyse zullen zes van deze fragmenten als exemplarisch voorbeeld dienen voor de besproken strategie. De overige fragmenten zijn toegevoegd in bijlage 3 en zullen in de analyse kort besproken worden, zodat er meer duidelijk wordt over de frequentie en uitvoering van deze strategieën in het hele corpus.

Transcriberen

De geselecteerde fragmenten zijn getranscribeerd in Exmaralda.⁸ De transcriptconventie is gebaseerd op Hutchby en Wooffitt (1999) en op Kotthoff (2003) wat betreft lachen in interactie (zie bijlage 1 en 2). Ook transcriberen is een interpretatie van het materiaal. De mate van nauwkeurigheid waarmee gesprekken worden getranscribeerd hangt af van het doel van de analyse (Ehlich, et al., 1993:206). Ik ben mij bewust van pragmatische benaderingen gericht op discoursverschijnselen als beurtwisseling, themawisseling of bijvoorbeeld de *contextualisation cues* van Gumperz (1995) waarin aspecten als overlap en pauzes zeer relevant zijn. In dit onderzoek wordt meer de inhoud van de uitingen onderworpen aan een sequentiële analyse. Aangezien ik geïnteresseerd ben in de uitvoering van talige handelingen waarmee leden elkaars culturele identiteit in interactie kenbaar en relevant maken., is vooral de wijze waarop categorisatie en zelf- en ander-identificatie plaatsvindt. En dan in het bijzonder ook de reactie op dergelijke categoriseringen. Wat betreft humor is het bestuderen van lachen essentieel. Dit wordt doelbewust wordt toegepast in interactie om de conversatie te steunen, settings te markeren en reacties van de hoorders te beïnvloeden (Wilton, 2009:51). Derhalve is het van belang in transcripten verschillende vormen van lachen te onderscheiden, zodat de functie hiervan in interactie beter kan worden geanalyseerd. Hiervoor is gebruik gemaakt van de volgende conventies van Kotthoff (2003:25):

HAHAHA	lautes Lachen
HEHEHE	schwaches Lachen
HOHOHO	dunkles Lachen, den Vokalen der Umgebung angepasst
GHut	Lachlaut ist in ein Wort integriert
(˘H)	hörbares Einatmen
(H)	hörbares Ausatmen

In de transcripten zijn per spreker drie regels aangemaakt. Eén voor de verbale communicatie, één voor de non-verbale communicatie en een derde voor eventuele vertalingen. Wat betreft non-verbale communicatie en lachen, bleek het gebruik van een videocamera essentieel voor optimaal begrip van de gesprekken. Allereerst voor de interpretatie van het soort lachen. Daarnaast, in het bijzonder wat betreft de Italiaanse

⁸ www.exmaralda.org - Laatst bezocht op 14/09/2011

taal, of pesterige fragmenten, wordt er regelmatig non-verbaal gecommuniceerd. De video-opnames maakten ook het transcriberen eenvoudiger aangezien in sommige gesprekken veel personen aanwezig zijn en er vaak door elkaar heen werd gepraat wordt of meerdere gesprekken tegelijk worden gevoerd.

4.6 Betrouwbaarheid en validiteit

Het is van belang te benadrukken dat het gehele proces van discoursanalyse, van de opnames tot de uiteindelijke analyse, een hermeneutisch en interpretatief proces is. De opname van gesprekken altijd een selectie is en geeft derhalve nooit een volledig objectief beeld (Ehlich, et al., 1993:206). De onderwerpen kunnen verschillen, de aanwezigheid van gasten kan de interactie beïnvloeden, et cetera. Tevens is de keuze voor de te bespreken fenomenen en de uiteindelijke keuze voor de fragmenten aan de hand waarvan dit gebeurt, is afhankelijk van de keuze van de onderzoeker en is dus interpretatief (Ibid.). Dit geldt ook voor het transcriberen van de fragmenten.

De betrouwbaarheid van het onderzoek wordt bevorderd door methodische triangulatie. De combinatie van methodes staat het toe zowel de cultureel/maatschappelijke setting, als de achtergrond van de actanten te betrekken in de analyse. Zo kunnen fragmenten verklaard worden aan de hand van hun achtergrond, en kan de analyse van de context en fragmenten worden aangevuld door de onderzoekers bevindingen. Triangulatie maakt het mogelijk voorkennis mee te nemen in de analyse. Zodoende biedt: “De functionele pragmatiek (biedt) een theoretisch kader waarbinnen zowel interactieve als mentale aspecten van de interculturele communicatie in samenhang onderzocht kunnen worden (Bührig & ten Thije, 2005).” (In: ten Thije & Deen, 2009:97).

Interne en externe validiteit

Wat betreft de interne validiteit, was het doel van dit onderzoek om gesprekken op te nemen van leden van de Erasmusgeneratie 2.0 in een zo natuurlijk en informeel mogelijke situatie. Het is een kwalitatief onderzoek, waarbij de groep centraal staat en bestudeerd wordt welke strategieën zij gebruiken om elkaars identiteiten relevant te maken in interactie. De opname van deze gesprekken waren in natuurlijke en niet gefingeerde settings waar huisgenoten en/of vrienden samenkwamen om te eten. De spontane, uitbundige sfeer waarin veel wordt gelachen, bevestigt dat de opnames een goede weergave zijn van de realiteit. Dit toont zich ook in het feit dat in alle zes de groepen een vergelijkbare sfeer hangt, vergelijkbare onderwerpen worden besproken en dezelfde fenomenen op vergelijkbare wijze worden gehanteerd. Daarentegen is de externe validiteit beperkt. De fenomenen die besproken zullen worden, geven inzicht in deze specifieke zes groepen. Op basis hiervan kan niet gesteld worden dat dit voor de gehele Erasmusgeneratie 2.0 geldt. Er kan hooguit aangegeven worden dat al deze groepen gedrag vertonen, dat volgens de literatuur niet gangbaar is voor andere groepen. Er wordt wel verondersteld dat indien dit onderzoek in andere groepen van de Erasmusgeneratie 2.0 wordt gerepliceerd, vergelijkbare resultaten aangetroffen zullen worden. Echter, het hoofddoel van dit onderzoek is niet om uitspraken te doen over deze hele generatie, maar om gestoeld op recente theorieën over cultuur, meertaligheid en identiteit, aan te tonen hoe deze nieuwe generatie, met veel interculturele ervaringen, omgaat met diversiteit in interactie. Het is derhalve eerder een case-study van een groep die interessant is, aangezien zij worden bestempeld als Europa's toekomst.

Rol van de onderzoeker

De onderzoeker maakt deel uit van drie van de gesprekken. Zodoende is ook haar eigen profiel weergegeven bij al de andere respondenten (Nv1 is haar afkorting). Zij is zelf gedurende het wintersemester van 2010-2011 trainee geweest bij de Europese Commissie. Zij heeft ruim zes maanden in Brussel gewoond in het eerste huis van het corpus (H2). Zij is evenals de anderen meertalig en Brussel was haar zesde studie- of werkervaring in het buitenland en is 25 jaar. Dit maakt haar, evenals de anderen, een lid van de Erasmusgeneratie 2.0. Het verschil is echter, dat zij niet alleen bij de gesprekken aanwezig is, maar deze in voorliggend onderzoek ook moet analyseren. Wat betreft participerende observatie is het hierbij van belang dat de onderzoeker zich bewust is van haar aanwezigheid. De onderzoeker moet hierbij uit haar rol stappen van participant en van bovenaf met een zo objectief mogelijke blik naar het materiaal kijken. Daar staat tegenover dat voor een juiste interpretatie van de uitingen, participerende een grondig analyseniveau toestaat, dat anders niet bereikt zou kunnen worden. Wilton (2009:59) benadrukt dat het essentieel is dat de onderzoeker zich zelf in het veld begeeft, in het bijzonder wat betreft conversationele humor aangezien dit niet los kan worden gemaakt van de situatieve omgeving. De aanwezigheid van de onderzoeker in het gesprek van huis 1 en de gesprekken van vriendengroepen 2 en 3, dragen derhalve bij aan goede kennis van de interactanten en begrip van de context van het gesprek.

Wat betreft haar aanwezigheid in de groepen, was één haar eigen huis en twee andere groepen waren vrienden van haar. Derhalve heeft haar aanwezigheid geen bijzondere invloed gehad, aangezien het natuurlijk was dat zij bij deze gesprekken aanwezig was. Tijdens de opnames was de onderzoeker evenmin bewust van hetgeen onderzocht zou worden.

5. Het corpus

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de interculturele achtergrond (taalkennis en buitenlandervaring) van de interactanten. Er wordt ook een korte context van de zes gesprekken gegeven, in welke hoedanigheid zij samen zijn, welke onderwerpen zij bespreken en in welke talen zij dit doen. Ook wordt besproken welke genres van Keppler (1994) zich voordoen op welke wijze. Bij de analyse van de fragmenten kan dit gezien worden als een naslagwerk.

In totaal zijn er 23 leden van de Erasmusgeneratie 2.0 die deelnemen aan de gesprekken. Samen vertegenwoordigen zij 16 verschillende nationaliteiten en spreken zij 19 verschillende Europese talen. De talen die door de meeste respondenten beheerst worden zijn Engels, Frans, Italiaans en Spaans. De gemiddelde respondent spreekt 4 (4,3) talen. Engels wordt door vrijwel allen op minstens C1 niveau gesproken. Daarnaast hebben zij gemiddeld 4 (3,8) buitenlandervaringen opgedaan in een tijdsbestek van gemiddeld 2,3 jaar.

5.1 Huis 1: Rue Jenatzy

De inwoners van dit huis lopen allen stage in Brussel. Enkelen volgen een stage bij de Europese Commissie of bij het Parlement. Anderen werken in de advocatuur of voor bedrijven die werken met Europese projecten. In de volgende tabellen staat informatie over de interculturele achtergrond van alle acht interactanten van groep H1. In de linkerkolom staan de afkortingen die in de transcripten worden gebruikt. In het midden staat welke talen zij spreken en op welk niveau zij dit zelf inschatten naargelang het Europees Referentie Kader.⁹ In de totaalrij ernaast staat opgenomen hoeveel talen zij in totaal beheersen. Tot slot staat er informatie over hoe vaak zij in het buitenland geweest zijn, waarnaartoe en voor hoe lang. De Franse jongen (Fm1) voldoet niet aan de criteria van de Erasmusgeneratie 2.0. Wat betreft de overige respondenten, spreken zij allen minsten 3 talen en drie deelnemers zelfs vijf. Daarnaast hebben allen 2-6 buitenlandervaringen, beginnend bij 7 maanden tot 79 (5 jaar en 8 maanden).

Respondenten		Buitenlandervaring						
Afkorting	Leeftijd	Nationaliteit	Hoe vaak	Hoe lang	Bestemming			
Fv	26	Frans	5	35 mnd	Ierland (2x)	Canada	Engeland	België
Im1	24	Italiaans	3	23 mnd	Frankrijk	Australië	België (2x)	
Sm	30	Spaans	4	79 mnd	Italië	Ierland	India	België
Sv	28	Spaans	3	7 mnd	Schotland	Tsjechië	Brussel	
Nv1	24	Nederlands	6	23 mnd	Italië (4x)	Zwitserland	België	
Pm	28	Portugees	2	8 mnd	Spanje	België		
Cv	22	Chinees	1	24 mnd	België			
Fm1	27	Frans	1	6 mnd	Brussel			

Nb. Pm woont sinds jonge leeftijd (14) in Brussel en heeft daar op een Franstalige school gezeten.

Nb. Fm1 behoort niet tot de Erasmusgeneratie 2.0. Evenals Cv die niet in Europa is opgegroeid.

⁹ <http://europass.cedefop.europa.eu/LanguageSelfAssessmentGrid/en> - Laatst bezocht op 14/09/2011

Taalbeheersing									
Afkorting	Engels	Frans	Spaans	Italiaans	Nederlands	Chinees	Duits	Portugees	
<i>Fv</i>	C1	L1	A2						3
<i>Im1</i>	C2	C2	B1	L1			A1		5
<i>Sm</i>	C1		L1	C1					3
<i>Sv</i>	B1		L1	B1					3
<i>Nv1</i>	C2	B2		C1	L1		C1		5
<i>Pm</i>	C1	C2	B2		A1			L1	5
<i>Cv</i>	C2	A2			A1	L1			4
<i>Fm1</i>	A1	L1							2

Inhoud en verloop van het tafelgesprek

Dit gesprek is een afscheidsdiner van de Spaanse huisgenoot die voor een stage naar Bologna vertrekt. Het meest besproken onderwerp is eten. Verder zijn er veel uiteenlopende thema's zoals het Chinese meisje dat werk zoekt, de videocamera, huishoudelijke taken, muziek, weekendplannen, reizen en trouwen, kinderen en ouders. De Chinese collega geeft een korte les 'nationaliteiten in het Chinees' waar iedereen enthousiast en lachend aan mee doet. Tot slot geeft de Spaanse jongen een emotionerende afscheidsspeech. De sfeer aan tafel is druk en enthousiast. Er wordt veel door elkaar heen gepraat, stemmen verheven, erg veel gelachen en af en toe geklapt en gezongen. De band onder de huisgenoten is zeer hecht wat dan ook blijkt in het gebruik van bijnamen, de kennis die de interactanten van elkaar tentoonstellen, het gemak waarmee ze elkaar bekritisieren en evenzo complimenteren.

Genres en meertaligheid

In deze groep wordt veel gebruik gemaakt van verschillende talen. De standaard voertaal is wel Engels, aangezien dat de enige taal is die iedereen op hoog niveau beheerst. Echter, Italiaans, Spaans en Frans worden regelmatig gebruikt onderling, zowel door *natives* als *non-natives*. Volledige gesprekken of opmerkingen vinden in andere talen plaats. Met name discussies of typische kleine tafelhandelingen (eet smakelijk, e.d.) worden meertalig uitgevoerd.

5.2 Huis 2: Rue Gustave Fuss

Dit huis heeft 14 inwoners, allen Europees op één Japanse jongen na. Allen zijn voor stage of een eerste baan in Brussel. Bij deze opname waren vijf huisgenoten aanwezig. Met name de Oekraïense jongen is bijzonder en spreekt 10 verschikkende talen waarvan 5 op minstens B1 niveau.

Respondenten		Buitenlandervaring							
Afkorting	Leeftijd	Nationaliteit	Hoe vaak	Hoe lang	Bestemming				
Fm2	26	Frans	3	15 mnd	Ierland	Finland	België		
Fm3	25	Frans	3	12 mnd	Engeland	Spanje	België		
Im2	30	Italiaans	10	14 mnd	Frankrijk	Engeland	VS	Spanje	België
Jm	25	Japans	5	41 mnd	Canada	Nieuw Zeeland	Ierland	Engeland	België
Om	27	Oekraïens	4	30 mnd	Polen	Nederland	Finland	België	

Nb. Om spreekt bovendien nog Fins en Zweeds op A1 niveau.

Taalbeheersing												
Afkorting	Engels	Frans	Italiaans	Japans	Oekraïens	Russisch	Spaans	Nederlands	Duits	Chinees	Pools	
<i>Fm2</i>	C1	L1					B1	A1				4
<i>Fm3</i>	C1	L1					A2					3
<i>Im2</i>	C2	A1	L1				B1					4
<i>Jm</i>	C2	A1		L1					A1	A1		5
<i>Om</i>	C1	A2			L1	L1	A2	A1	B1		C1	10

Nb. Im2 spreekt bovendien Fins en Zweeds op A1 niveau.

Inhoud en verloop van het tafelgesprek

Het gesprek vindt plaats op een doordeweekse avond aan de keukentafel. Verschillende huisgenoten lopen af en aan. De sfeer is rustig en er vallen af en toe stiltes in het gesprek. De onderwerpen die besproken worden zijn eten (waar de *Quiche Lorraine* vandaan komt en de Britse keuken), werk, reizen (Europese vluchten, bussen, e.d.), vakantieplannen voor het daaropvolgende paasweekend, uitgaan, muziek en films, taalleren, culturele gewoonten van eigen of andere culturen, politieke kwesties zoals de Franse aristocratie en immigranten in Frankrijk en nog andere algemene onderwerpen. Het feit dat hun gesprek wordt opgenomen en de camera komt regelmatig ter sprake, met name iedere keer als er een nieuwe huisgenoot binnen wandelt.

Meertaligheid en genres

De voertaal is Engels en het niveau van alle deelnemers is hoog. In het begin van het gesprek worden, in verband met de Nederlandse nationaliteit van de onderzoeker, grappen gemaakt over Duits en wordt wat Nederlands en Duits gesproken. Frans wordt meermaals gesproken, of door *natives* onderling, maar ook in momenten dat anderen Franse zinnen of woorden gebruiken of willen leren.

5.3 Huis 3: Rue Vallon

Aan dit diner nemen vijf jongvolwassen deel waarvan twee in het huis wonen. Het Luxemburgse meisje heeft twee andere trainees van de Europese Commissie uitgenodigd (Iers en Hongaars). De Italiaanse huisgenoot heeft een Tsjechische vriend uitgenodigd. Zij werken beiden niet voor de Europese Commissie. De genodigden zijn geen bekenden van elkaar onderling.

Respondenten		Buitenlandervaring				Bestemming			
Afkorting	Leeftijd	Nationaliteit	Hoe vaak	Hoe lang					
Lv	25	Luxemburgs	5	12 mnd	Canada	Malawi	Sri Lanka	Wales	
Irc	25	Iers	4	23 mnd + 4 jaar	Frankrijk	VS	Australië	België	
Hv	27	Hongaars	4	27 mnd	Italië	Korea	België		
Tm	24	Tsjechisch	2	12 mnd	Ierland	België			
Im3	25	Italiaans	2	13 mnd	Ierland	België			

nb. Lv heeft Britse ouders, maar beschouwt haarzelf als Luxemburgs omdat ze daar het langst heeft gewoond (13 jaar). Ze heeft ook nog enkele jaren als kind in Nederland en België gewoond.

nb. Lv heeft naast haar 4 andere ervaringen een vierjarige bachelor in Wales gedaan.

Taalbeheersing										
Afkorting	Engels	Frans	Spaans	Italiaans	Duits	Iers	Hongaars	Tsjechisch	Slovaaks	
<i>Lv</i>	L1	C1	B1							3
<i>Irv</i>	L1	C1	A1			A2				4
<i>Hv</i>	C2	B2		C2	B1		L1			5
<i>Tm</i>	C1		A1		A1			L1	C1	5
<i>Im3</i>	C1	A2	A1	L1						4

Inhoud en verloop van het tafelgesprek

In dit gesprek wordt veel gesproken over Brussel en uitgaan, over onbetaalde stages en hun werk en voornamelijk veel over culturele verschillen en overeenkomsten. Bijvoorbeeld de kroegcultuur in België, het nasynchroniseren van films in Europa, Italiaanse films en vrouwen en Tsjechische netheid. Ook wordt er veel gesproken over het beheersen van vreemde talen, het leren van nieuwe talen en het gebruiken ervan. Bijvoorbeeld hoe het Waals verschilt van Frans, welke talen in de Commissie gebruikt worden en dat sommige Oost-Europese talen erg op elkaar lijken.

Meertaligheid

In dit gesprek zijn nauwelijks fragmenten waar andere talen dan het Engels gesproken worden. In één fragment worden verschillende Ierse woorden worden herhaald en geoefend. Het belang dat zij allen eraan hechten, wordt hier niet in de praktijk gebracht. Het is echter een groep met onbekenden van elkaar waardoor meertaligheid geen automatisme is en bovendien allen alleen Engels op goed niveau kunnen. Wat betreft de genres worden met name verhalen verteld en af en toe geroddeld, maar verder is het hele gesprek doorgaans conversatie.

5.4 Groep 1: Blue Book Trainees

Deze groep ontmoet elkaar voor een diner. De aanwezige nationaliteiten zijn een Deens meisje, een Belgische (Vlaamse) jongen en een Franse jongen. Zij hebben elkaar in Londen ontmoet gedurende een tweejarige master. Daarnaast hebben zij alle drie een traineeship gedaan aan de Europese Commissie in de winterperiode 2010-2011 (oktober tot februari).

Respondenten		Buitenlandervaring			
Afkorting	Leeftijd	Nationaliteit	Hoe vaak	Hoe lang	Bestemming
Bm1	26	Belgisch (Vlaams)	3	11 + 2 jaar	Engeland België
Fm3	27	Frans	2	5 + 2 jaar	Ierland Engeland België
Dv	29	Deens	2	6 + 2 jaar	Engeland België

Nb. De 2 jaar is in alle drie de gevallen de master die zij hebben gedaan in Londen.

Taalbeheersing						
Afkorting	Engels	Frans	Nederlands	Duits	Deens	
<i>Bm1</i>	C2	C1	L1	B1		4
<i>Fm3</i>	C1	L1	A1	A1		4
<i>Dv</i>	C2	A2			L1	3

Inhoud en verloop van het tafelgesprek

De drie komen een maand na hun *traineeship* bij de Europese Commissie bij elkaar voor een etentje. Allen zijn woonachtig in Brussel, de Vlaamse en Franse jongen werken hier en het Deense meisje schrijft er haar masterthesis. Er wordt veel gelachen in het gesprek en de sfeer lijkt zeer ontspannen. De meest besproken onderwerpen zijn huidige werkzaamheden, carrièreplanning, het Europese concours, werken voor nationale overheden en de corresponderende selectieprocedures. Tevens worden verschillende culturen regelmatig besproken, zowel de culturen van de aanwezigen als andere (vooral Europese) culturen. Bijvoorbeeld het belang van visitekaartjes in Azië, de Romeinse stijl van argumenteren en verschillen tussen Noord en Zuid in Europese landen. Het gaat ook veel over het leren van vreemde talen, waar alle deelnemers op dat moment mee bezig zijn in Brussel. Het Deense meisje doet een intensieve Franse cursus, de Fransman een minder intensieve Nederlandse cursus en de Vlaming volgt een Duitse cursus.

Meertaligheid

De voertaal is Engels waarvan het niveau van allen zeer hoog is. Er is slechts een paar fragmenten te vinden waarin onderling overlegd wordt hoe een bepaald woord of concept heet in het Engels, of dat het Engels onderling gecorrigeerd wordt. Er wordt regelmatig gewicht naar het Frans. Dit wordt om twee hoofdredenen gedaan, enerzijds omdat het Deense meisje aangeeft Frans te leren en meer te moeten oefenen. Anderzijds spreekt de Vlaming vloeiend Frans en hij lijkt dit onderling gewend zijn te spreken met de Fransman. Er zijn ook enkele fragmenten waarin Duits en Nederlands wordt gesproken. Dit gebeurt vooral als de Fransman aangeeft wat hij tot dan toe geleerd heeft in zijn cursus of als er gesproken wordt over de overeenkomsten tussen Duits en Nederlands.

5.5 Groep 2: Blue Book Trainees

Ook deze groep bestaat uit vrienden die in 2010-2011 een *traineeship* hebben gedaan aan de Europese Commissie. In tegenstelling tot de groep van het eerste huis dat een vrij Zuid-Europese samenstelling heeft, zijn hier voornamelijk Noordelijke nationaliteiten vertegenwoordigd:

Respondenten		Buitenlandervaring						
Afkorting	Leeftijd	Nationaliteit	Hoe vaak	Hoe lang	Bestemming			
Dm	30	Duits	5	34 mnd	Argentinië	Spanje (2x)	Azië	België
Bm2	24	Belgisch	2	12 mnd	Oostenrijk	Canada		
Nv1	24	Nederlands	6	23 mnd	Italië (4x)	Zwitserland	België	
Nv2	27	Nederlands	4	23 mnd	Spanje	Guatemala	Chili	België
Em	26	Engels	4	49 mnd	Frankrijk (2x)	Spanje	België	

Taalbeheersing									
Afkorting	Engels	Nederlands	Duits	Deens	Frans	Spaans	Italiaans	Russisch	
Dm	C1		L1			C1		B1	4
Bm2	C2	L1	B2		C1				4
Nv1	C2	L1	C1		B2		C1		5
Nv2	C2	L1	A2		B1	C1			5
Em	L1		A2		C1	C1			4

Inhoud en verloop van het tafelgesprek

Dit tafelgesprek vindt plaats tijdens een etentje waarin zes vrienden anderhalve maand na hun traineeship aan de Europese Commissie (EC) elkaar weer zien. De sfeer van het gesprek is uitermate ontspannen en het wordt regelmatig duidelijk dat de vrienden het erg leuk vinden elkaar weer te zien. Uit het vele lachen om elkaar, het refereren aan eigenschappen van elkaar en het aanhalen van een gemeenschappelijke achtergrondkennis, blijkt dat deze groep elkaar goed kent. De onderwerpen in de gesprekken gaan over hun gezamenlijke ervaringen qua werk en sociaal leven gedurende hun stage, over hun huidige leven en de toekomst en over maatschappelijke en existentiële thema's. Er wordt opvallend weinig gerefereerd aan elkaars culturele achtergronden. Als dit gebeurt is het veelal praktisch, zoals 'dat is de belastingdienst van België' of 'in Duitsland heet dat...'. In discussies worden visies duidelijk waarin allen zich lijken te vinden, ongeacht hun achtergrond. Er is dus wel degelijk sprake van het bestaan en ontstaan van een *common ground*. Een enkele keer wordt hun gemeenschappelijkheid als *in-group* afgezet tegen een *out-group* als de Verenigde Staten, Aziaten of Zuid-Europeanen. Echter, deze vrienden lijken dezelfde normen en waarden te delen en hun verschillende culturele en talige achtergrond lijkt daaraan ondergeschikt.

Meertaligheid

De voertaal is Engels en het niveau van de deelnemers is zeer hoog. Er is één *native* spreker aanwezig maar die wordt nauwelijks geraadpleegd als talige hulp. Enkele keren wordt onderling gebruik gemaakt van andere talen om een Engelse vertaling te vinden. Qua *code-switching* wordt er een aantal keer Duits gepraat voornamelijk in subgroepjes. Nederlands/Vlaams wordt meermaals gesproken maar dan alleen door *natives*, hier wordt door de anderen soms humoristisch op gereageerd.

5.6 Groep 3: Brusselse vrienden

In deze opname wordt de verjaardag gevierd van een Nederlands meisje. Haar Nederlandse moeder is hierbij aanwezig en behoort dus niet tot de Erasmusgeneratie 2.0. Verder heeft zij de volgende gasten uitgenodigd:

Respondenten		Buitenlandervaring						
<i>Afkorting</i>	<i>Leeftijd</i>	<i>Nationaliteit</i>	<i>Hoe vaak</i>	<i>Hoe lang</i>	<i>Bestemming</i>			
Fv	26	Frans	5	35 mnd	Ierland (2x)	Canada	Engeland	België
Sm	30	Spaans	4	79 mnd	Italië	Ierland	India	België
Im1	24	Italiaans	3	23 mnd	Frankrijk	Australië	België (2x)	
Im4	26	Italiaans	3	13 mnd	Frankrijk (2x)	België		
Om	27	Oekraïner	4	30 mnd	Polen	Nederland	Finland	België
Nv1	24	Nederlands	6	23 mnd	Italië (4x)	Zwitserland	België	
Nv3	50	Nederlands	-	-				

Taalbeheersing									
Afkorting	Engels	Frans	Spaans	Italiaans	Nederlands	Duits	Oekraïens	Russisch	
<i>Fv</i>	C1	L1	A2						3
<i>Sm</i>	C1		L2	C1					3
<i>Im1</i>	C2	C2	B1	L1		A1			5
<i>Im4</i>	C1	C1	B1	L1					4
<i>Om</i>	C1	A1	A2		A1	B1	L1	L1	10
<i>Nv1</i>	C2	B2		C1	L1	C1			5
<i>Nv3</i>	B2	A2		A2	L1	C2			5

Nb. Om is eerder aangehaald en spreekt bovendien Pools (C1) en Fins en Zweeds (A1).

Inhoud en verloop van het tafelgesprek

De sfeer is van het etentje is opgewekt. Er wordt over van alles gepraat. Veel over eten en de Italiaanse keuken in het bijzonder, over feesten in Brussel en België, over de herkomst van de Oekraïense jongen en over gemeenschappelijke bekenden. De toekomstplannen en voornemens van het jarige meisje worden ook doorgenomen. Tot slot worden aan het eind enkele discussies gevoerd waaronder één over het bestaan van God en Jezus als het Spaanse neefje van de Spaanse jongen arriveert en zegt op een katholieke school te zitten.

Meertaligheid

In dit gesprek worden meerdere talen gebruikt. Het Nederlandse meisje en de Oekraïense jongen spreken regelmatig Nederlands, Duits en wisselen kleine woorden in Pools uit. Frans wordt enkele keren aangewend evenals Spaans. Italiaans wordt regelmatig gebruikt, voornamelijk in discussies, simpele tafelhandelingen of omdat Dv3 deze taal aan het leren is en wil oefenen.

Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de interculturele biografieën van alle individuen van de zes tafelgesprekken weergegeven. Op enkelen na voldoen allen duidelijk aan de vereisten van de Erasmusgeneratie 2.0 aangezien zij meertalig zijn (gemiddeld 4,3 talen), meermaals en ook voor langere tijd in het buitenland geweest zijn. Daarnaast valt op dat de individuen doorgaans talen beheersen die corresponderen met de landen waar zij gewoond hebben. Tot slot blijkt dat Europa, verschillende talen en culturen, evenals moralistische thema's en carrièreplannen in alle groepen de meest besproken onderwerpen zijn.

In alle groepen zijn meerdere nationaliteiten (van 3 tot 8 verschillende) aan tafel. Er zijn maximaal twee mensen van dezelfde nationaliteit aanwezig. Van een dominante taal of cultuur is derhalve geen sprake. Tot slot behoren alle gesprekken tot hetzelfde genre, namelijk tafelgesprekken. Dit houdt in dat de gesprekken onderling met elkaar vergeleken mogen worden en, indien van toepassing, generaliserende uitspraken gedaan kunnen worden over alle zes de groepen.

6. Analyse

In dit hoofdstuk volgt een reconstructie van een aantal fragmenten uit het corpus van de zes tafelgesprekken. De analyse is gericht op een zestal interactieve strategieën die de leden van de Erasmusgeneratie 2.0 toepassen in interactie, indien diversiteit kenbaar wordt gemaakt. Deze strategieën bieden meer inzicht in de bijdrage van identiteitsconstructies en interculturele leergierigheid op het vormen van een eenheid in diversiteit.

In het theoretisch kader is besproken dat discursieve interculturen beschikken over standaardoplossingen voor standaardproblemen (ten Thije, 2002c). In overeenstemming met Keppler (1994) bouwen groepen een communicatief repertoire op dat hen toestaat socialisatie succesvol uit te voeren ondanks talige en culturele verschillen. In dit hoofdstuk worden interactieve strategieën besproken die oplossingen bieden voor dit diversiteitprobleem en waardoor een *common ground* (eenheid) ontstaat in plaats van verscheidenheid. In totaal worden zes veel voorkomende en kenmerkende strategieën besproken aan de hand van de twee deelvragen. Deze zal ik eerst nog kort toelichten.

Hoe dragen *identiteitsconstructies* in interactie bij aan het ontstaan van een eenheid?

De eerste deelvraag: "Hoe leidt het refereren aan nationale identiteiten (diversiteit) tot het realiseren van een eenheid?" richt zich voornamelijk op identiteitconstructies. Hierbij richt de analyse zich op hoe gerefereerd wordt aan de culturele achtergrond van individuen en hoe het individu daar vervolgens op reageert. Dit zal ik doen aan de hand van de volgende drie interactieve strategieën:

- § 6.1 Culturele categorisering
- § 6.2 Afweer van culturele categorisering
- § 6.3 Culturele provocaties (teasing)

Hoe draagt *interculturele leergierigheid* in interactie bij aan het vormen van een eenheid?

De tweede deelvraag: "Hoe draagt het bezitten en opdoen van culturele en talige kennis (diversiteit) bij aan het vormen van een eenheid?" slaat terug op het concept van interculturele leergierigheid als belangrijk kenmerk voor de omgang met diversiteit. Het bezitten, toepassen en verwerven van dergelijke kennis in interactie wordt gereconstrueerd aan de hand van de volgende drie benaderingen:

- § 6.4 Cultureel Expert
- § 6.5 Intercultureel leren
- § 6.6 Languaging

Elke paragraaf begint met een korte introductie van relevante theorie over de besproken interactieve strategieën. Vervolgens wordt een fragment uit het corpus besproken als exemplarisch voorbeeld. Hiervan wordt eerst een linguïstische reconstructie gemaakt. Dan volgt een interpretatie van het fragment aan de hand van de besproken literatuur. Aan de hand van de overig geselecteerde fragmenten wordt de frequentie van het besproken fenomeen in het overige corpus besproken. Dit leidt tot voorlopige conclusies over de mate waarin in deze groepen eenheid ontstaat ondanks of dankzij haar superdiversiteit.

6.1 Culturele categorisering

In deze paragraaf wordt gereconstrueerd hoe interactanten elkaar en zichzelf categoriseren in interactie. Dit wordt gedaan aan de hand van het Membership Categorization Device (MCD) van Sacks (1972) dat in voorliggend onderzoek culturele categorisering wordt genoemd. Dit houdt in dat het MCD van Sacks in deze paragraaf alleen wordt toegepast indien aan nationale of culturele identiteiten verwezen wordt. Dit in overeenstemming met Day (2006) die beweert dat categorisering “allows the inference that their wills are jointly committed and there is some particular institutionalized collection of “owned” characteristics such as shared history, common language, etc., which follow from this.”. Schegloff (2007) bespreekt dat bepaalde gedragingen en uitingen enerzijds richtlijn kunnen zijn om iemand onder te brengen in een bepaalde categorie. Anderzijds kan het behoren tot een categorie verwachtingen creëren voor gedragingen en uitingen van haar veronderstelde leden. Schegloff (Ibid.:468) waarschuwt dat het behoren tot een groep geen garantie is voor daadwerkelijk gebruik van de bijbehorende categorieën en vice versa. Het doel van het MCD is niet beschrijven of individuen tot een categorie behoren, of nieuwe categorieën te ontdekken. Het is om aan te geven of en zo ja hoe gespreksdeelnemers categorieën gebruiken in interactie (Ibid.:468).

Fragment 1	Titel	Tijd
H3c	Irish curse so much	1.17.27 - 1.18.03

Irv [v]	1a and I mean like Irish people like	1b well you must know they curse so much!	1c like
Irv [nv]		((looking at Cm en Im3))	
Cm [nv]			2 ((looking
Im3 [nv]			3 ((looking

Irv [v]	and they dont even know that they're doing it	4b they don't know	7a you know what i
Cm [nv]	at Im3 and smiling))	5 HAHahaha	
Im3 [v]		6a YHeah	
Im3 [nv]	at Cm and smiling))	6b HAHahaha	

Irv [v]	mean like i dont know it just seems so bad you just sit at a bar and some tables over there
---------	---

Irv [v]	you just here like f f f f f its just like this CRINCH I dont know	7b yeah so	11 and for Irish
Hv [nv]		8 HEHEHE	
Cm [nv]		9 HEHEHE	
Im3 [nv]		10 HEHEHE	

Irv [v]	people thats just like constantly (inside) and you're like you just said the F word. no DID I?	
Irv [v]	and you're like::	13 really?
Hv [v]	12 yeah but thats the same in Hungary my friends are all	

Hv [v]	14 yea::h (--) they they speak really really dirty
--------	--

Reconstructie

In fragment 1 beweert Irv dat 'Irish people' veel schelden (s1a, s6b & s10a). Zij categoriseert de eigenschap 'cursing' als kenmerkend van de culturele groep 'Ieren'. Ondanks dat Irv zelf Iers is, en derhalve deel uitmaakt van deze categorie, refereert zij aan 'Irish people' met 'they' (s1a, s1b, s3). Geen enkele keer categoriseert zij zichzelf middels 'we' of 'us' als lid van de besproken categorie en de overige tafelpartners categoriseren haar evenmin. Cf en Im3, die beide in Dublin hebben gestudeerd, zijn het eens met de opvatting van het Ierse meisje. Als Irv hen vragend aankijkt (1b) kijken zij elkaar lachend aan. Vervolgens zegt Im3 "yeah" (s6a) en moeten beiden lachen (s5, s6b). Het Hongaarse meisje geeft dan aan dat 'cursing' niet alleen opgaat voor de categorie Ieren maar ook voor Hongaren en haar vrienden die allen 'really dirty' spreken (s11). Zij refereert hierin tevens aan 'they' (s14) en categoriseert zichzelf niet als één van hen.

Interpretatie

Op basis van categorisering kan verwacht worden dat ieder verondersteld lid de eigenschappen bezit die tot hun categorie behoren (Ibid.:469). Sprekers kunnen echter door *modifiers* de toepasbaarheid van de categorie neutraliseren. In het eerste fragment kunnen hoorders uit het gebruik van 'they' van de spreker afleiden, dat Irv een uitzondering is van haar categorie, zonder dat zij dit expliciet hoeft te verwoorden. Sacks (Ibid.:469) noemt de regel *protected against induction*. Dit houdt in dat hoorders hun kennis van de categorie niet aanpassen, maar het lid dat afwijkend gedrag vertoont als uitzondering beschouwen. Zo wordt voorkomen dat de categorie moet worden herzien. Sacks bespreekt uitzonderingen echter vooral in negatieve zin (Ibid.:469). Indien individuen niet het gedrag van hun categorie vertonen, kan dit een 'inadequaat' of 'gebrekkig' lid zijn. Echter, in fragment 1 is het juist positief om een uitzondering te zijn. Bovendien, doordat beide sprekers zich uitzondering van hun cultuur tonen, sluiten hun opvattingen en gedrag nu (beter) aan bij elkaar en hun andere gesprekspartners. In feite vormen zij een nieuwe categorie van 'uitzonderingen', een *ingroup* vanwege hun afzet tegen hun eigen cultuur die daardoor *outgroup* wordt. Dit gesprek duurt nog even voort en dan vertelt het Luxemburgse meisje het volgende in fragment 2:

Fragment 2	Titel	Tijd
H3c	Irish curse so much	1.18.42 - 1.18.55

Bf [v] 1a today i was playing squash with my friend † and he just took this really evil shot that I

Bf [v]	couldn't get and i was like		2a thats what I did! I was just like	
Bf [nv]		1b		2b ((Italian

Bf [v]			5a YHeah	
Bf [nv]	gesture))		5b HAHAHA	
If [nv]		3 HAHAHA	6 HAHAHA	
Hf [v]			7a VE:::ry Italian	
Hf [nv]			7b ((Italian gesture))	
Cm [v]				8a CHE CAZZO che cazzo
Cm [nv]				8b ((Italian gesture))
Im3 [v]		4 IN ITALIAN?		
Im3 [nv]				9 HAHAHA

Reconstructie

Het handgebaar dat Lv in segment 1b maakt is een Italiaans gebaar dat zoiets als 'what the fuck' betekent. In s1a spreekt het Luxemburgse meisje op normale toon over dit gebaar. In s3 begint Lrv hier hard om te lachen en in s5a Lv vervolgens zelf ook. De Italiaanse jongen roept direct: 'In Italian?'. Het Hongaarse meisje doet het gebaar na en bestempelt het als 'very Italian'. Ook de Tsjechische jongen maakt het gebaar en zegt er het bijbehorende Italiaanse scheldwoord bij: 'che cazzo'.

Interpretatie

Volgens het MCD kan bepaald gedrag een indicator zijn voor het behoren tot een bepaalde categorie. Schlegloff (ibid.:470) bespreekt dat de connectie tussen een categorie en een actie bovendien niet beperkt blijft tot het formuleren of beschrijven van deze actie. In fragment 2 lijkt inderdaad het doen van een actie, namelijk een gebaar, de relevante kennis van de categorie te activeren, wat bovendien zeer snel gebeurt. Dit is om twee redenen bijzonder. Allereerst omdat het kennis van de Italiaanse gebarentaal betreft en naast Im3 geen van de participanten van Italiaanse afkomst zijn. Daarnaast is de connectie niet logisch omdat de actie wordt uitgevoerd door iemand die niet afkomstig is van de categorie waarvan ze het gedrag vertoont. Het uitvoeren van een activiteit buiten de eigen categorie wordt door Sacks gezien als imitatie van gedrag in plaats van het 'doen' van gedrag (ibid.:469). Echter, door de serieuze wijze waarop zij dit schelden aandraagt als alternatief voor het verbale schelden van leren dat zojuist werd bekritiseerd, blijkt dat Lv dit gedrag wel degelijk natuurlijk vertoont. Zij beseft pas in s2 dat het grappig is dat zij dit gebruikt.

Culturele categorisering in het corpus

Het feit dat iemand niet aan de eigenschappen voldoet van zijn of haar categorie lijkt een gangbaar fenomeen in de gesprekken. In 15 van de 25 fragmenten wordt categorisering zowel op humoristische en speelse wijze, evenals in serieuze en moralistische discussies toegepast. Zo noemt een Chinees meisje alle Italianen 'untrustworthy' (H1c), maar wordt snel duidelijk gemaakt dat ze hiermee niet de aanwezige Italiaan bedoelt. In groep H3 wordt het Ierse meisje Italiaans genoemd op basis van de eigenschappen impulsiviteit en luidruchtig praten. In fragment H3a ontkennt het Luxemburgse meisje Engels te zijn en blijkt categoriseren voor haar complex. Ze heeft Britse ouders, Engels is haar moedertaal en ze is opgegroeid in verschillende landen maar voornamelijk in Luxemburg. Zij beschouwt zichzelf Luxemburgs maar spreekt de corresponderende taal niet, waarop ze concludeert: "so it's like.. confusing". De tafelpartners geven aan bekend te zijn met dergelijke lastige constructies die categoriseren onmogelijk lijken te maken. In het fragment "I'm not Finnish" blijkt een buitenstaander van de Erasmusgeneratie 2.0 (namelijk een ouder) hier minder bekend mee

Tabel 1: Culturele categorisering

Fragment	Titel	Tijd
G1a	In the country of Bm	1.04.36 - 1.05.39
G1d	Académie française	48.52 - 49.59
G1e	Passé composé is easy	08.30 - 09.15
G2b	Passion for Dutch	1.23.00 - 1.27.10
G2c	Dutch is easy	53.28 - 53.59
G3a	I'm not Finnish	11.50 - 13.55
G3b	Dio è dio	0.59.35 - 1.02.15
G3d	Pasta with a spoon	00.50 - 00.58
H1a	Having babies in China	6.45 - 9.00 (tape2)
H1b	Chinese lesson	19.00 - 21.10
H1d	Conflict musica	26.47 - 29.15
H2a	Privacy	6.18 - 6.41
H2b	Irish puff	24.19 - 24.25
H3a	You're fake English	6.40 - 7.10
H3d	Italian girls	1.23.03 - 1.24.31

(G3a). Deze vrouw beweert over een Oekraïense jongen dat “Fins” “always happy” zijn. De jongen over wie ze dit zegt heeft slechts in Finland gestudeerd, maar heeft ook op vele andere plaatsen gewoond en spreekt vele talen, waardoor de vrouw moeite heeft zijn achtergrond te begrijpen. Deze fragmenten zijn tevens een goed voorbeeld van de diversiteit van de Erasmusleden 2.0 en de moeite die zij ook zelf ondervinden met concepten als nationaliteit, moedertaal en thuis.

Conclusie

Culturele categorisering is een interactieve strategie die veel voorkomt in de discursieve intercultuur van de Erasmusgeneratie 2.0. Echter, het categoriseren van interactanten is moeilijk gebleken omdat de gecategoriseerde niet echt tot de categorie behoort, niet aan de corresponderende eigenschappen voldoet, of gedrag vertoont van andere categorieën. Als gevolg gaat culturele categorisatie regelmatig gepaard met disidentificatie. Dit heeft niet als gevolg dat de culturele groep of categorie herzien wordt, maar dat interactanten als uitzondering hiervan worden gezien. Dienovereenkomstig blijkt uit de reconstructies dat de interactanten categorisering niet als indicator van te verwachten gedrag of eigenschappen hanteren, maar dat zij situationeel onderscheid maken op individuele basis. Culturele categorisering zijn in dit corpus aanleiding om overeenkomsten te zoeken en te benadrukken, waarbij de interactanten over nationale en culturele grenzen heen een eenheid vormen. Zodoende leiden culturele categorisering niet tot het benadrukken van onderlinge verschillen, maar juist tot het bereiken van onderlinge overeenkomsten.

6.2 Afweer van culturele categorisatie

In de vorige paragraaf is besproken hoe individuen worden gecategoriseerd. In deze paragraaf wordt de reactie van individuen op culturele categorisering gereconstrueerd, en dan specifiek de wijze waarop interactanten deze afweren. Dit fenomeen noemt Day (1998) *resisting membership* en is volgens hem onderbelicht in onderzoek naar interculturele communicatie. Deze strategie wordt volgens hem gebruikt als individuen (onvrijwillig) worden geëtnificeerd, wat hen een buitenstaander maakt. *Resistance* heeft dan twee functies: “to signal that what their fellow interactants are doing is making choices about them, and to voice an opinion about those choices.” (Ibid.:152). Day bespreekt vijf strategieën waarop individuen weerstand kunnen bieden tegen dergelijke etnificatie:

1. De relevantie van de toegeschreven categorie wordt afgezwakt;
2. Het veronderstelde verschil tussen verschillende categorieën wordt geminimaliseerd;
3. De categorie wordt dusdanig gereconstrueerd dat diegene zichzelf ervan uitsluit;
4. De etniciteit wordt gecategoriseerd waardoor deze niet meer volledig legitiem is;
5. De etnificatie wordt actief vermeden door er niet op in te gaan.

Fragment 3	Titel	Tijd
G3d	Pasta with a spoon	00.50 - 00.58

De uiting in fragment 3 wordt aan het begin van de maaltijd gedaan als iedereen aan de pasta begint die de Italianen hebben gemaakt. De uiting “I eat this pasta with a spoon” refereert aan een Italiaanse regel: In Italië wordt pasta gegeten met een vork. Alleen kinderen en ouderen mogen dit met een lepel eten.

Om [v]	1 I eat this pasta with a spoon!		
Nv1 [v]		2 very good Om	5 let them complain
Im1 [v]		4 very good	
Im4 [v]		3 very good	

Reconstructie

De uiting in s1 is een *indirecte categorisering* van de twee Italiaanse tafelpartners (Day, 2006). Er wordt geen gebruik gemaakt van een nominaal als Italiaan, waardoor de categorisering alleen door inferentie kan plaatsvinden. De hoorders moeten tevens zelf de link leggen dat Om refereert aan de Italiaanse opvatting dat pasta eten met een lepel taboe is. Er is cultuurkennis vereist om enerzijds te begrijpen dat de spreker refereert aan een Italiaanse gewoonte, en anderzijds wat deze gewoonte is. Uit de reacties van de hoorders in s2 tot s5 blijkt de categorisering succesvol. De uiting is tevens een provocatie aan het adres van de Italiaanse tafelpartners. Impliciet deelt Om mee een Italiaanse culturele regel te overtreden. Het Nederlandse meisje doet er in s5 nog een schepje bovenop door een directere categorisering: “let *them* complain”, waarmee ze aan de aanwezige Italianen refereert.

Interpretatie

In dit fragment zijn alle ingrediënten aanwezig waardoor categorisatie niet zou plaatsvinden. Echter, de hoorders tonen te beschikken over genoeg culturele kennis om de uiting juist te interpreteren. Dit is vooral interessant voor de spreker en hoorder die niet van Italiaanse afkomst zijn. Er is sprake van afweer van de culturele categorisatie. In overeenstemming met de eerste strategie van Day wordt de relevantie van de toegeschreven categorie afgezwakt. Namelijk, door de reactie ‘very good’ (s3 en s4) laten de Italianen weten er geen bezwaar tegen te hebben dat Om de pasta met een lepel eet en zodoende een culturele regel overtreedt. Wat betreft de reactie op de uiting van het Nederlandse meisje, gebruiken beide Italianen de vijfde strategie “interactive avoidance” (Ibid.:167). Door te zwijgen en evenmin toe te lichten dat het met een vork gegeten moet worden, nemen doen zij zo impliciet afstand van hun culturele groep. De categorisering in s1 niet slechts een toeschrijving van een etniciteit, het is tevens een provocatie aan het adres van de Italianen. Day bespreekt aan de hand van Radcliffe-Brown dat dit de volgende functie heeft: “in being described an outsider, one can remain an insider.” (In Day, 1998:169). Het is bijzonder dat de reacties van de Italianen geen weerstand bieden tegen de provocatie, maar tegen de categorisering. Hieruit blijkt sprake van een bepaalde mate van disidentificatie met de culturele identiteit.

Afweer van culturele categorisatie in het corpus

In totaal is er in 12 passages sprake van afweer van culturele categorisering. Hiervan zullen er drie nog besproken worden aan de hand van andere strategieën. Doorgaans heeft afweer tot gevolg dat interactanten zich uitsluiten van hun categorie. Zo distantieert de Vlaamse jongen zich van Vlamingen die weigeren Frans te spreken (G1a). Het Hongaarse en Ierse meisje gaven aan niet zoveel te schelden als hun landgenoten (H3c). In een ander fragment protesteert een Italiaan als het Chinese meisje Italianen ‘untrustworthy’ noemt (H1c), maar het is het Chinese meisje dat haar Italiaanse tafelpartner uitsluit van deze categorie, niet zichzelf. In *Never trust a Portuguese* (H1e) zien we dat het verschil tussen twee culturen geminimaliseerd wordt, als de Spanjaard aangeeft net als de Portugees zijn beloftes ‘mañana, mañana’ te

vervullen. vervullen. Tot slot maakt de Franse jongen in een discussie over de Franse protectionistische houding ten opzichte van de Franse taal, duidelijk het hiermee oneens te zijn, evenals zijn tafelgenoten (G1c).

Tabel 2: Afweer van culturele categorisatie

Fragment	Titel	Tijd
G1a	In the country of Bm	1.04.36 - 1.05.39
G1c	She doesn't speak French	51.35 - 52.30
G1d	Académie française	48.52 - 49.59
G2a	Caravan / Nachbarn	1.44.00 - 1.46.20
G2b	Passion for Dutch	1.23.00 - 1.27.10
G3a	I'm not Finnish	11.50 - 13.55
G3d	Pasta with a spoon	00.50 - 00.58
H1c	Italian guys are untrustworthy	20.10 - 20.40 (tape3)
H2b	Irish puff	24.19 - 24.25
H3a	You're fake English	6.40 - 7.10
H3b	Hungarian pigs	1.20.15 - 1.21.30
H3c	Irish curse so much	1.17.27 - 1.18.55

Conclusie

De afweer van identiteitsconstructies is een belangrijk en opvallend kenmerk van de discursieve intercultuur van de Erasmusgeneratie 2.0. Day (1998) toont in zijn onderzoek dat afweer het gesprek in gevaar brengt en dat categorisering het doel heeft minderheidsgroepen als incompetent af te schilderen. In dit corpus lijkt afweer het gespreksverloop juist te 'redden'. Doordat interactanten hun afkomst niet verdedigen maar juist de relevantie ervan afzwakken (wat soms gepaard gaat met disidentificatie), wordt een gemeenschappelijk moraal bevestigd en bevorderd.

6.3 Culturele provocaties (teasing)

Volgens Wilton (2009:114) is conversationele humor niet alleen gangbaar, maar ook essentieel voor een bevredigend verloop van tafelgesprekken. In de informele gesprekken van voorliggend onderzoek wordt veel gelachen en zijn veel humoristische passages te vinden. In deze paragraaf wordt één specifieke vorm van humor besproken, namelijk culturele provocaties in de vorm van *teasing*. *Teasing* is een vorm van conversationele humor waarbij een spreker de uiting richt aan een aanwezige interactant. Het is een face-threatening genre, of *biting* zoals Boxer en Cortés-Conde (1997) het noemen, aangezien het doorgaans gepaard gaat met een kritische of negatieve attributie in de vorm van ironie, overdrijving of provocatie (Kotthoff, 2003:9). Het gaat tot slot volgens hen altijd gepaard met *Identity Display (ID)* of *Relational Identity Display (RID)*, namelijk de provocatie is gebaseerd op de identiteit van het doelwit en geeft inzicht in hoe de provoceerder zich plaatst ten opzichte van de geprovoceerde.

Fragment 4	Titel	Tijd
H2a	Privacy	6.18 - 6.41

Een aantal huisgenoten is al aan het eten als de Japanse jongen binnenkomt. Hij is op de hoogte van het feit dat het diner wordt opgenomen, hij heeft echter de videocamera nog niet gezien. De huisgenoten zeggen hier gedurende 2,3 minuten niets over. Dan begint de Italiaanse jongen over de camera:

Om [v]			2a probably we
Im2 [v]	1a so we have to remember that we have also camera there		
Im2 [nv]		1b H A H A H A	

Om [v]	should say	2b because with privacy::	3 Jm!	5a there's a camera	
Um [nv]				5b ((smiling))	7 ((smiling))
Im2 [v]			4 Jm!		
Im2 [nv]				6 ((smiling))	8 HEHEHE
Jm [v]					9 OH MY GHOD!

Um [nv]	10 H A H A H A	
Jm [v]		11 I don't really like these things.

Reconstructie

In segment 1 zegt Im2 “so we have to remember that we have also camera there”. Terwijl hij dit zegt kijkt hij richting de Japanse jongen. In s2 moet hij vervolgens hard lachen. Er valt uit deze segmenten op te maken dat deze uiting indirect aan Jm is gericht, aangezien Im3 weet dat er een camera is. Samen met Om houdt hij de spanning nog even op. In s3a zegt Om: “probably its not safe”, in s3b refereert hij hiermee aan de culturele achtergrond van de Japanse jongen: “because with privacy”. Privacy is een belangrijke Japanse culturele standaard. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan de problemen in Japan met *google street view*, waarbij de camera’s over de hekken privégebied hadden opgenomen. Na deze categorisatie roepen Im2 en Om de naam van deze jongen (s5 en s6) en zegt Im2 met een glimlach “there's a camera”. Beiden kijken glimlachend naar Im2 die op zijn beurt roept “Oh my God” (s8), waar de anderen hard om moeten lachen (s9 en 10). Het *teasen* blijkt hier succesvol, even meer wanneer in s11 Jm half lachend aangeeft geen voorstander te zijn van videocamera’s.

Interpretatie

In fragment 4 provoceert Im2 de Japanse jongen op basis van zijn culturele afkomst. Bij *teasen* kan het publiek meegaan met de provocatie en instemmen met de spreker, of tegen de spreker ingaan en solidair zijn met het doelwit (Wilton, 2009:59). In dit fragment sluit Om zich aan bij de provoceerder. Om refereert vervolgens aan *privacy*, waarvan de schending voor iemand van Japanse afkomst een controverser is. Zowel Im2 als Om zijn zich hiervan bewust en lijken te verwachten dat Jm een video-opname onprettig vindt. De provocatie in fragment 4 kan derhalve enkel plaatsvinden doordat beiden culturele kennis over het Japanse concept van *privacy* bezitten. Günthner (1996) beweert dienovereenkomstig dat *frotzeln* de gedeelde kennis van interactanten aantoont, aangezien voor een juiste interpretatie een gedeeld kennisrepertoire vereist is. Het succes van *teasen* is afhankelijk van de capaciteit van de geplaagde om correct te interpreteren of de spreker wel of niet serieus is (ten Thije, 2009:11). In dit geval blijkt uit de

geschokte reactie van de Japanse jongen (s8) dat de uiting wel serieus wordt genomen. Er is dan ook daadwerkelijk een camera aanwezig. Jm lijkt echter door te lachen in te zien dat er sprake is van provocatie. En juist zijn laatste uiting “I don’t really like these things” maakt het provoceren succesvol voor Om en Im2 waarmee het vermoeden wordt bevestigd dat Jm als Japanner zich minder prettig voelt bij een camera. Er is derhalve duidelijk sprake van *Identity Display*. Volgens Kotthoff (2004) kan *teasen* de grenzen tussen de *in-* en *outgroup* benadrukken. In dit fragment is er sprake van *relational identity display* en creëren Om en Im2 een *ingroup*, ten opzichte van de *outgroup* waar Jm toe behoort. De culturele provocatie is derhalve voor deze twee een manier om een identiteit te vormen over culturele grenzen heen. Wat betreft de Japanse jongen, is *teasen* hier een adequate strategie om spanningen te verwerken die ontstaan door de verschillende achtergronden van de groepsleden (Hartung, 1996).

Culturele provocaties in het corpus

Er zijn 12 fragmenten gevonden waarin provocerend aan culturele identiteiten gerefereerd wordt. In de vorige paragraaf zagen we al dat de Italianen werden geprovoceerd door pasta met een lepel te eten. In H2b noemt een Franse jongen de Italiaan een Irish puff, wat de Italiaan ontkent. Dan zegt de Franse jongen tegen hem: “I’m pretty sure you’re not Italian”. De provocatie is dat de Italiaan zijn echte nationaliteit ontkend wordt. In G2c beweert het Deense meisje dat een passie voor taal nodig is om een taal te leren, waarop de Britse jongen lachend zegt “Passion for Dutch”, waarmee hij impliceert dat dit zeer onwaarschijnlijk is. In H1a wordt besproken dat er in China teveel geboortes zijn, terwijl in Europa het geboorteaantal sterk daalt. Het Chinese meisje geeft spelenderwijs de Italiaanse jongen

Tabel 3: Culturele provocaties

Fragment	Titel	Tijd
G1a	In the country of Bm	1.04.36 - 1.05.39
G1d	Académie française	48.52 - 49.59
G1e	Passé composé is easy	08.30 - 09.15
G2b	Passion for Dutch	1.23.00 - 1.27.10
G2c	Dutch is easy	53.28 - 53.59
G3a	I'm not Finnish	11.50 - 13.55
G3b	Dio è dio	0.59.35 - 1.02.15
G3d	Pasta with a spoon	00.50 - 00.58
H1a	Having babies in China	6.45 - 9.00 (tape2)
H1b	Chinese lesson	19.00 - 21.10
H1d	Conflict musica	26.47 - 29.15
H2a	Privacy	6.18 - 6.41
H2b	Irish puff	24.19 - 24.25
H3a	You're fake English	6.40 - 7.10
H3d	Italian girls	1.23.03 - 1.24.31

hiervan de schuld, die zojuist beweerde geen kinderen te willen: “Because you guys don’t want babies. That’s why Europe doesn’t have enough”. Wat betreft taal blijkt hun niveau in vreemde talen goed genoeg om ook culturele provocaties succesvol uit te voeren in vreemde talen (G3b: Spaans & Italiaans; H1b: Engels, Chinees & Spaans en H1d: Engels, Italiaans, Spaans en Frans). Zelfs in de Chinese taal (H1b), welke taal door niemand wordt gesproken, dient taal als bron van culturele provocaties. Dit gebeurt als de tafelpartners leren dat Portugees “Pútáoyá” is in het Chinees, wat zij uitspreken als Putaja. Allen lachen enthousiast, klappen en sommigen wijzen naar de Portugees. Waar zij om moeten lachen is namelijk het woord „puta“, in het Spaans „hoer“ betekent.

Conclusie

Indien identiteitsconstructies plaats vinden leidt dit vaak tot humoristische passages, in het bijzonder bij culturele provocaties en *teasing*. Deze provocaties vereisen culturele kennis die in de fragmenten aanwezig is gebleken. Deels kan *teasing* opgevat worden als een vorm van *kommunikatieve Behutsamkeit* (Ehlich en

ten Thije, fc.) waarbij het negatieve oordeel van de ander wordt gedempt doordat humor de ernst van de uiting ontkracht. Echter, kritische beweringen over culturen worden ook serieus gemaakt, zonder dat dit tot conflict leidt. Dit valt enerzijds te verklaren door het feit dat interactanten een *open mind* etaleren waarin ruimte is voor verschillen en diversiteit wordt gewaardeerd, zoals in het besproken fragment het geval is. Anderzijds leiden culturele provocaties, die doorgaans gepaard gaan met negatieve attributies, evenals bij afweer niet tot het verdedigen van de eigen cultuur. De interactanten lijken zich slechts beperkt verbonden te voelen met hun culturele identiteit, of deze in interactie te onderschikken aan de groeps cultuur. In de discursieve intercultuur van de Erasmusgeneratie 2.0 komen culturele provocaties veel voor en een reconstructie daarvan toont hoe culturele verschillen niet tot onbegrip leiden, maar juist bijdragen aan het bewerkstelligen van een *common ground*.

6.4 Cultureel expert

Koole en ten Thije (1994) spreken over *action potential* (handelingsmogelijkheden) in interactie. Dat houdt in dat het behoren tot een (culturele) groep, de spreker bepaalde rechten geeft met betrekking tot het besproken thema in een specifieke situatie. Het geeft hoorders een kader waarbinnen uitingen geïnterpreteerd kunnen worden. Koole en ten Thije (Ibid.) onderscheiden de migrantenexpert en migrantenvertegenwoordiger. In een later onderzoek spreekt ten Thije (2003b:112) over cultureel expert, cultureel vertegenwoordiger en institutioneel expert. De expert is gevolg van *ander-identificatie*, namelijk actoren benoemen iemand als expert van zijn eigen culturele groep en zij verwachten dat diegene vanuit zijn positie relevante culturele kennis bezit. De vertegenwoordiger identificeert zichzelf als expert van zijn groep (1994:157). Er kan sprake zijn van *zelf-dis-identificatie* als de spreker afstand doet van zijn groep (Ibid:158), of van *multiple identification* als een groepslid zich met meerdere posities identificeert of ergens in het midden blijft hangen.

Fragment 5	Titel	Tijd
G1a	In the country of Bm	1.04.36 - 1.05.39

Onderstaand fragment volgt nadat Fm vertelt dat hij een Nederlandse cursus doet omdat hij vaak bij tweetalige lezingen komt en hij graag iets van het Nederlands zou willen begrijpen. Het Deense meisje vindt dit 'quite ambitious' en 'French style'. Dit spreekt de Belgische jongen tegen die het juist 'cool' vindt dat iemand die moeite doet. De Fransman legt vervolgens uit dat het leren van een nationale of regionale taal heel belangrijk is, vooral in België 'with the collision of communities'. Het besproken fragment begint als hij toelicht wat hij hiermee bedoelt.

Dv [v]		2a in the country of Bm1?
Dv [nv]		2b HEHEHE
Fm4 [v]	1 because all the people especially in eh in the country of Bm1	3a they say that they don't

Fm4 [v]	speak eh: French eh actually they speak they speak French but they probably refuse to speak	
---------	---	--

Fm4 [v]	French so	3b for example if you meet a guy like eh Bm1 you have to say some words
---------	-----------	---

Dv [v]		5a that would be difficult
Dv [nv]		5b HEHEHE
Bm1 [v]	4 no I dont I dont insist on people speaking Fre or ahh:: Dutch	
Fm4 [v]	in ah:	
Dv [v]		
Dv [nv]		
Fm4 [v]	6a just for the introduction you have to speak in dutch you know	6b just to say okay

Fm4 [v] I respect your culture I respect your language and (now) is it possible to speak in French?

Fm4 [v] 6c that's really important to to to keep a good relationship you know with people like

Dv [v]		7a yes.	10 there are some good vibes Bm1 do you feel::
Dv [nv]		7b HAHAHA	
Bm1 [nv]		8 HAHAHA	
Fm4 [v]	eh Bm1 and::	9a I mean ah all ehh::	you you
Fm4 [nv]		9b HAHAHA	

Bm1 [v] 11 no you know he's really showing me some respect now you can you can wash my feet

Dv [v]			15 no i see your point:	
Dv [nv]		12 HAHAHA		
Bm1 [v]	afterwards. and then we'll really be ah::			16 now
Bm1 [nv]		13 HAHAHA		
Fm4 [nv]		14 HAHAHA		

Dv [nv]		17 HEHEHE
Bm1 [v]	he'll get some more subsidies to the other side of the country you know.	
Bm1 [nv]		18 HAHAHA
Fm4 [nv]		19 HAHAHA

Reconstructie

Het thema van dit gesprek is de taalstrijd in België. Hierover beweert Fm4 allereerst dat 'they' (waarmee hij refereert aan Vlamingen) weigeren Frans te spreken (s1 & s3a). Vervolgens dat het belangrijk is voor de relatie met Vlamingen (s6c), om gesprekken te beginnen in het Nederlands (s3b & s6a) en zo aan te geven dat je hun taal en cultuur respecteert (6b). Tot driemaal toe identificeert hij Bm1 als Vlaming, namelijk in s1: 'in the country of Bm1', s3b: 'if you meet a guy like Bm1' en in s6c: 'people like Bm1'. In s11 probeert de Franse jongen de ander-identificatie van Bm1 te rectificeren, echter zonder succes. In s4 reageert Bm1 middels zelf-dis-identificatie op deze identificaties: "No, I don't insist on people speaking Dutch". Hij ontkent hier niet dat de groep Vlamingen eist dat mensen Nederlands spreken, maar dat hij persoonlijk dit eist.

Daarentegen identificeert hij zich in s13a wel als Vlaming: “He’s really showing me some respect now.”, waardoor *multiple identification* plaatsvindt. Echter, uit het lachen in s14-16 kan herleid worden dat deze zelf-identificatie niet serieus is bedoeld. Tot slot refereert Bm1 in de laatste uiting aan een aanverwant thema, namelijk in plaats van de talige breuk als bron van conflict tussen Vlaanderen en Wallonië: “Now he’ll get some more subsidies to the other side of the country you know” (s18). Hiermee refereert hij aan de distributie van financiën als bron van conflict, waarbij Vlaanderen claimt dat veel van het geld dat zij verdienen besteed wordt aan Waalse gebieden. Met ‘the other side’ refereert hij aan Wallonië. In s19 moeten Bm1 en Fm4 hard lachen om deze grap.

Interpretatie

Het thema ‘taalstrijd in België’ van fragment 5 en de identificaties van de Franse jongen, geven de Vlaamse jongen handelingspotentieel als expert en binnen het genre *onderwijs* evenzeer het recht als onderwijzer. Echter, de Vlaamse jongen reageert op de identificatie middels *zelf-dis-identificatie* en neemt expliciet afstand van het gedrag dat ‘zijn groep’ vertoont wat hij negatief lijkt te beoordelen. Daarentegen neemt de Franse jongen de rol van onderwijzer op zich en die van *cultureel expert*. Hij wordt inhoudelijk niet tegengesproken door de Vlaming en zodoende wordt zijn positie geaccepteerd. In s11 probeert Fm4 de ander-identificatie van Bm1 te rectificeren. Dit kan inhouden dat hij inziet dat Bm1 niet tot deze groep behoort maar dat hij het woord voor Vlamingen niet vindt. Dit lukt Fm4 echter niet en dit leidt tot een humoristisch spel met identiteit in s13a. Er is sprake van ‘multiple identification’ of van ‘shift place’ wat volgens Blommaert (2011:224) aantoont dat individuen over meerdere identiteiten beschikken. De bron van humor is dat Bm1 zich nu wel als Vlaming identificeert. Namelijk, allereerst is het onmogelijk dat hij zich gerespecteerd voelt op basis van iets waarvan hij zich zojuist van heeft gedistantieerd. Daarnaast overdrijft hij in s13b het concept van respect tonen: “you can wash my feet afterwards“. Allen moeten hier hard om lachen en het lijkt voor allen duidelijk dat hij wat betreft deze mentaliteit geenszins onderdeel is van zijn groep. Tot slot bevestigt Bm1 de gevoeligheid van het thema in zijn laatste grap over subsidies naar de andere kant van het land halen. Bm1 en Fm4 lachen hard om deze grap. Dit kan voor Bm1 betekenen dat hij ook wat betreft deze kwestie niet dezelfde mening deelt als de Vlamingen. Dit lachen toont daarnaast dat Fm4 de uiting begrijpt. Dit is niet standaard, aangezien voor deze grap gedegen kennis vereist is van de besproken situatie in België, waaraan bovendien slechts impliciet gerefereerd wordt.

Culturele experts in het corpus

Fragment 5 illustreert iets dat in het corpus veel voorkomt, namelijk dat een spreker fungeert als cultureel expert, en culturele en talige fenomenen uitlegt die niet tot zijn of haar eigen culturele achtergrond behoren. Dit gebeurt doorgaans in aanwezigheid van een individu dat wel bij de besproken cultuur hoort. Van de 25 geselecteerde fragmenten zijn hiervan 8 illustraties te geven. In fragment H3d vraagt een lers meisje hoe Italiaanse vrouwen zijn, waarop niet de Italiaanse man antwoordt maar het Hongaarse meisje. Een Oekraïner legt een Japanse man uit hoe

Tabel 4: Cultureel Expert

Fragment	Titel	Tijd
G1a	In the country of Bm	1.04.36 - 1.05.39
G1d	Académie Française	48.52 - 49.59
G1e	Passé composé is easy	08.30 - 09.15
G2b	Caravan / Nachbarn	1.44.00 - 1.46.20
H1a	Having babies	6.45 - 9.00 (tape2)
H2d	French hierarchy	12.05 - 12.24
H3a	You're fake English	6.40 - 7.10
H3d	Italian girls	1.23.03 - 1.24.31

belangrijk cijfers zijn in het Franse onderwijssysteem (H2d). Een Duitse jongen verklaart waarom zo veel Nederlanders een caravan hebben (G2b). Een Nederlands meisje legt aan een Italiaan uit waarom het jonge Chinese meisje zich zoveel zorgen maakt om kinderen krijgen, namelijk omdat de sociale druk hierop in China heel hoog ligt (H1a). En de Vlaamse jongen corrigeert de fouten in het Franse werkboek van de Deense (G1e). De cultuurvertegenwoordigers doen regelmatig afstand van hun positie door *zelf-dis-identificatie*. Dit gebeurt soms letterlijk zoals twee Nederlandse meisjes zeggen tegen de Duitser die de vele caravans van Nederlanders verklaart: “I think you would know better answers to the questions than I do.” en “I don’t know my own people at all” (G2b). Tenslotte blijkt uit fragment H3a dat mensen aanstellen als cultuurvertegenwoordiger lastig kan zijn, aangezien zij niet vinden dat zij tot de categorie behoren. Het Ierse meisje vraagt het Luxemburgse meisje met Engelse ouders om specifieke kennis over Engelse sporten: “I would say you’re kind of English, so you would know.”, waarop het meisje (dat: “I consider myself Luxembourgish) reageert met “I’m not English” en zodoende duidelijk afstand neemt van de positie als cultuurvertegenwoordiger die zij onterecht acht.

Conclusie

Ten Thije (2003a) toont hoe in discursieve interculturen interactanten als vertegenwoordigers optreden van hun cultuur, of hier afstand van doen. In internationale gesprekken is het gangbaar dat interactanten uitleg geven over hun cultuur (Ellwood, 2008; Habib, 2008; Meierkord, 1996; Ehlich en ten Thije, fc.). Ook in de discursieve intercultuur van de Erasmusgeneratie 2.0 gebeurt dit. Echter, in de 25 geselecteerde fragmenten wordt cultuurkennis vaker meegedeeld door iemand die niet van de besproken cultuur afkomstig is. Deze onconventionele rolverdeling van cultureel expert draagt op twee manieren bij aan het ontstaan van een eenheid in superdiversiteit. Enerzijds vereist een *common ground* gedeelde kennis, wat lastiger realiseerbaar is naarmate meerdere culturen samenkomen. De reconstructie van de gesprekken bracht aan het licht dat de interactanten al veel kennis van (Europese) talen en culturen bezitten. Het feit dat zij deze in interactie toepassen bevestigt bovendien dat interactanten niet continu hun eigen cultuur in het middenpunt zetten, en dat hun referentiekader veel breder is dan hun alleen hun eigen cultuur. Anderzijds doen de daadwerkelijke cultuurvertegenwoordigers soms afstand van hun sprekerspositie, bijvoorbeeld door zich expliciet te distantiëren van het besproken gedrag van hun cultuur. Deze zelf-dis-identificatie heeft als gevolg dat er een gezamenlijk moraal wordt bereikt.

6.5 Intercultureel leren

De vaardigheid om te leren in interactie noemen Knapp-Potthoff (1997) en Byram (1997) een belangrijke interculturele competentie. Kim (2008) spreekt over adaptatie en acculturatie; het leren van, en als gevolg het veranderen door, nieuwe ervaringen en talen in culturele onderdompeling. Byram (1997:61-63) spreekt over het inzetten van kennis, competenties en attitudes in ‘real time’ om de eigen cultuur en die van anderen te duiden en te contrasteren. “skills of interpreting, discovering, relating different assumptions and presuppositions or connotations” zijn hiervoor relevante vaardigheden.

Fragment 6	Titel	Tijd
G1b	Dutch and German language	56.15 - 57.30

In fragment 6 vertelt de Belgische jongen dat hij een cursus Duits volgt. De Franse jongen volgt op dat moment een Nederlandse taalcursus en geeft in onderstaand gesprek aan dat hij daar merkt dat Duits en Nederlands veel op elkaar lijken.

Bm [v]		2 ouais	
Fm4 [v]	1 mais pour toi c'est plus simple l'allemand.		3 JE SAIS je sais en cours de Dutch
Tr	1 but for you German is easier		3 i know in my Dutch course when

Bm [v]		4hm	
Fm4 [v]	quand eh::quand je cherche un mots je cherche en allemand.		5 et tous les mots sont
Tr	eh: when I look for a word in German		5 all the words are the same

Df [v]			7 what? what was that?
Bm [v]		6 ouais	
Fm4 [v]	appareil qua.		8a no I mean when when I'm in dutch you

Fm4 [v]	know and the teacher ask me for a word in Dutch I and I was like pff I dont know	8b so I say
---------	--	-------------

Bm [v]		9a yeah	
Bm[nv]			9b HEHEHE
Fm4 [v]	the one in german and I found the word		10 so for example some something like

Df [v]			12a spelen
Bm [v]			11 yeah.
Fm4 [v]	a spielen which is a a play in a German it's the same word in Dutch spelen		

Df [v]	12b it's it's the same in danish as well::	12c SPILLE? so::	
Fm4 [v]			13 or ick ick wohne ick wohne in

Bm [v]		14a its the same	14b ik woon in Elsene
Fm4 [v]	Elsene		15a so ah in german 15b in german its ich eh ich eh wohnt

Bm [v]		16a hmhm.	16b no its true. it's funny because eh my German
Fm4 [v]	ich wohne? in eh in Ixelles no?		

Bm [v]	my German class there are also French speakers there and they're always wondering when
--------	--

Bm [v]	we have new words so what the fuck is this	16c and we're like and then I I and the other Dutch
--------	--	---

Bm [v]	people are like	16d WELL Thats EAsy! it's the same word I mean	
Bm [nv]			16e HAHAHA
Fm4 [v]			17a yeahyeahyeah
Fm4 [nv]			17b HAHAHA

Reconstructie

In s1, s3 & s5 vraagt en beweert Fm4 in het Frans, dat Nederlands en Duits veel op elkaar lijken en dat als hij een woord zoekt (in het Nederlands), hij dit zoekt in het Duits. De Belgische jongen, die zeer goed Frans spreekt (C1), bevestigt dit (s2, s4 & s6). Het Deense meisje verstaat het niet (s7) waarop Fm4 dit herhaalt in het Engels. In s10 illustreert hij dit aan de hand van 'spelen', namelijk dat 'spielen' in Duits hetzelfde is in Nederlands namelijk 'spelen'. Het Deense meisje herhaalt 'spelen' (12a) en zegt dat het in Deens ook hetzelfde is (12b), namelijk 'spille' (12c). Het volgende voorbeeld van Fm4 is interessant doordat hij Elsene zegt (s13) en in s15b Ixelles. Dit is dezelfde wijk, maar wordt in het Nederlands Elsene genoemd en in het Frans Ixelles. Deze tweetaligheid, die ook geldt voor straatnamen, metrostations, en dergelijke, is regelmatig bron van misverstand in gesprekken tussen inwoners van Brussel (doorgaans wordt overigens de Franse benaming gebruikt). De Belgische jongen verbetert Fm4 slechts één keer (s14b). Uiteindelijk maakt Bm1 een grappige opmerking, waar hij en Fm4 hard om moeten lachen (s16 en s17b), over de Franse en Nederlandse sprekers in zijn Duitse les en dat voor hen de Duitse woorden veel makkelijker zijn. Hij bevestigt zo dat Fm4 een juiste observatie heeft gemaakt.

Interpretatie

Er zijn twee thema's waarover kennis verworven wordt. Allereerst de talen zelf. De momenten dat Fm4 Nederlands en Duits spreekt, vraagt hij om bevestiging aan Bm1 of hij het correct zegt. Hij vraagt ook in hoeverre Duits en Nederlands op elkaar lijken. Later in dit gesprek stelt hij nog vragen over verschillen in grammatica en Bm1 vertelt dan over de "Fällern" (naamvallen). Knapp-Kotthoff (1997) spreekt in dit kader over de leerstrategie om vragen te stellen in interactie wat Fm4 doet in s1, s5, s13, s15c. De Franse jongen toont in twee opzichten over de vierde interculturele competentie te beschikken. Enerzijds heeft hij geen angst om de talen, ondanks zijn beperkte niveau, in interactie te oefenen. Hij stelt vragen en vraagt om correcties om te kunnen verbeteren. Anderzijds zien we dat hij al basiskennis bezit van zowel Duits als Nederlands, als over talen in het algemeen, en dat hij deze in interactie kan toepassen. Het feit dat hij slechts een paar lessen Nederlands heeft gedaan en nu al in staat is te contrasteren tussen talen die uit een andere taalfamilie komen dan zijn moedertaal, toont dat hij regelmatigigheden en contrasten in talen kan formuleren. Hij toont hier duidelijk "skills of interpreting, discovering, relating different assumptions and presuppositions or connotations" (Byram, 1997:61-63). Tot slot, het feit dat Fm4 Elsene (s13a) en Ixelles (s15b) zegt, afhankelijk van de taal die hij spreekt, bevestigt het bewustzijn van deze jongen, niet alleen van de taal, maar ook van de meertalige situatie in Brussel. Hij maakt dus niet alleen een letterlijke vertaling naar het Nederlands, maar hij snapt ook de culturele lading erachter en weet deze in een leerproces correct toe te passen. Het Deense meisje toont ook in staat te zijn tot contrasteren, dat volgens Byram zo belangrijk is. Zij legt direct de link tussen het Deens en deze twee talen die zij beide op geen niveau beheerst. Later in het gesprek zien we ook haar vermogen tot intercultureel leren, als de Franse jongen haar de betekenis van 'gentil' (sympathiek / lief) uitlegt. Na de uitleg vraagt hij het Deense meisje verder te

gaan met haar verhaal en dan zegt zij: “Yeah well, she met my friend and she thought he was a bit more than *il est gentil*”, waarop allen hard moeten lachen en de Vlaamse jongen toevoegt: “très gentil” en het Deense meisje “beaucoup”.

Intercultureel leren in het corpus

In 25 van de geselecteerde fragmenten is er 12 keer sprake van intercultureel leren. In acht van deze fragmenten betreft het onderwerp taal. Met name de speelsheid in het zojuist besproken fragment G1b, en ook in H1b en H2c tonen groot gemak en veel plezier in leren. In H2c is de simpele, alledaagse handeling om iets in de koelkast te zetten aanleiding tot een Franse les. In het eerste huis (H1) is de aanwezigheid van het Chinese meisje stof voor lange discussies over verschillen tussen Europa en China, en een taalles in nationaliteiten in de Chinese taal (H1a & b). Een aantal van die fragmenten zijn twee- of meertalig. In de zojuist besproken groep wordt voornamelijk veel Frans gesproken en zijn talen een veelbesproken onderwerp. In groep 3 legt een Franse jongen uit dat de Nederlands uitspraak onmogelijk is, wat hij illustreert met ‘goedemorgen’. De Oekraïner bevestigt hier zijn passie voor taal en roept dat het een ‘beautiful language’ is. Tegen een Duitse jongen wordt gezegd dat hij Nederlands makkelijk moet zijn voor hem, en vervolgens dat er Duits gepraat moet worden omdat de Vlaamse jongen naar Wenen gaat (G2d). Intercultureel leren blijft niet beperkt tot taal. In de vorige paragraaf bleek het taalbeleid in België onderwerp van onderwijs. Later zijn dit Engelse leenwoorden in de Franse taal (G1d). Niet verrassend gaat intercultureel leren vaak samen met het communicatieve genre onderwijs. Zoals in vorig hoofdstuk werd besproken, is het dan niet per definitie de daadwerkelijke cultuurvertegenwoordiger die het onderwijs geeft.

Tabel 5: Intercultureel leren

Fragment	Titel	Tijd	Talen
G1a	In the country of Bm	1.04.36 - 1.05.39	Engels
G1b	Dutch and German language	56.15 - 57.30	Engels, Nederlands, Frans & Duits
G1d	Académie française	48.52 - 49.59	Engels, Frans
G1e	Passé composé is easy	08.30 - 09.15	Engels, Frans
G2c	Passion for Dutch	1.23.00 - 1.27.10	Engels
G2d	Dutch is easy	53.28 - 53.59	Engels, Nederlands, Duits
G3c	Dutch is hard	02.38 - 3.20 (of 3.40)	Engels, Nederlands
H1a	Having babies	6.45 - 9.00 (tape2)	Engels
H1b	Chinese lesson	19.00 - 21.10	Engels, Chinees
H2c	I try to speak French	48.50 - 51.10	Engels, Frans
H2d	French hierarchy	12.05 - 12.24	Engels
H3d	Italian girls	1.23.03 - 1.24.31	Engels

Conclusie

Intercultureel leren is een veelvoorkomende interactieve strategie in de discursieve intercultuur van de Erasmusgeneratie 2.0. Volgens Kim (2008) is het geen gegeven dat individuen *accultureel leren* in interculturele situaties. Maar de zes tafelgesprekken en de bovenstaande 12 fragmenten illustreren dat de diversiteit van de groep ten volle benut wordt om te leren over talen en culturen. In deze paragraaf is een

reconstructie gemaakt van een fragment waarin ad hoc (algemene) kennis over communicatie, taal en cultuur wordt ingeschakeld ten behoeve van intercultureel leren en ook te contrasteren tussen verschillende talen en culturen. Dit gebeurt bovendien met groot gemak en enthousiasme. De interculturele leergierigheid blijkt ook uit de interculturele biografieën van de interactanten. Velen hebben in de landen waar zij hebben gewoond ook een corresponderende taal cursus gedaan. In Brussel doen velen op vrijwillige basis een cursus Frans of Nederlands. Middels deze strategie is aangetoond dat niet alleen het *bezitten* van culturele kennis, maar ook de gemeenschappelijke interesse in het *verwerven* van culturele kennis, bijdraagt aan een *common ground* in de Erasmusgeneratie 2.0.

6.6 Linguaging

In deze paragraaf zal ik reconstrueren hoe de leden van de Erasmusgeneratie 2.0 meertaligheid toepassen in interactie. Dit overeenkomstig de benadering *linguaging* van Blommaert & Backus (2011), waar taal niet wordt gezien als een gebonden entiteit, maar als dynamisch en creatief potentieel om te spreken. Hierbij staat niet het talige systeem centraal, maar de handeling *linguaging* en de handelaar, *linguager* (Ibid.:22).

In totaal worden drie passages uit een fragment van de eerste groep (H1) besproken. Tijdens de maaltijd beweert Im1 dat in het huis alleen maar oude muziek wordt geluisterd. In dat kader stelt Sm dat alleen Nv1 op de hoogte is van nieuwe muziek. Im1 is het hiermee oneens, wat leidt tot een conflict. In de tweede passage wordt hetzelfde conflict opgepakt als Sm in het Spaans zijn vriendin over het conflict vertelt. De derde passage volgt direct op de eerste twee, echter dan gaat de discussie over of de Franse jongen zijn cake in de oven heeft gezet.

Taalbeheersing Im1, Sm & Nv1

Ik zal per passage de meest opvallende aspecten wat betreft meertaligheid bespreken. Hierbij zal ik ook ingaan op de uitvoering van het communicatieve genre *conflict* van Keppler (1994). De focus ligt op de drie *linguagers* die deze conflicten uitvechten: de Italiaanse jongen (Im1), de Spaanse jongen (Sm) en het Nederlandse meisje (Nv1). In de tabel rechts staat welke talen zij op welk niveau beheersen. Het conflict wordt in vier talen uitgevoerd: Engels, Spaans, Italiaans en Frans.

Im1		Sm		Nv1	
Italiaans	L1	Spaans	L1	Nederlands	L1
Engels	C2	Engels	C1	Engels	C2
Frans	C2	Italiaans	C1	Italiaans	C1
Spaans	B1			Duits	B2
				Frans	B1

Fragment 7	Titel	Tijd
H1d	Conflict musica	26.47 – 27.30

Sm [v]	1 she's the only one who's in the wave		3 she knows what is going on	
Im1 [v]		2 she?		4 she?

Sm [v]	5 yeah		7 yeah		9 actually si
Sm [nv]					
Im1 [v]		6 you're talking about her?		8 not al all	10 she knows about like German

Sm [v]					14 no German stuff	
Sm [nv]						
Im1 [v]	stu:ff	or:::	12 friesland and this::			15 not English
Nv1 [v]		11 OH ma no!	13 I'm sorry I'm sorry	i perFORM	with German (stuff)	
[Tr]		oh but no				

Sm [v]		(--)	
Im1 [v]	nonono	17 not English	
Nv1 [v]	16 not English?		18b what do you mean not English?
Nv1 [nv]		18a ((italian gesture for 'come on!'))	

Sm [v]	22 Im1 Im1 listen to me I used to check with her what's going on in music and she
--------	---

Sm [v]	knows .		24 she was keeping me updated
Nv1 [v]		23a AH!	
Nv1 [nv]		23b ((sticking out her tongue to Im1))	

Im1 [v]	25 well i dont i dont believe you.		
Nv1 [v]			26b that's a good argument 27a no però
Nv1 [nv]		26a HAHAHA	
[Tr]			no but..

Nv1 [v]	comunque infatti.	27b the problem is that we always put on the same cd's so::
[Tr]	anyhow.. in fact	

Reconstructie fragment 7

Het begin van het conflict bestaat in het Engels. Het Nederlandse meisje reageert echter in het Italiaans om aan te geven dat ze het oneens is met de Italiaanse jongen (s11) die beweert dat ze alleen maar 'German stuff' (s10) en 'not English' (s15) kent. In s18a gebruikt ze hiervoor een Italiaans gebaar na de bewering dat ze geen Engelse muziek kent, wat ze vervolgens verbaliseert in het Engels "what do you mean not English" (s18b). In s27a gaat Nv1 in het Italiaans verder met de algemene groepsdiscussie over muziek en in s27b lijkt ze voor de overige hoorders verder te gaan in het Engels (s27b).

Wat betreft het genre conflict, ontstaat hier een meningsverschil. Namelijk Sm beweert dat alleen Nv1 op de hoogte is van nieuwe muziek en Im1 is het daarmee oneens. Dit blijkt als hij vol ongeloof roept: 'she?' (s2, s4) en "not at all" (s8). Hij onderbouwt dit met de argumenten dat zij alleen maar Duitse dingen, dingen uit Friesland of in haar 'strange language' kent, maar geen Engelse muziek (s10-s21). Voor een conflict zijn minstens twee actoren nodig. In dit geval zijn dit Im1 en Nv1, en Sm probeert Nv1 te verdedigen. Nv1 probeert in s27 het conflict te beëindigen, door niet verder in te gaan op de aanvallen en verder te gaan over het onderwerp. Volgens Keppler wordt een conflict vaak niet opgelost, maar simpelweg laten vallen. Doorgaans wordt niet meer teruggekomen op het voorafgaande gespreksonderwerp. Echter, in onderstaande passage grijpt Im1 de uitleg van Sm aan zijn vriendin aan om het conflict voort te zetten:

Fragment 8	Titel	Tijd
H1d	Conflict musica	27.39 – 28.14

Sm [v]	1 rolling stones::: bob dylan:: beatles. e dise che ella si sabia		
[Tr]	1 rolling stones::: bob dylan:: beatles and i said that she knows		
Im1 [v]		2a ella?	2b ella sa che
[Tr]		2a she?	2b she doesn't
Nv1 [nv]		3 HEHEHE	

Im1 [v]	nada		
[Tr]	know anything		
Nv1 [v]	4a ohhh	4b che hai contro di ella?	4c devi ammettere che sei::: no lascia
Nv1 [nv]	4a ((smiling))		
[Tr]		4b what do you have against her?	4c you have to admit that you.. no never mind

Sm [v]			7 mmm	
Im1 [v]	5 no no vai vai			9 bueno bueno
Im1 [nv]	5 no no go go			
Nv1 [v]		6 no vabbeh, lascia perdere questa	8 it's great Pa	
[Tr]		6 no never mind let's let this one go		
[nv]			(0.3)	

Reconstructie fragment 8

Als Sm het gesprek in het Spaans recapituleert voor zijn vriendin, en herhaalt dat 'Ella' (zij, Nv1) de enige is die op de hoogte is van nieuwe muziek (s1), begint het conflict van voor af aan. Im1 herhaalt in s2 net als voorheen: 'Ella?' (zij?) en "Ella sa che nada" (zij weet niets). De Italiaan gaat hier moeiteloos over op het Spaans (s2a-s2c), een taal die hij op B2 beheerst en Nv1 überhaupt niet. Nv1 reageert lachend (4a&b), en vraagt lachend in het Italiaans wat hij tegen 'ella' heeft (4a). Zij lijkt de Spaanse uitingen te hebben begrepen, ondanks dat zij deze taal niet spreekt. In s2-4 is zodoende sprake van receptieve meertaligheid, waarin "personen met een verschillende talige en culturele achtergrond elk hun eigen taal blijven spreken, maar voldoende receptieve vaardigheid in de taal van de ander hebben om deze in zijn of haar eigen taal te kunnen" (ten Thije, 2010:54). Opvallend is beide sprekers niet hun moedertaal gebruiken: Im1 spreekt Spaans en Nv1 reageert in het Italiaans.

Wat betreft het conflict, besluit Nv1 haar eventueel beledigende opmerking in s4b niet door te zetten en gaat zo niet verder in op de aanval. In s7 gebruikt Sm het "immediately local" onderwerp eten. Dit is volgens Keppler (Ibid.:88) een elegante tactiek om problematische situaties te overbruggen. Nv1 (s8) "Its great Pa" (Pa is een bijnaam voor Pm) en Im1 (s9) "bueno bueno" doen hetzelfde. Het conflict lijkt opgelost. Echter, in het tweede deel van de derde passage is er een ander thema waardoor de Italiaanse jongen en het Nederlandse meisje een derde keer een conflict uitoefenen. Ditmaal in het Frans en Engels. De aanleiding hiervoor staat hieronder:

Fragment 9	Titel	Tijd
H1d	Conflict musica	28.14 – 28.49

Nv1 [v]	1 Fm1 did you put your:: creation		3a in the oven.
Nv1 [nv]			3b ((gestures of putting something in the oven))
Fm1 [v]		2 yes	

Nv1 [v]		5a very good	
Nv1 [nv]		5b ((thumbs up))	
Fm1 [v]	4 yeah!		
Fv [v]			6a no I don't think he did
Fv [nv]			6b ((looking down and shaking 'no'))
[nv]		(0.5) conversations going	

Nv1 [v]		7b you try to talk to him cause::		10a mais Fm1 tu a mis eh::
Nv1 [nv]	7a HAHAHA	7c HAHAHA	7d HAHAHA	
[Tr]				10a but jojo did you put eh:
Fm1 [nv]				((stands up))
Fv [v]			8b cause it's there	
Fv [nv]	6c HAHAHA	8a ((laughing and pointing))	8c HAHAHA	

Im1 [v]		12 non pas encore	
[Tr]		12 no not yet	
Nv1 [v]			14 oké. tu le peut mettre
[Tr]			14 okay. you can put it right
Fm1 [nv]		13 no je vais maintenant	
[Tr]		13 no i'm going now	
Fv [v]	11 tu l'as mis au four?		
[Tr]	11 did you put it in the oven?		

Nv1 [v]	maintenant?		16 peut-etre.
[Tr]	now?		16 maybe.
Fm1 [nv]		15 yeah	

Reconstructie fragment 9

Direct na de voorgaande discussie vraagt Nv1 in het Engels aan Fm1 of hij zijn cake (your creation, s1) in de oven heeft gezet. Fm1 voldoet niet aan het profiel van de Erasmusgeneratie 2.0 en spreekt naast Frans slechts zeer matig Engels. Dit kan verklaren dat Nv1 rustig spreekt en bij haar opmerkingen gebruik maakt van gebaren (s3b & s5b). In s4 antwoordt Fm1 enthousiast 'yeah' op de vraag. Na een paar seconden

begint Fv hard te lachen omdat blijkt dat de cake nog op het aanrecht staat (s8). Ze schudt haar hoofd waarmee ze lijkt te willen zeggen dat het een hopeloze situatie is en ook Nv1 begint hard te lachen. De miscommunicatie vanwege de taalbarrière wordt grappig gevonden, maar ook bekritiseerd. Nv1 vraagt aan Fv het op te lossen “You try to talk to him cause..” (s7b). Vervolgens spreken beiden Fm1 erop aan in het Frans. Dan in s17 bemoeit Im1 zich ermee:

Fragment 10	Titel	Tijd
H1d	Conflict musica	28.49 – 29.15

Im1 [v]	17 ouais mais (il est toujours) sa dessert:: doucement			19a si
[Tr]	17 yeah yeah but it is his dessert. relax			
Nv1 [v]		18a no che!	18b ca va eh::	je peux:
[Tr]		18a no but	18c its okay	

Im1 [v]	everybody said everybody said its a dESsert.	19b come on guys. calm.		
Nv1 [v]			20a it was just a	

Im1 [v]		(-)		21a yeah. oke.
Im1 [nv]				21b (nodding yes))
Nv1 [v]	question I mean		20b because he said yes to me when i asked him	

Sm [v]		23a NV1! SMETtila	23c don't listen to him	
Sm [nv]		23b ((arms in the air))		
[Tr]		23a stop it!		
Nv1 [v]	22 and that was the issue			24 NOno i wasnt

Sm [v]					28a ah
[Tr]					28a ah
Im1 [v]		25 NO!	27a nonono	27b thats like a quiet discussion	
Nv1 [v]	discussing with	him	26 it was	about Fm1	

Sm [v]	AHH vale vale	28b ah OHkay
[Tr]	ahh good good	28b okay

Reconstructie fragment 10

Im1 vindt dat de meiden rustig moeten doen omdat het Fm1 zijn dessert is. Nv1 protesteert in het Italiaans (s18a) en gaat dan terug naar het Frans (s18b) “Ca va...”. Ze lijkt hier lastiger uit haar woorden te komen. Im1 gaat dan in het Engels door (s19). Als het Nederlandse meisje uitlegt dat het probleem met Fm1 niet om het dessert ging, maar om een miscommunicatie, namelijk dat Fm haar Engelse vraag niet had begrepen en dus fout had geantwoord, is de discussie direct over (20a-b). Im1 zegt “yeah, okay” en knikt

instemmend (s21). Hiermee lijkt hij aan te geven dat het probleem in dit geval niet bij Nv1 en Fv ligt, maar bij de beperkte taalbeheersing van Fm1. Zodra het conflict over is, grijpt de Spaanse jongen in als conflictbemiddelaar. Hij roept in het Italiaans, met zijn handen in de lucht, tegen Nv1 dat ze moet ophouden en zegt in het Engels dat ze niet naar Im1 moet luisteren. Dan roepen Im1 en Nv1 verdedigend dat het geen discussie was (s24 & 26), of slechts een 'quiet discussion' (s25 & 27), waarop de Sm tot slot in het Spaans het einde lachend markeert van de conflicten met 'vale, vale, vale" (s28a) en okay (28b).

Interpretatie

In *languaging* staat het gebruik van taal centraal, ongeacht het corresponderende niveau. Hierbij is de analyse gericht op enerzijds de handeling, het *languaging* en anderzijds de handelaar, de *languager*. Wat betreft het *languaging* zien we dat de *languagers* met gemak talige grenzen overschrijden. In slechts 3,5 minuut worden vier talen afgewisseld. Im1 spreekt zonder haperen in Engels, Frans en Spaans en switcht gemakkelijk hiertussen. Nv1 spreekt moeiteloos Engels, Italiaans en switcht wanneer nodig naar het Frans. Ook het Spaans begrijpt zij voldoende om het gesprek onafgebroken voort te zetten, ondanks dat zij deze taal niet beheerst. Sm gebruikt even moeiteloos Engels, Italiaans en Spaans door elkaar. Deels is er sprake van *code-switching*, als de Spaanse en Italiaanse jongen enkele keren switchen naar hun moedertaal. Het Nederlands meisje maakt enkel gebruik van *crossing* (Rampton, 1996), namelijk door te switchen naar talen die niet haar moedertaal zijn. Ook Im1 en Sm doen dit meermaals. Voor allen geldt dat het veranderen van taal veelal per zin of binnen zinnen gebeurt.

Wat betreft de *languagers* zijn in onderstaande tabel staan de buitenlandervaringen van de drie hoofdrolspelers weergegeven. Blommaert en Backus (2011) beweren dat talige repertoires persoonlijke biografieën zijn, waaruit sociale en culturele ervaringen van individuen te destilleren zijn. In de interculturele biografieën zien we inderdaad dat Sm en Nv1 beiden in Italië hebben gewoond. Im1 en Sm hebben beiden in Engelstalige landen gewoond en Im1 in Frankrijk. Zij wendden dus alle talen aan die zij in buitenlandervaringen kunnen hebben geleerd.

Interculturele biografieën

Buitenlandervaringen						
Afkorting	Nationaliteit	Hoe vaak	Hoe lang	Bestemmingen		
Im1	Italiaans	3	23 mnd	Frankrijk	Australië	België (2x)
Sm	Spaans	4	79 mnd	Italië	Ierland	India België
Nv1	Nederlands	6	23 mnd	Italië (4x)	Zwitserland	België

Opvallend is dat Italiaans geen enkele keer door de Italiaan wordt geïnitieerd. Voornamelijk naarmate de conflicten intenser worden (als Nv1 zich wil verdedigen, of Sm haar tot orde roept), schakelen zij naar Italiaans, gepaard met gebarentaal. Dit bevestigt enerzijds dat zij zich zeer vertrouwd voelen met deze taal en anderzijds dat deze taal niet slechts om communicatieve redenen wordt gesproken, maar ook beter lijkt te passen bij de gepassioneerde beleving van het besprokene. Hiermee wil ik beweren dat het *languaging* ons iets vertelt over zowel de ervaringen van de interactanten, als de mate waarin dit onderdeel is geworden van hun identiteit. Ellwood (2008:554) besprak aan de hand van gesprekken waarin studenten woorden en zinnen uit andere talen gebruiken, dat zij hier een 'global identity' aantonen door "boundary crossing, openmindedness, identity change, multilingualism, and international understanding". In de zojuist

besproken fragmenten kan dit zeker gesteld worden en worden deze concepten op een zeer hoog niveau vertoond. Deze kenmerken worden niet slechts getoond, maar lijken hen te kenmerken.

Blommaert en Backus (2011:8) spreken over het risico van 'massive misscommunication' in complexe, meertalige situaties. Hiervan blijkt in het zojuist besproken fragment geen sprake. De meertaligheid gaat niet ten koste van het begrip. Dit blijkt onder andere uit het feit dat geen enkele keer in het gesprek een vertaling wordt gegeven of om een betekenis wordt gevraagd. Miscommunicatie veroorzaakt door taal vindt tussen deze drie niet plaats. Dit ontstaat echter wel tussen Nv1, Fv en de Franse jongen, ondanks het rustige praten en gebruik van gebaren door Nv1. Dit bevestigt dat risico op misverstanden in meertalige settings aanwezig is. Daarnaast wordt Fm1 bekritiseerd doordat hij niet meertalig is. Hieruit kan worden opgemaakt dat meertaligheid een essentieel kenmerk is van deze groep met leden van Erasmusgeneratie 2.0, en een vereiste om lid te zijn van deze *ingroup*.

Tot slot is het genre conflict een lastig en precair genre dat het saamhorigheidsgevoel bedreigt. De band in deze groep lijkt goed. De sfeer van het gesprek is ondanks het genre vriendschappelijk en vrolijk. Veel wordt met een glimlach gezegd en er wordt geregeld gelachen. In die zin is het vergelijkbaar met *teasen* of *necken* waarbij spelerig ingegaan wordt op de zwaktes van anderen en geprovoceerd wordt "mit Ironie, Übertreibung und provokanten Fiktionalisierungen" (Kotthoff, 2003:9). De uitvoering van het genre conflict verloopt succesvol en ondanks de meertaligheid lijkt er geen verschil met een conflict dat slechts in één taal wordt uitgevochten. Uit het feit dat dit spontaan meertalig gebeurt, kan worden afgeleid dat de *languageurs* zelf voorkeur geven aan *languageing* en het verschillende talen. Dit bevestigt een vergevorderd niveau van taalbeheersing, wat ook in hun biografieën bevestigd wordt. Het beheersen van verschillende talen is echter geen garantie voor het kunnen toepassen hiervan in interactie en evenmin van het snel kunnen crossen en switchen hiertussen. Dat zij dit allen wel kunnen en doen, rechtvaardigt volgens Lüdi (2006:19) dat deze individuen meertalig zijn, terwijl geen van hen meertalig is opgevoed.

Meertaligheid in de gesprekken

Ondanks dat tafelgesprekken natuurlijk en spontaan verlopen, is het gebruik van Engels toch de meest voordehandliggende keuze, aangezien dit de enige taal is die zij allen op minstens C1 niveau beheersen. Overigens bevestigt hun goede beheersing van het Engels op zijn minst een goede tweetaligheid. Van small-talk tot uitgebreide moralistische discussies worden door allen moeiteloos in deze (voor bijna allen) vreemde taal uitgevoerd. Echter, in deze paragraaf draait het echter om het gebruik van meerdere vreemde talen in interactie. Wanneer gesprekken in kleinere kringen of één op één gevoerd worden, kan door middel van participerende observatie bevestigd worden dat het spreken van vreemde talen naast het Engels alles behalve ongewoon is. Wat betreft het corpus van voorliggend onderzoek is in het vorige hoofdstuk besproken dat dit regelmatig voorkomt in combinatie met intercultureel leren, namelijk taalverwerving. In totaal zijn 12 van de 25 geselecteerde fragmenten in meer of mindere mate meertalig.

Een vergelijkbaar meertalig gesprek als de bovenstaande conflicten, is ook aangetroffen in G3b als een flinke discussie over het bestaan van God en Jezus in Spaans en Italiaans ontstaat. In het vorige hoofdstuk zagen we dat de Vlaamse en Franse jongen onderling Frans spreken. In G2b gaan een Duitse jongen en Nederlands meisje over op Duits. Ook in kleine fragmenten schuilt meertaligheid. In G3a zegt de Oekraïense jongen in het Nederlands "dank je wel" en de Nederlandse vrouw reageert met "Bitte sehr" wat door de Oekraïner lachend herhaalt wordt. Het gebruik van 'mañana, mañana' in fragment H1e is een mooi voorbeeld van het onderscheid tussen de communicatieve en identiteitsfunctie van taal volgens (House,

2003:559, theoretisch kader). De Spanjaard en Portugees spreken in het Engels over het feit dat de Portugese jongen zijn belofte niet is nagekomen waarop hij zegt: “never trust in a Portugese”. De Spanjaard zegt dan “tomorrow tomorrow, mañana, mañana’. Yes I know about it.” In het Spaans is ‘mañana, mañana’ een gangbare uitspraak dat vaak gebruikt wordt om aan een cultureel kenmerk van Spanjaarden, of Zuid-Europeanen in het algemeen, te verwijzen. In dit geval gebruikt hij dus het Spaans om een culturele lading te dekken die in het Engels niet bestaat. Zo geeft hij aan dat hij begrijpt wat de Portugees bedoelt, en evenzeer dat hij zich met hetzelfde concept identificeert.

Tabel 6: *Languaging*

Fragment	Titel	Tijd	Taal			
G1b	Dutch and German language	56.15 - 57.30	Engels	Nederlands	Frans	Duits
G1d	Académie française	48.52 - 49.59	Engels	Frans		
G1e	Passé composé is easy	08.30 - 09.15	Engels	Frans		
G2a	Caravan / nachbarn	1.44.00 - 1.46.20	Engels	Duits		
G2c	Dutch is easy	53.28 - 53.59	Engels	Nederlands	Duits	
G3b	Dio è dio	0.59.35 - 1.02.15	Italiaans	Spaans		
G3c	Dutch is hard	02.38 - 3.20	Engels	Nederlands		
H1b	Chinese lesson	19.00 - 21.10	Engels	Chinees		
H1d	Conflict musica	26.47 - 29.15	Engels	Italiaans	Spaans	Frans
H1e	Never trust in a Portuguese	10.59 - 11.31	Engels	Spaans		
H2c	I try to speak French	48.50 - 51.10	Engels	Frans		
H3c	Irish curse so much	1.17.27 - 1.18.55	Engels	Italiaans		

Conclusie

In het laatste fragment is gebleken hoe interactanten verschillende communicatieve genres en interactieve strategieën, niet alleen op hoog niveau in het Engels, maar ook in andere (Europese) talen kunnen uitvoeren. Het gemak waarmee wordt ‘*gelanguaged*’ in het besproken fragment toont een bijzondere vaardigheid en een belangrijk kenmerk van de leden van de Erasmusgeneratie 2.0. Dit kan worden ondersteund als we de aandacht richten naar de *languagers*, die allen gemiddeld 4,3 talen spreken. Een nadere studie van deze biografieën zal bevestigen, evenals in de fragmenten in deze paragraaf, dat hun talige repertoires biografieën zijn van hun culturele ervaringen. Van de landen die interactanten hebben bezocht, beheersen zijn doorgaans ook de corresponderende taal in meer of mindere mate. De interactanten lijken zo het belang van talen, dat in Europese documenten wordt benadrukt, te ondersteunen. Het is dan ook een veel gekozen onderwerp van de gesprekken en het wordt als een tekortkoming gezien als individuen niet meertalig zijn. In combinatie met intercultureel leren, bevestigt *languaging* ook de interculturele leergierigheid van de interactanten. Tot slot is besproken dat *languaging* een identiteitsfunctie heeft (House, 2003:559). Of zoals Norton (1997, In: Habib, 2008:1120) beweert: “they (language learners) are also constantly organizing and reorganizing a sense of who they are and how they relate to the social world. They are, in other words, engaged in identity construction and negotiation.” Hierbij zijn verschillende talen, die verschillende identiteiten vertegenwoordigen, niet storend voor de interactie en de eenheid, maar een essentieel onderdeel van de identiteit zowel op groepsniveau, als op individueel niveau.

6.7 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn fragmenten uit tafelgesprekken van zes groepen van de Erasmusgeneratie 2.0 geanalyseerd, waarin diversiteit kenbaar wordt gemaakt in interactie. In overeenstemming met de benadering van de functionele pragmatiek (ten Thije, 2002c) en Keppler (1994) is het voor interculturele groepen van belang dat zij over een communicatief repertoire beschikken dat *standaardoplossingen* biedt voor *standaardproblemen*. In voorliggend onderzoek is gesteld dat in de discursieve intercultuur van de Erasmusgeneratie 2.0 'problemen' veroorzaakt kunnen worden door culturele en talige verschillen (diversiteit) die de eenheid kunnen bedreigen. In dit hoofdstuk is een reconstructie gemaakt van de oplossingen, de interactieve strategieën, die intercultureel begrip mogelijk maken en waarin eenheid wordt bereikt ondanks of dankzij culturele en talige verschillen. Fragmenten waarin niet aan diversiteit wordt gerefereerd maar die desondanks een eenheid kunnen aantonen zijn hierbij achterwege gelaten omdat de focus ligt op eenheid in diversiteit.

In totaal zijn zes veelvoorkomende interactieve strategieën onderzocht die kenmerkend zijn voor de discursieve interculturen van de zes groepen. Deze zijn niet herleidbaar tot de individuele culturen aangezien zij bestaan bij de gratie van de interculturele samenstelling van deze groepen. De strategieën bleken in alle groepen op vergelijkbare wijze gehanteerd te worden ondanks dat de samenstelling van de groepen verschillend is. Derhalve kan geconcludeerd worden dat er niet slechts sprake is van een specifieke discursieve intercultuur per groep, maar dat er sprake is van een overkoepelende discursieve intercultuur in alle onderzochte groepen van de Erasmusgeneratie 2.0. In dit kader wil ik beweren dat replicatie van voorliggend onderzoek in andere groepen vergelijkbare resultaten zal genereren.

In de reconstructie bleek dat *interculturele leergierigheid* een belangrijk kenmerk is van de leden van de Erasmusgeneratie 2.0. De interactanten bleken te beschikken over een hoge mate van algemene en specifieke culturele en talige kennis. Naast dat zij deze kennis in interactie ad hoc toepassen, kunnen ze die ook snel en adequaat in *real time* verwerven. Bovendien zijn alle individuen meertalig en zijn ze ook in staat (complexe) gesprekken meertalig uit te voeren. Daarnaast bleek culturele disidentificatie gangbaar en één van de meest opvallende bevindingen van de discursieve intercultuur van de Erasmusgeneratie 2.0. Hiermee wil ik niet beweren dat individuen zich nooit met hun eigen achtergrond identificeren. Dat gebeurt wel degelijk en processen van *shifting place* (Blommaert, 2005:225) en *multiple identification* (Koole en ten Thije, 1994:158) zijn niet ongewoon. Echter, door afstand te nemen van de eigen cultuur worden onderlinge overeenkomsten bereikt en een gemeenschappelijke moraal of eenheid bereikt. Zo ontstaat er dankzij interculturele leergierigheid en identiteitsconstructies die vaak gepaard gaan met disidentificatie, een eenheid waarin zowel verschillen mogen bestaan, als ook veel overeenkomsten worden gevonden.

De aanwending van de strategieën an sich is een opvallend kenmerk van de groepen. Meerdere strategieën worden binnenstebuiten gekeerd en de corresponderende literatuur gaat slechts beperkt op voor de zes groepen. Culturele categorisering bleek vaker niet dan wel een indicator voor cultuurcorresponderend gedrag en werd evenmin als dusdanig gehanteerd. Het afweren van culturele categorisering brengt de gesprekken niet in gevaar zoals Day (1998) aantoonde, maar draagt juist bij aan eenheid. De rol van cultureel expert wordt geregeld ingenomen door iemand die geen vertegenwoordiger van de besproken cultuur is. De cultuurvertegenwoordigers daarentegen diidentificeren zich vaak met hun

culturele positie. Het feit dat deze interactieve strategieën op andere wijze worden toegepast in het corpus, wil niet zeggen dat deze theorieën onjuist zijn. Het bevestigt de complexe samenstelling en *superdiversiteit* van deze groepen, waardoor gangbare literatuur over biculturele of interculturele ontmoetingen niet meer opgaan. In dit hoofdstuk heb ik gereconstrueerd dat individuen doorlopend spelen met elkaars culturele grenzen en daarin dus ook de grenzen van theorieën over identiteitsconstructies verleggen.

De aangetroffen strategieën lijken tot slot niet zozeer gebruikt te worden met als doel intercultureel contact mogelijk te maken. De strategieën an sich, en dan dus het praten over, spelen met en lachen om diversiteit, lijken de kern te zijn van deze discursieve interculturen en is exact hetgeen hen een *common ground* verschaft. Er is sprake van een eenheid die niet bedreigd wordt door diversiteit, maar bestaat bij de gratie van een gemeenschappelijke houding ten opzichte van culturele en talige verschillen. Het aantonen van deze *common ground*, die niet ontstaat ondanks maar op basis van die verschillen bevestigt dat het paradoxale motto “eenheid in diversiteit” mogelijk is.

7. Conclusie

In voorliggend onderzoek stond de volgende hoofdvraag centraal, die refereert aan Europese identiteit en voortvloeit uit het Europese motto “Eenheid in Diversiteit”:

Is er sprake van een Europese identiteit gekenmerkt door eenheid in diversiteit in de tafelgesprekken van de Erasmusgeneratie 2.0?

Deze vraag is onderzocht aan de hand van tafelgesprekken van de Erasmusgeneratie 2.0 in Brussel die meermaals hebben deelgenomen aan (Europese) leermobiliteit. Om een zo authentiek mogelijk beeld te krijgen van hoe deze groepen omgaan met talige en culturele diversiteit, zijn zes tafelgesprekken van zes verschillende groepen geanalyseerd. De eenheid in diversiteit is onderzocht op basis van interactieve strategieën die de sprekers van alle zes groepen gebruiken om culturele en talige verschillen (diversiteit) in interactie kenbaar te maken. Aan de hand van twee deelvragen zijn dergelijke strategieën op basis van twee deelvragen onderzocht. Enerzijds is gereconstrueerd hoe identiteitsconstructies bijdragen aan eenheid in diversiteit. Anderzijds is het de interculturele leergierigheid van de individuen van de Erasmusgeneratie 2.0 die eenheid in diversiteit mogelijk maakt. Ik zal nu eerst deze twee deelvragen apart behandelen. Vervolgens zal ik een antwoord formuleren op de hoofdvraag, waarbij ik tevens in zal gaan op de vraag in hoeverre er te spreken valt over een Europese identiteit.

Hoe dragen identiteitsconstructies in interactie bij aan het ontstaan van een eenheid?

Middels de drie strategieën *culturele categorisering*, *afweer van culturele categorisering* en *culturele provocaties* is gereconstrueerd hoe interactanten refereren aan elkaars of hun eigen culturele identiteiten en hoe daarop gereageerd wordt. Hieruit bleek dat identiteitsconstructies vaak op humoristische wijze plaatsvinden of tot humoristische passages leiden. Humor draagt bij aan het saamhorigheidsgevoel en kan een goede methode zijn om de weging van onderlinge verschillen te minimaliseren (Hartung, 1996). Er is ook gereconstrueerd dat het behoren tot een bepaalde culturele categorie niet garandeert dat individuen het overeenkomstige gedrag vertonen. Er lijkt door allen situationeel bepaald te worden of iemand wel of niet aan de culturele condities voldoet. Regelmatig worden bij het verbaliseren van culturele grenzen onderlinge overeenkomsten benadrukt en wordt het individu geschaard onder de groep van de tafelpartners van de Erasmusgeneratie 2.0, in plaats van dat diegene buiten de groep geplaatst wordt op basis van onderlinge verschillen. Tot slot leidt culturele categorisatie in de meeste gevallen niet tot het verdedigen van de eigen cultuur. Integendeel, de gecategoriseerden positioneren zichzelf vaak als uitzondering van hun cultuur door te beweren het corresponderende gedrag niet te vertonen. Of zij worden door andere interactanten als uitzondering beschouwd. Dit is geen standaard fenomeen. Blommaert (2005:203) beweert dat “when abroad we discover ourselves talking a lot about that country, living up to its stereotypes, defending its values and virtues, and in return receiving flak because of the mistakes it made or makes”. In voorliggend onderzoek is hiervan nauwelijks sprake en uiten interactanten zich juist negatief over nationale en culturele thema’s. Het individueel afstand doen van de cultuur, namelijk disidentificatie, is in alle zes de interactieve strategieën aangetroffen en is één van de meest belangrijke en kenmerkende bevindingen in voorliggend onderzoek.

Waar disidentificatie in de literatuur doorgaans als uitzonderlijk of negatief besproken wordt, is het in voorliggend corpus juist gangbaar en positief. Sterker nog, misschien levert dit wel de grootste bijdrage aan het bereiken van een eenheid. Laat ik dit toelichten aan de hand van de definitie die Goffman (1963) geeft van disidentificatie. Volgens Goffman neemt het individu bij disidentificatie afstand van de groep waartoe zij door omstanders geschaard (kunnen) worden. In voorliggend onderzoek is de groep waartoe zij geschaard kunnen worden de cultuur van de individuen. Volgens Goffman heeft disidentificatie dan tot gevolg dat individuen gedrag vertonen dat tegenovergesteld is aan de groepsnorm. In het corpus vertonen de interactanten inderdaad tegenovergesteld gedrag ten opzichte van de groepsnorm van hun cultuur. Echter, juist hierdoor sluiten zij zich aan bij een andere groepsnorm, namelijk de norm van de Erasmusgeneratie 2.0. Zo heeft disidentificatie dus een positief gevolg, namelijk het minimaliseren van onderlinge verschillen waardoor onderlinge overeenkomsten worden bevorderd. In dit kader kan disidentificatie gezien worden als een strategie en een vorm van *communicatieve bedachtzaamheid* (Ehlich en ten Thije, fc.) waarbij het individu zijn of haar culturele achtergrond irrelevant maakt en zo de eenheid van de groep vooropstelt. Het is dan een oplossing voor de problemen die onderlinge culturele en talige verschillen kunnen veroorzaken en de mogelijke dreiging die deze kunnen vormen voor de eenheid. Disidentificatie maakt het paradoxale eenheid in diversiteit mogelijk.

Hoe draagt interculturele leergierigheid in interactie bij tot het vormen van een eenheid?

In voorliggend onderzoek is besproken dat interculturele leergierigheid een belangrijk kenmerk is van de Erasmusgeneratie 2.0. Ten Thije (2003a) bespreekt dat voor een *common ground* gemeenschappelijke kennis vereist is. Dit wordt moeilijker naarmate thema's worden besproken waarvoor culturele en talige kennis vereist is. Voor dit 'probleem' zijn in de gesprekken twee belangrijke 'oplossingen' gereconstrueerd. Enerzijds doordat culturele kennis, die complexe categorisatie, afweer en provocaties mogelijk maken ruimschoots aanwezig is. Anderzijds wordt dit mogelijke probleem 'opgelost' doordat zij over algemene kennis over communicatie, taal en cultuur beschikken die het hen mogelijk maakt te leren in interactie. De hoge mate van culturele en talige kennis werd reeds duidelijk aan de hand van de identiteitsconstructies waarvoor categorisering ook specifieke kennis essentieel bleek voor begrip. Echter, aan de hand van drie strategieën is interculturele kennis en leergierigheid in het bijzonder geanalyseerd. In de strategie *cultureel expert* bleken interactanten te beschikken over een hoge mate van culturele kennis doordat zij als cultuur expert van andere culturen kunnen optreden. In de tweede strategie *intercultureel leren* is gereconstrueerd hoe interactanten culturele of talige kennis verwerven in interactie.

Kim (2008) benadrukt het belang om te leren van en te veranderen door nieuwe culturele praktijken in de context van globalisering. Dit intercultureel leren, waartoe ook het verwerven van nieuwe talen behoort, is volgens haar geen garantie. Echter in de gesprekken van voorliggend corpus is aangetoond dat de interactanten talige en culturele kennis met gemak verwerven in interactie. De derde strategie gaf een illustratie van het nieuwe concept *linguaging* van Blommaert en Backus (2011) waarin bleek hoe interactanten uiteenlopende thema's en communicatieve genres vervullen zowel op hoog niveau in het Engels, als in andere en meerdere talen tegelijk. In combinatie met hun interculturele biografieën, die aantonen dat de individuen gemiddeld 4,3 talen spreken, bevestigt dit een hoog niveau van talige kennis en die de interactanten ook in *real time* kunnen toepassen. *Linguaging* is een bijzondere vaardigheid van de Erasmusgeneratie 2.0 waarin talen geen probleem zijn, maar talige verschillen relevant gemaakt worden en

verschillende identiteiten zichtbaar worden. Zodoende kan uit het construct interculturele leergierigheid geconcludeerd worden dat diversiteit een essentieel kenmerk is van de Erasmusgeneratie 2.0, die wordt gekenmerkt door een gemeenschappelijke open en geïnteresseerde houding ten opzichte van culturele en talige verschillen. Waar identiteitsconstructies aantonen hoe diversiteit soms geminimaliseerd wordt omwille van de eenheid, gaat dit onvermijdelijk gepaard met interculturele leergierigheid waarin diversiteit geoptimaliseerd wordt omwille van de eenheid.

De thematiek van beide deelvragen, namelijk de complexe identiteitsconstructies die vaak gepaard gaan met disidentificatie en de interculturele leergierigheid, bleek in alle zes de groepen en strategieën een rol te spelen. Ik wil echter verder gaan dan te beweren dat het slechts strategieën zijn. Disidentificatie toont in deze gesprekken niet slechts dat de groepsnormen, namelijk die van de Erasmusgeneratie 2.0, regelmatig boven de culturele normen staan. Het toont tevens dat op individuele basis normen van verschillende culturen samengevoegd worden en nieuwe normen ontstaan. En dat individuen als gevolg beschikken over een groter en breder referentiekader, dat bepaalt hoe zij elkaar, zichzelf en de wereld om hen heen zien.

Wat de individuen zodoende in hun gesprekken tentoonstellen is een goede illustratie van de processen van *deculturatie* (het afleren van oude culturele gewoonten) en *acculturatie* (het aanleren van nieuwe gewoonten afkomstig uit andere culturen) die volgens Kim (2008) een belangrijk kenmerk zijn van *intercultural personhood*. Zij zegt hierover het volgende: “cross-borrowing of identities is not an act of “surrendering” one’s own personal and cultural integrity, but an act of respect for cultural differences that leaves neither the lender nor the borrower deprived.” (Ibid.:366). In dit kader wil ik aansluiten bij Bennet (1993) en zijn definitie van *constructive marginality*, namelijk dat de beweging in en uit culturen een noodzakelijk en positief onderdeel vormt van het individu. Hierbij gaat het individu op zoek naar culturele verschillen die in de identiteit geïntegreerd worden. Er ontstaat dus niet slechts een eenheid in diversiteit, maar individuen ontlenen ook hun identiteit aan deze diversiteit.

Dit maakt de Erasmusgeneratie 2.0 bij uitstek een voorbeeld van de *superdiversiteit* die Vertovec (2006) omschrijft in een tijd waarin grenzen vervagen en culturen onvoorspelbaar worden. Deze superdiversiteit refereert zowel aan de rijkheid aan talen en culturen op groepsniveau, als aan de vele culturele ervaringen en meertaligheid op individueel niveau. Volgens Blommaert en Backus (2011) leiden deze ervaringen ertoe dat individuen invloeden van verschillende talen en culturen integreren in hun repertoire. Kim (2008:360) omschrijft individuele identiteit in een globaliserende maatschappij als volgt: “a way of relating to oneself and others that is built on a dynamic, adaptive, and transformative identity conception – one that conjoins and integrates, rather than separates and divides.” Kim spreekt dus over een flexibele identiteit die varieert per individu en situatie. Welke invloeden individuen op welk moment kiezen wordt situationeel bepaald. Ik wil dit omschrijven als het shoppen van culturen waarbij indien gewenst kenmerken van de eigen culturen achterwege worden gelaten en andere visies en eigenschappen worden geadopteerd.

Er kan nu op basis van de twee deelvragen over identiteitsconstructies en interculturele leergierigheid bevestigd worden dat er sprake is van eenheid in diversiteit, zowel op groepsniveau, als op individueel niveau. Het benadrukken, afzwakken en bespreken van elkaars culturele en talige grenzen is geenszins een bedreiging van de eenheid. Het is eerder het bestaansrecht van de eenheid. In hoeverre er ook sprake is van een Europese identiteit zal ik nu aan de hand van de hoofdvraag bespreken.

Is er sprake van een Europese identiteit gekenmerkt door eenheid in diversiteit in de tafelgesprekken van de Erasmusgeneratie 2.0?

De hoofdvraag komt voort uit de introductie over Europese identiteit. Hier gaf ik aan dat dit een complex begrip is, waar veel verschillende definities en doelstellingen mee gepaard gaan. In voorliggend onderzoek heb ik mij derhalve beperkt tot de doelstellingen die zijn gesteld in het kader van Europese leermobiliteit en de daarbij behorende definities afkomstig uit beleidsstukken van de Europese Commissie, het Parlement en de Raad. Deze zal ik kort herhalen. Mobiliteit bevordert het besef dat culturele en talige diversiteit van belang zijn. Mobiliteit draagt bij aan wederzijds begrip en een betere kennis van de verschillende Europese culturen. Dit kan leiden tot een sterker gevoel van Europese identiteit en burgerschap. Deze Europese identiteit wordt op haar beurt gedefinieerd door een eenheid in diversiteit. Dit paradoxale begrip verwoorden Todorov en Bracher (2008:7) als “one common attitude in the face of diversity”.

Aan de hand van de zes strategieën en de twee deelvragen kan nu geconcludeerd worden dat alle zes groepen van de Erasmusgeneratie 2.0 voldoen aan bovenstaande doelstellingen. Daarnaast is aangetoond dat juist op basis van die diversiteit een eenheid wordt bereikt. Bovendien ontleen individuen een deel van hun identiteit aan deze diversiteit. Diversiteit is niet alleen iets waar de Erasmusgeneratie 2.0 mee te maken heeft, het is het kenmerk dat deze groepen tot een groep maakt. Dit maakt het paradoxale motto *eenheid in diversiteit* doeltreffend. Sterker nog, elk ander motto dat aan een makkelijker vatbaar concept zou refereren, zou de complexiteit en rijkheid van deze superdiverse groepen teniet doen.

Echter, ondanks dat in voorliggend onderzoek geconcludeerd kan worden dat er sprake is van een eenheid in diversiteit, wil ik niet spreken van een Europese identiteit. De superdiverse kenmerken van de Erasmusgeneratie 2.0 lijken het namelijk onmogelijk te maken nog langer te denken in een statische entiteit of collectief zoals cultuur, die gedrag voorspelbaar maakt en bepaalt hoe individuen zich gedragen. Diverse wetenschappers (Blommaert en Backus, 2001; Kim, 2008; Vertovec, 2006; Sriskandarajah, 2010, en Jacquemet, 2010) benadrukken dan ook dat identiteit op individueel niveau benaderd moet worden. In dit kader rest de vraag of er dan gesproken kan worden over een collectieve Europese identiteit, die voornamelijk gericht is op hoe een individu zich aanpast aan een groter geheel. Dit suggereert een bepaalde mate van *gelijkheid* op basis van gedeelde normen, waarden, tradities en geschiedenis. Deze *gelijkheid* staat lijnrecht tegenover de betekenis van de *diversiteit* die in voorliggend onderzoek zo belangrijk is gebleken. Het is daarom dat ik, conform de nieuwe benaderingen van identiteit, voorstel niet langer te spreken over een Europese identiteit. In plaats daarvan stel ik voor te spreken over een Europese *hoedanigheid* (ten Thije, m.c.). Uit het woord hoedanigheid valt ‘hoe doen’ te abstraheren. Het accent ligt op de omgang met diversiteit waarbij individuele vaardigheden van belang zijn die succesvol samenspel van verschillende identiteiten en omgang met superdiversiteit handelbaar maken. In deze contexten is het minder relevant te beschikken over een uniforme en eventueel Europese *identiteit*, aangezien het succesvol hanteren van een Europese *hoedanigheid* alle ruimte biedt voor individuele differentiatie en de ruimte laat aan het bestaan van verschillende talen en culturen in interactie.

De *Europese hoedanigheid* is een samenraapsel van superdiverse invloeden, waarbinnen het individu zich middels verschillende strategieën disidentificeert of juist conformeert aan deze invloeden. Het is een spel der identiteiten waarbij ervaringen uit het verleden en interculturele confrontaties in het heden leiden tot een

continu proces van identificatie en disidentificatie en acculturatie en deculturatie. Elk individu hanteert weliswaar vergelijkbare strategieën maar de uitkomsten hiervan en wat men in het kader daarvan over hun identiteit kan stellen, verschillen per individu. Derhalve is er niet één gezamenlijke identiteit waarbij ieder individu gelijk is, maar een Europese hoedanigheid waarbinnen ieder individu divers is. En paradoxaal genoeg maakt dat de Erasmusgeneratie 2.0 een eenheid: Zij zijn één in het hanteren en waarderen van superdiversiteit.

8. Discussie

De voorgaande conclusies en aanbevelingen hebben een beperkte reikwijdte. Allereerst omdat slechts zes groepen van de Erasmusgeneratie 2.0 zijn onderzocht, allen werkzaam in het door Europa gekenmerkte Brussel, waardoor generalisering naar de gehele Erasmusgeneratie 2.0 niet mogelijk is. Daarnaast vonden de gesprekken plaats in Europese en internationale contexten. Er valt derhalve niet te concluderen of een vergelijkbare mate van disidentificatie en interculturele leergierigheid hen ook kenmerkt indien zij zich in eigen land in nationale groepen begeven. Derhalve valt lastiger te concluderen of het slechts strategieën betreft of ook verregaande veranderingen en transformaties van deze individuen.

In de tweede plaats moet worden opgemerkt dat de Erasmusgeneratie 2.0 vooralsnog een elitegroep van hoger opgeleiden vormt, die veel hebben kunnen reizen en in andere landen konden wonen. Voor het overgrote deel van de studenten is dit nog altijd niet het geval. Een beperkte groep maakt slechts eenmaal een Erasmuservaring mee en blijft verder in nationale kringen blijven opereren. De overgrote meerderheid van de studenten verlaat het eigen land überhaupt niet voor studie in het buitenland. Evenmin kan van de Erasmusgeneratie 2.0 met zekerheid gezegd worden dat zij zich in internationale kringen zullen blijven begeven. Echter, studies van Camelli (1999) en Camelli et al (2006) tonen dat er een aannemelijke kans is dat Erasmus alumni hun studies afmaken en in andere landen werk zullen zoeken.¹⁰

In dit onderzoek is gebleken dat de omgang met diversiteit als positief wordt ervaren door de leden van de Erasmusgeneratie 2.0. Echter, deze interculturele leergierigheid en *open mind* zijn gereconstrueerd in gesprekken met (Europese) gelijken. Vrijwel allen zijn hoogopgeleide burgers van een Europese lidstaat. Het zou interessant zijn vervolgonderzoek uit te voeren naar de mate waarin deze openheid naar diversiteit ook opgaat in contact met culturele minderheden, zowel in eigen land als over de grens. Jacobs en Maier (1998:9) waarschuwen in dit kader bij het stimuleren van een Europese identiteit, dat het ontstaan van een 'wij' vaak gepaard gaat met een 'zij'. Het is derhalve interessant, en zeker ook relevant, inzicht te verwerven in hoeverre diversiteit slechts binnen de Europese 'blanke' grenzen gewaardeerd wordt, of dat dit ook van invloed is op de visie op andere diversiteitgroepen.

Tot slot is de Europese identiteit, of de Europese hoedanigheid, enkel onderzocht aan de hand van parameters die gesteld worden in beleidsstukken omtrent internationaal onderwijs. De resultaten zijn enkel gebaseerd op daadwerkelijke interactie van de groepen. Er zijn geen controle interviews gehouden waarbij de interactanten om persoonlijke reflectie is gevraagd. Het concept is breed en complex. Derhalve wil ik in deze discussie nogmaals benadrukken dat ik niet ontken dat er vele visies hierop zijn en veel verschillende wijzen om doelstellingen te realiseren. In voorliggend onderzoek echter heb ik willen aantonen dat de paradoxale eenheid in diversiteit niet alleen mogelijk is, maar dat dit juist de Erasmusgeneratie 2.0 kenmerkt en dat dit gepaard gaat met vaardigheden die ook in andere internationale contexten van belang kunnen zijn.

¹⁰ [European Commission. Directorate-General Education and Culture. \(2008\) The Impact of Erasmus on European Higher Education: Quality, Openness and Internationalisation.](#) – Laatst bezocht op 20/09/2011

9. Aanbevelingen

Allereerst zijn in voorliggend onderzoek interessante inzichten verworven in een groep waarvan beweerd wordt dat zij de toekomst van Europa is en waarvan de leden grondleggers kunnen zijn van een Europese identiteit. In dit kader is gesuggereerd dat het benaderen van het concept Europese identiteit, gebaseerd op gemeenschappelijk normen en waarden, niet slechts lastig is maar misschien ook onnodig. Aan de hand van de nieuwe term *hoedanigheid*, die in de conclusie is geïntroduceerd, wil ik in dit onderzoek aansluiten bij de beweringen van andere wetenschappers dat globalisering en Europese eenwording verregaande consequenties heeft, niet alleen voor de individuen zelf, maar ook voor het bestuderen van interculturele ontmoetingen. Om die reden suggereer ik in de context van de Erasmusgeneratie 2.0 meer aandacht te besteden aan het concept *hoedanigheid* dat gekenmerkt wordt door gemeenschappelijke vaardigheden en situationele adaptatie en disidentificatie. Daarnaast is in voorliggend onderzoek overtuigend gebleken dat een veelheid aan talen en culturen in interactie niet noodzakelijkerwijs leidt tot misverstanden. Integendeel, het kan een bron van vermaak en inspiratie zijn die *interculturele leergierigheid* aanwakkert en flexibiliteit en creativiteit bevordert. In het corpus is slechts een eerste inzicht verworven in de culturele kennis van individuen, het *languaging* en de speelsheid waarmee met culturele grenzen wordt omgegaan en welke consequenties dit heeft op individueel en groepsniveau. Verdere studie zou beter inzicht kunnen verwerven in hoe superdiversiteit door middel van verschillende strategieën in intercultureel contact wordt geoptimaliseerd.

Waar de Nederlandse overheid weliswaar beweert internationalisering van onderwijs belangrijk te vinden, onttrekken zij de beurzen die dit mogelijk maken.¹¹ De Europese Commissie blijft daarentegen heil zien in het ontwikkelen en subsidiëren van dergelijke programma's en het bevorderen van interculturele ontmoetingen voor Europese jongvolwassenen.¹² In voorliggend onderzoek is hopelijk bevestigd dat dit een terechte besteding is en een waardevolle investering. Ongeacht of en hoe Europese eenwording op beleidsniveau van bovenaf wordt opgelegd, valt te constateren dat de Erasmusgeneratie 2.0 op sociaal en individueel niveau zich sterk, en geregeld sterker, met elkaar verbonden voelt. Zolang technologische ontwikkelingen doorgaan, mobiliteit nog gemakkelijker wordt en globalisering onze maatschappij blijft definiëren, is de Erasmusgeneratie 2.0 een groep die enkel zal groeien. Dan zijn de vaardigheden die zij tentoonstellen essentieel voor interculturele en superdiverse situaties die in een tijd van globalisering en Europese eenwording alleen maar toenemen. Ook in Nederlands perspectief benadrukt de minister-president Rutte dat voor Nederland "Europa nodig" is.¹³ Daarom is de Europese hoedanigheid die in voorliggend onderzoek is aangetoond niet enkel interessant is voor studies omtrent interculturele communicatie en meertaligheid. Het toont evenzeer de kansen die liggen in Europese eenwording en de mogelijkheden die globalisering biedt. Dit zijn beide ontwikkelingen waaraan niet slechts de Erasmusgeneratie 2.0 onderhevig is, maar waar steeds meer individuen in de toekomst op dagelijkse basis in meer of mindere mate mee te maken zullen hebben.

¹¹ <http://www.dub.uu.nl/content/kabinet-snoeit-beurzen-en-subsidies> - Laatste bezocht op 20/09/2011

¹² http://www.europa-nu.nl/id/vir14funelyn/nieuws/commissie_wil_eu_gelden_voor_onderwijs?ctx=vg9pjpilytzo – Laatste bezocht op 14/09/2011

¹³ http://www.europa-nu.nl/id/viqg656xo1yv/nieuws/rutte_europa_vitaal_voor_nederlandse?ctx=vha2e5xkbpz7 - Laatste bezocht op 14/09/2011

Literatuurlijst

- Auer, P. (1998). *Code-switching in conversation: Language, Interaction and Identity*. London: Routledge.
- Bennett, M. J. (1993). Towards Ethnorelativism: A developmental model of intercultural sensitivity. In R. M. Paige (Eds.), *Education for the intercultural experience*. Yarmouth, ME: Intercultural Press.
- Bennett, M. J. (2004). Becoming interculturally competent. In J.S. Wurzel (Eds.), *Toward multiculturalism: A reader in multicultural education*. Newton, MA: Intercultural Resource Corporation.
- Blommaert, J., & Backus, A. (2011). Repertoires Revisited: "Knowing Language" in Superdiversity. *Working Papers in Urban Language and Literacies*, 67.
<http://www.kcl.ac.uk/projects/ldc/LDCPublications/workingpapers/67.pdf>
- Blommaert, J. (2007). *Discourse. Key topics in sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boxer, D., & Cortés-Conde, F. (1997). From bonding to biting: conversational joking and identity display. *Journal of Pragmatics*, 27, pp. 275–294.
- Bührig, K. & Thije, J.D. ten (2005). Diskurspragmatische Beschreibung / Discourse-Pragmatic Description. In U. Ammon, N. Dittmar, K.J. Mattheier & P. Trudgill (Eds.), *Sociolinguistics / Soziolinguistik; An International Handbook of the Science of Language and Society / Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft; 2nd completely revised and extended edition / 2., vollständig neu bearbeitete und erweiterte Auflage; Volume 2 / 2. Teilband* (pp. 1225-1250). Berlin / New York: Walter de Gruyter.
- Byram, M. (1997) *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Chopin, T. (2008). Complex Relationships between European mobility and Identity. *Report Promoting Youth Mobility in Europ*, (Appendix 4), Paris, 12/09/2008.
- Clyne, M. (1994). *Intercultural communication at work*. New York: Cambridge University Press.
- Corijn, E., Vanderhoff, C., Decroly, J. M., & Swyngedouw, E. (2009). Brussel, Internationale Stad. *Brussels Studies*, Synthesenota N° 13 .
http://www.brusselsstudies.be/medias/publications/NL_84_SGB13.pdf
- Cook-Gumperz, J. (1986). Introduction. In J. Cook-Gumperz (Eds.), *The social construction of literacy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Davis, N. (2005). Intercultural competence for future leaders of educational technology and its evaluation. *Interactive Educational Multimedia*, 10, pp. 1-22.

Day, D. (1998). Being Ascribed, and Resisting, Membership of an Ethnic Group. In C. Antaki & S. Widdicombe (eds.), *Identities in Talk*. SAGE Publications, pp. 151-171.

Day, D. (2006) Ethnic and social groups and their linguistic categorization. In: K. Bührig, & J.D. ten Thije (eds.), *Misunderstanding, the linguistic analysis of intercultural discourse*. The Hague, Netherlands: John Benjamins Publishing Company, pp. 217-244.

Deboosere, P., Eggerickx, T., Van Hecke, E., & B. Wayens. (2009). De Brusselse bevolking: een demografische doorlichting. *Brussels Studies*, Synthesenota N°3.

Ehlich, K., & Thije, J.D. ten, (fc). Alltagshermeneutik als kommunikative Praxis für international Studierende: Diskursanalysen der ‚Eurocampus für Interkulturelle Kommunikation‘.

Ehlich, K., & Rehbein, J. (red. J.D. ten Thije), (1993). *Kennis, taal en handelen. Analyses van de communicatie op school*. Assen: van Gorcum.

Ellwood, C. (2008). Questions of Classroom Identity: What Can Be Learned From Codeswitching in Classroom Peer Group Talk? *Modern Language Journal*, 92 (4) 538-557.

Eurobarometer 73.3. *New Europeans*. April, 2011
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_346_en.pdf

Europese Commissie. Directoraat-Generaal Educatie en Cultuur. (2008). The Impact of Erasmus on European Higher Education: Quality, Openness and Internationalisation.
<http://ec.europa.eu/education/erasmus/doc/publ/impact08.pdf>

Europese Commissie. (2009). GREEN PAPER Promoting the learning mobility of young people.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0329:FIN:EN:PDF>

Europees Parlement en de Raad. Besluit Nr. 1720/2006/EG van 15 november 2006 tot vaststelling van een actieprogramma op het gebied van een leven lang leren.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:327:0045:0068:nl:PDF>

Europees Parlement en de Raad. *European Quality Charter for Mobility* (2006/961/EC)
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0005:0009:EN:PDF>

Fanshawe, S. & Sriskandarajah, D. (2010). *You Can't Put Me In a Box: Superdiversity and the end of identity politics in Britain*. London: IPPR.

- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Guibernau, M. (2001). Introduction: Unity and Diversity in Europe. In M. Guibernau (ed.), *Governing European Diversity*. London: Sage Pub.
- Günthner, S. (1996). Zwischen Scherz und Schmerz. Frotzelaktivitäten im Alltag. In H. Kotthoff (ed.), *Scherzkommunikation. Beiträge aus der empirischen Gesprächsforschung*. Opladen: Westdeutscher Verlag, pp. 81-109.
- Habib, R. (2008). Humor and Disagreement: Identity Construction and Cross-cultural Enrichment. *Journal of Pragmatics*, 40 (6), pp. 1117-1145.
- Hartung, M. (1996). Ironische Äußerungen in privater Scherzkommunikation. In Kotthoff, H. (ed.), *Scherzkommunikation. Beiträge aus der empirischen Gesprächsforschung*. Opladen: Westdeutscher Verlag, pp. 109-143.
- House, J. (2001) English as a lingua franca for Europe? *The Guardian Weekly*. London: Macmillan Heinemann. <http://www.guardian.co.uk/education/2001/apr/19/languages.highereducation>
- House, J. (2003). English as a lingua franca: A threat to multilingualism? *Journal of Sociolinguistics*, 7(4), pp. 556-578.
- House, J. & Rehbein, J. (eds.) (2004). *Multilingual communication*. Amsterdam: Benjamins.
- Hülmbauer, C., Böhringer, H., & Seidlhofer, B. (2008). Introducing English as a lingua franca (ELF): Precursor and partner in intercultural communication. *Synergies Europe*, 3, pp. 25-36.
- Jacobs, D. & Maier, M.D. (1998). European identity: Construct, fact and fiction. In M. Gastelaars & Ruijter, A. de, (Eds.), *A United Europe: The Quest for a Multifaceted Identity* (pp. 13-33). Maastricht: Shaker.
- Jacquemet, M. (2010). Language and transnational spaces. In P. Auer, Schmidt, J.E. (Eds.), *Language and Space: An International Handbook of Linguistic Variation* (pp. 50-68). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Janssens, R. (2007). Van Brussel gesproken. Taalgebruik, taalverschuivingen en taalidentiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Taalbarometer II). *Brusselse Thema's*, 15, Brussel: VUB Press.
- Kamphausen, G. (2006). European Integration and European Identity: Towards a Politics of Differences? *International Issues and Slovak Foreign Policy Affairs*, vol. XV(1), pp. 24-32.
- Keppler, A. (1995). *Tischgespräche. Über Formen kommunikativer Vergemeinschaftung am Beispiel*

der Konversation in Familien. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Kim, Y. Y. (2008). Intercultural personhood: Globalization and a way of being. *International Journal of Intercultural Relations*, 32: pp, 359-368.

King, R. & Ruiz-Gelices, E. (2003). International student migration and the European 'year abroad': effects on European identity and subsequent migration behaviour. *International Journal of Population Geography*, 9, pp. 229-52.

Knapp-Potthoff, A. (1997). Interkulturelle Kommunikationsfähigkeit als Lernziel. In A. Knapp-Potthoff & M. Liedke (eds.), *Aspekte interkultureller Kommunikationsfähigkeit*. München: Ludicium Verlag, pp. 181-205.

Koole, T., & Thije, J.D. ten (1994). *The Construction of Intercultural Discourse. Team discussions of educational advisers* (Utrecht: dissertation) Amsterdam / Atlanta: RODOPI, pp. 1-290.

Kotthoff, H. (2003). Lachkulturen heute: Humor in Gesprächen. In Walter Klingler (ed.), *Humor in den Medien*. Baden Baden: Nomos, pp. 45–73.

Krämer-Byrne, S. (2002). The experience of female ERASMUS students in higher education. M. Phil. dissertation, Department of Education, University of Birmingham.

Liedke, M. (2003). Eindruck und Diskurs. Zur auditiven Wahrnehmung von Sprecheridentität bei Fremdsprachigkeit. In H. Adelheid & I. de Florio-Hansen (eds.), *Multiple Identität und Mehrsprachigkeit*. Tübingen: Stauffenburg, pp. 85-105.

Luckmann, T. (1997). *The moral order of modern societies, moral communication and indirect moralising*. Lecture delivered at Collegium Budapest, 03/03/1997.

Lüdi, G. (2006). Multilingual repertoires and the consequences for linguistic theory. In K. Bühlig & J.D. ten Thije (eds.), *Beyond Misunderstanding. Linguistic analyses of intercultural communication* (pp11-42). Amsterdam: John Benjamins.

Meierkord, C. (1996). *Englisch als Medium der interkulturellen Kommunikation: Untersuchungen zum non-native/non-native-speakers-Diskurs*. Frankfurt (Main): Lang.

Meierkord, C. (2007). Multilingual settings with English as lingua franca. In H. Kotthoff & H. Spencer-Oatey (eds.), *Handbook of Intercultural Communication*. Berlin: de Gruyter, pp.199-218.

Mikkers, M. (2008). *Interactie in de interculturele collegezaal*. Masterscriptie Communicatiestudies, Universiteit Utrecht.

- Myers-Scotton, C. (1993). Common and Uncommon Ground: Social and Structural Factors in Codeswitching. *Language in Society*, 22 (4), pp. 475-503.
- Oburune, K. (2010). *The Case Study of the ERASMUS Programme in Latvia: Stereotypes and European Identity*. Masterthesis submitted to Central European University Budapest.
- Papatsiba, V. (2005). Political and Individual Rationales of Student Mobility: a case-study of ERASMUS and a French regional scheme for studies abroad. *European Journal of Education*, 40 (2), pp. 173-188.
- Persoons, Ans (2009). *Brussel – Europa in cijfers*. (Studies van het Verbindingsbureau Brussel-Europa) <http://www.blbe.be/nl/interessante-studies>
- Rampton, B. (1996). Crossing: Language across ethnic boundaries. In H. Coleman & L. Cameron (Eds.), *Change and Language*. Clevedon: Multilingual Matters, pp 89-102.
- Risse, T. (2003). *An Emerging European Identity? What We Know, And How To Make Sense Of It*. Lecture delivered at the University of Helsinki, 25/04/2003.
- Sacks, H. (1972). An Initial Investigation of the Usability of Conversational Data for Doing Sociology. In D. Sudnow (ed.), *Studies in Social Interaction*. New York: Free Press, pp. 31–74.
- Schegloff, E. A. (2007). A Tutorial on Membership Categorization. *Journal of Pragmatics*, 39, pp. 462-482.
- Sigalas, E. (2010). The Role of Personal Benefits in Public Support for the EU: Learning from the Erasmus Students. *West European Politics*, 33 (6), pp. 1341-1361.
- Stroebe, W., Lenkert, A. & Jonas, K. (1988). Familiarity may breed contempt: The impact of student exchange on national stereotypes and attitudes. In W. Stroebe, A. Kruglanski, D. Bar-Tal & M. Hewstone (Eds.), *The social psychology of intergroup conflict: Theory, research, and applications* (pp. 167-187). New York: Springer.
- Thije, J.D. ten (2002). Stufen des Verstehens in der Analyse interkultureller Kommunikation. In H. Kotthoff (Ed.), *Kultur(en) im Gespräch. Studien zur Fremdheit und Interaktion* (pp. 57-97). Tübingen, Duitsland: Narr.
- Thije, J.D. ten (2003a). Eine Pragmatik der Mehrsprachigkeit: zur Analyse, diskursiver Interkulturen. In R. de Cillia, J. Krumm, & R. Wodak (Eds.), *Die Kosten der Mehrsprachigkeit – Globalisierung und sprachliche Vielfalt* (pp. 101-125). Wien: Akademie der Wissenschaften.
- Thije, J.D. ten (2003b). The Transition from Misunderstanding to Understanding in Intercultural Communication. In L.I. Komlosi, P. Houtlosser, & M. Leezenberg (Eds.), *Communication and Culture. Argumentative, Cognitive and Linguistic Perspectives* (pp. 197-213). Amsterdam: Sic Sac.

- Thije, J.D. ten (2003c). De talige markering van gemeenschappelijke voorkennis. In T. Koole & J. Nortier (Eds.) *Artikelen van de vierde Sociolinguïstische Conferentie*, (pp. 431-445). Delft: Eburon.
- Thije, J.D. ten (2006). The notion of 'perspective' and 'perspectivising' in intercultural communication research. In K. Bührig & J.D. ten Thije (Eds.) *Beyond Misunderstanding. The linguistic analysis of intercultural communication* (pp. 97-153). Amsterdam: Benjamins.
- Thije, J.D. ten & Deen, J. (2009). Interculturele Communicatie: contrast, interactie en transfer. *Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen*, 82, pp. 31-45.
- Thije, J.D. ten (2009). The self-retreat of the interpreter. An analysis of teasing and toasting in intercultural discourse. In K. Bührig, J. House & J.D. ten Thije (Eds.), *Translatory Action and Intercultural Communication* (pp. 114-154). Manchester: St Jerome.
- Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., & Vetter, E. (2000). *Methods of Text and Discourse Analysis*. London: Sage.
- Todorov, T. & Bracher, N. (2008). European identity. *South Central Review*, 25 (3), pp. 3-15.
- Valentini, C. (2005). The Promotion of European Identity. In J. Lehtonen & D. Petkova (Eds.) *Cultural Identity in an Intercultural context* (pp. 196-213). Jyväskylä, Finland: Jyväskylä University Press.
http://www.chiara-valentini.org/The_Promotion_of_European_Identity_book%20version.pdf
- Vertovec, S. (2007). Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30, pp. 1024-1054.
- Wilton, A. (2009). *Lachen ohne Grenzen*. München: Iudicium.

Bijlage 1: Transcriptconventies

Transcription conventions gebaseerd op Hutchby and Wooffitt (1999)

=	latched utterances
()	inaudible word or phrase or unidentified speaker
()	longer inaudible phrase
(word)	dubious hearing /good guess
(.)	pause of one second or less / tiny gap (ref. ten Have)
(2.0)	timed pause
(())	descriptions of sounds, explanation e.g ((laughs))
-	cut-off word
:	elongated vowel
:::	more elongated vowel
?	rising intonation (question)
.	falling intonation (utterance final)
,	continuing intonation
—	emphasis
CAPITALS	spoken loudly
-----	fragments removed from transcript
.hhh	inhalation
°	relatively quieter than surrounding talk
↑ ↓	move to higher or lower pitch
< >	speeding up of utterance/part-utterance
> <	slowing down of utterance

Bijlage 2: Transcriptconventies

Conventies transcriberen van humor, Kotthoff (2003:25).

Transkriptionskonventionen

In der Gesprächsforschung kommt es darauf an, möglichst viele Phänomene des Mündlichen durch die Verschriftlichung zu erfassen. Besonders die Indikation von Spaß geschieht oft dadurch, dass auffällig intoniert wird, sich das Sprechtempo verändert, Lachlaute in Worte integriert sind oder plötzlich Dialekt gesprochen wird.

(-)	kurze Pause
(- -)	längere Pause (weniger als eine halbe Sekunde)
(1.0)	Pausen von einer Sekunde und länger
(?was soll das?)	unsicheres Textverständnis
(? ?)	unverständliche Stelle
..[....	der Text in den untereinanderstehenden Klammern überlappt sich
..[[...]	Mehrfachüberlappung verschiedener Sprecher/innen
=	ununterbrochenes Sprechen
HAHAHA	lautes Lachen
HEHEHE	schwaches Lachen
HOHOHO	dunkles Lachen, den Vokalen der Umgebung angepasst
GHut	Lachlaut ist in ein Wort integriert
(H)	hörbares Einatmen
(H)	hörbares Ausatmen
:	Lautlängung
?	steigende Intonation
,	kontinuierliche bis leicht steigende Intonation
.	fallende Intonation
;	leicht fallende Intonation
°blabla°	leiser gesprochen als Umgebung
°°bla°°	sehr leise
COME ON	Emphaseintonation (lauter und höher)
<u>blabla</u>	lauter gesprochen als Umgebung, kann auch zur Kennzeichnung besonderer Akzente verwendet werden
>blabla<	höhere Tonlage des innerhalb der spitzen Klammern stehenden Textes
↑	hoher Ansatz bei einem einzelnen Wort (Tonsprung nach oben, Tonabfall noch im Wort)
↓	Tonsprung nach unten
>blabla<	tieferes Tonhöhenregister innerhalb der spitzen Klammern
<i>blabla</i>	schneller gesprochen als Umgebung
((liest))	Kommentar zum Nonverbalen
>((rall))<	rallentando, Verlangsamung, Kommentar unter der Zeile
>((acc))<	accelerando, zunehmend schneller
>((staccato))<	Wort für Wort
>((affektiert))<	impressionistische Kommentare unter der Zeile

Bijlage 3: De overige fragmenten

H1a

Fragment	Titel	Tijd
H1a	Having babies in China	6.45 - 9.00 (tape2)

Im [v]	mommy? mommy? you want to start being mommy?	but you're like 22
Ff [v]		22?
Cf [v]		WHY not? yeah

Im [v]	and you're already thinking about being mommy?	you have to have
Df [v]		she's chinese
Cf [v]	yeah	yeah

Im [v]	kids (before)	and so what?
Df [v]		yeah you have no
Cf [v]	yeah i'm chinese!	before 25 i need to get married

Im [v]		no you don't have	you don't have! you
Df [v]	idea what pressure there is in this country today		
Cf [v]		YOU're right you're right	

Im [v]	don't have.	
Df [v]		you have no clue (-- antò oh
Cf [v]	my mom is asking me when i might get married	

Im [v]	no. no.	no.	no.
Df [v]			so you're gonna marry oh i forgot his name ah:::
Cf [v]	why not? why not? I LIKE it		ma:ybe a
Cf [nv]		HAHAHA	

Im [v]		Ying	no.	no.
Df [v]		he's cute i like him.		
Cf [v]	few years later i think		what? why not?	i want i don't want to
Cf [nv]		HEHEHE		

Im [v]			you're
Cf [v]	be old like i have a colleague she's like 34 and she's desperate i don't want that		

Im [v] talking about monica? you remember me? working with her? i'm like
Im [nv] HAAAAHA
Cf [v] YES yes her

Im [v] wow she's crazy
Cf [v] YES SHe's crazy and she has no clue about how to live her life youknow

Im [v] yeahyeah but you won't be like monica. monica is like an exception
Cf [v] i don't want to be like her.

Im [v] you know NOHOHO
Im [nv] HAAAAHA
Cf [v] but she scares me!! she scares me it scares me european
Cf [nv] HAAAAHA

Im [v] its amazing i can't believe (-- why do you care so much about (babies)
Im [nv] ((smiling))
Cf [v] because we have a
Cf [nv] ((smiling))

Im [v] yeah thats
Cf [v] one-child policy if you have more than one baby then they will KILL the other one.

Im [v] unbelievable. over in europe you know that in europe decrease.
Im [nv] ((gesturing a dalende lijn))
Cf [v] yeah yeah

Im [v] we have less babies than we had! like there is a dicration of of
Cf [v] yeah they encourage people to

Im [v] yeahyeahbecause we don't have babies we've got more old people
Im [nv] HAAAAHA
Cf [v] have babies because
Cf [nv] HAAAAHA

Im [v] than (-- i don't want i don't want
Cf [v] because YOU GUYSdon't want babies yeah thats why europe doesn't have
Cf [nv] HAAAAHA

Im [v] probably that' s just crazy you know
Im [nv] ((smiling))
Cf [v] enough (-) we have to much
Cf [nv] HAAAAHA

H1b

Fragment	Titel	Tijd
H1b	Chinese lesson	19.00 - 21.10

Cv [v] no. not wine. a Wine its imported. we have a we have liquol chinese liquol
 Pm [v] wine in china?

Im1 [v] whats the name? (bái jiǔ) you know (i have a) homeopathics
 Cv [v] (bái jiǔ) oh YEAh:::! (bái
 Pm [v] (bái jiǔ)

Sm [v] so its not in france its just in germany:: spain:: italy::
 Im1 [v] woshe Yidàlirén
 Cv [v] jiǔ) H A H A H A woshi †
 Cv [nv] ((clapping))

Im1 [v] putaja?
 Cv [v] Yidàlirén † NO:::portugal portugUESE puTAJA!and there
 Cv [nv] H A H A H A
 Pm [v] putaja? whats that?
 Pm [nv] H A H A H A
 Fm1 [v] putaja putaja

Im1 [v] sjibAJA? como dicen? SJIBAJa ↓. SJlbaja ↓.
 Cv [v] Xībānyá Spain Xībānyá
 Cv [nv] ((pointing at Sm&Sf))
 Pm [v] sjibaja
 Fm1 [v] sjibaja

Sm [v] ahh in chinese
 Im1 [v] sju sju sjibaja sju sju sjibaja (--)
 Cv [v] Xībānyá XīXīXī Xībānyá(---) Yidàli
 Cv [nv] ((pointing Sm))
 Pm [v] sjibaja Spain!
 Fm1 [v] sjibaja

Sm [v]			Holland	
Sm [nv]				HAHAHA
Nv2 [nv]				HAHAHA
Im [v]	Yidàlièren		come?	Hollandér?
Cv [v]		Hélán	Hélán	(Hélanden)
Cv [nv]		((pointing at Df))		
Pm [v]				come on thats
[nv]		((inaudible))		((all speaking and

Sm [v]		and he?	Putajja!	putaja!
Sm [nv]		((pointing at Pm))	((laughing) and clapping)	
Nv2 [nv]			HAHAHA	
Nv2 [v]				putaJA putaJA putA
Im1 [nv]				((pointing at Sm))
Cv [v]		Pútáoyá		Xībānyá
Cv [nv]				((pointing at
Pm [v]				
[nv]	repeating))		((all laughing))	

Sm [v]			Xībānyá.	
Sm [nv]				
Im1 [v]		Xībānyá. Xībānyá. Xībānyárén	XībānYA ↑ rén ↓	Xībānyá ↑ rén. (--)
Nv2 [v]				and i? Holán
Fv [v]		and me?		
Cv [v]			Fǎguó	Hélán yeah its
Cv [nv]	Sm))			

Sm [v]			Xībānyá	
Im [v]		io sono. wo è::: she (dopo) essere wo she ci	woshi	woshis
Nv2 [v]			holán	
Fv [v]			Putauja	
Cv [v]	the same	hélán holland		YES! Wo shi Xībānyá ren

Sm [v]			and portuguese:: is (--)	and portuguese:: is (--)	putaja
Sm [nv]					HAHAHA
Im1 [v]	Xībānyárénwo shiS	Xībānyá ren			
Cv [v]		i am spanish			
Pm [v]					putaja

Sm [v]			
Sm [nv]	HAHAHA		HAHAHA((high five with Df))
Nv2 [v]	(--)	IM GOOD at chinese!	Im great.
Nv2 [nv]			((high five with Sm))
Cf [v]	Pútáoyá	GREat!	
Pm [v]		putaja	
Fm1 [v]		putaja putaja putaja	

Sm [v]			okay guys lets the chiconnn::
Sm [nv]		HAHAHA	
Nv2 [v]	PutAJA.ni hao	napitsju	yes lets eat
Cf [v]	Pútáoyá		oh yeahhshall we cut?
Cf [nv]	HAHAHA	HAHAHA	

H1c

Fragment	Titel	Tijd
H1c	Italian guys are untrustworthy	20.10 - 20.40 (tape3)

Im 1[v]		hey hey	i'm here okay
Im1 [nv]		((looking down))	((smiling))
Cv [v]	THATS why i got you know prejudice	already for italians guys	

Sm [v]			ah you
Nv1 [v]		no but we all go through it	yeah
Nv1 [nv]	((smiling))	((smiling))	
Cv [v]	you're okay but i told all my chinese girlfriend	not to find italian guys as boyfriend	

Sm [v]	mean		but but listen he was free all the
Cv [v]		i told all my chinese girlfriend that italian guys are not trustworthy	

Sm [v]	time he was free		thats true
Sm [nv]			((nodding))
Cv [v]		NO! but when he was NOT SINGLE he was trying to kiss christina	

H1e

Fragment	Titel	Tijd
H1e	Never trust in a portugese	10.59 - 11.31

Sm [v] you remember I asked you and you say yeahyeah tomorrow tomorro I cook you the (chicons) and

Sm [v] you never did it I K N O W that's why I said to myself
 Sm [nv] HAAAAHA
 Pm [v] never trust in a portugese
 Pm [nv] HEHEHE trustworthy

Sm [nv] I will find my own (place) tomorrow tomorrow mañana mañana I know about it
 Pm [v] HAAAAHA

H2b

Fragment	Titel	Tijd
H2b	Irish puff	24.19 - 24.25

Im2 [v] yeah but i'm not irish okay no because someone ask me ↑ are you
 Fm3 [v] irish puff OHkay
 Fm3 [nv] HEHE

Im2 [v] irish?
 Im2 [nv] HEHEHE
 Fm3 [v] i'm pretty you're sure you're not irish ↑ i'm pretty sure you're not italian but i'm

Im2 [v] but I'm very hot
 Im2 [nv] HAAAAHA HAAAAHA
 Fm3 [v] pretty pretty sure eh you know that you're . a:: very hot italian

H2c

Fragment	Titel	Tijd
H2c	I try to speak French	48.50 - 51.10

F1m [v] Ah yeah. because it was full when:: when we came back
 Bf [v] why didn't you put it in the fridge?
 Ef [v]

F1m [V] from:: from (-) in french?
 F2m [V] put in fridge?
 Bf [V] how do you say put put in french? yeah. pourquoi:: no
 Ef [V]

F1m [V] ne:: ne le mettre pas ne le mettre
 F2m [V] oef what?
 Bf [V] pourquoi ne pas no pourquoi pas pourquoi tu mets? huh?

F1m [V] pas o (-) yeah
 F2m [V] ne what?
 F2m [nv] (big eyes)
 Bf [V] ne le mette pas. ne le mette pas Pourquoi no? you don't (do the put for) pourquoi?

Fm1 [V] ah c'est ca eh! no(tu dis quoi) alors. pourquoi tu
 Fm1 [nv]
 Fm2 [V] okay okay ne le met pas moi je ne l'utilise pas
 Bf [V] no?

F1m [V] le met pas? c'est pas francais c'est pas correctement
 F1m [nv] HA
 F2m [V] tu le met pas?
 Bv [V] so? how do you say it?

F1m [V] ah you can say to be:: to ah. if you are. if you want to be familiar you can say pourquoi tu le

F1m [V] met pas? or
 F1m [nv] HA
 F2m [V] pourquoi tenenene?
 F2m [nv] HA HEHE
 Jm [V] yeah↑ pourquoi tu ne peut huh? pourquoi ha? pourquoi? TU:::

F1m [V] pourquoi - tu - le mets pas. yeah yeah. to
 Jm [V] LE↑ mets pas. le mets pas. let mets pas is to put? or?

F1m [V] put is mettre. ah ah the verb is mettre to put↑ and eh:: put is well yeah
 Jm [V] met? mettre yeah?

F1m [v] conjugaison is a:: mets okay. well! anyway::
 [nv] HAHAHA HAHAHA
 F2m [v] well:::
 [nv] HAHAHA
 Jm [v] i'm just started to
 [nv] HEHEHE
 [nv] (0.4)

F1m [v] maybe:: we need to write it. to be more easier
 Jm [v] learn french! don't (confuse) me i'm sorry

F1m [v] we will put a blackboard to write french lessons.
 [nv] HEHEHE
 Jm [v] yeah i think so yeah hm.

H2d

Fragment	Titel	Tijd
H2d	French hierarchy	12.05 - 12.24

Jm [v] is the french really so ah hierarchical? that they need the stamp or the grade
 Om [v] the a degree

Jm [v] and the grade is also
 Om [v] really a lot to a degree at some departments its crazy yeah yeah yeah

Jm [v] important? how do
 Om [v]
 Fm2 [v] yeahyeahyeahyeahyeah

H3a

Fragment	Titel	Tijd
H31	You're fake English	6.40 - 7.10

Lv [v] i'm not english
 Irv [v] i would say its english but you're kind of english so you would know (well a fake english)
 Cm [v] are you english? i'm

Lv [v] okay i'm born in amsterdam lived in
 Irv [v] yeah she's a FHake EEnglish
 Cm [v] sorry where you from? I:: HEHEHE

Lv [v] belgium in luxembourg my parents are english. but i grew up in luxembourg so i
 Cm [v] oh okay
 Im3 [v] (H)

Lv [v] consider myself luxembourgish but i don't speak the language so its like (.) confusing
 Lv [nv] ((rolling her eyes))
 Cm [v] yeahyeah yeahyeah yeahyeah

Cm [v] i i i know a couple of people who are like you they have like both i don't know parents like

Cm [v] from a father from america:: mother from switzerland and they lived in ge::rmany and
 Im3 [nv] HEHEHE
 [nv] ((all

Irv [v]
 Cm [v] they can speak like five languages and i'm so jealous like
 Cm [nv] HEHEHE
 Im3 [v] YEAHYEAH
 [nv] nodding))

H3b

Fragment	Titel	Tijd
H3b	Hungarian Pigs	1.20.15 - 1.21.30

Lv [v] yeah i think your my
 Irv [v] and then veronica was the first hungarian person i ever knew.
 Hv [v] really?

Lv [v] first hungarian to
 Hv [v] yeah but i'm promoting like like i'm employed by the hungarian ministry of

Lv [v] wow. works for you
 Irv [nv] HAHAHA
 Hv [v] foreign affairs you just have to be gorgeous and like stress (-)
 Im3 [nv] HEHEHE

Lv [v] works for you YHeah
 Lv [nv] HAHAHA HAHAHA
 Irv [nv] HAHAHA HAHAHA
 Hv [v] yeah it does because then the government is really:: they're really xenophobic

Hv [v] and super (-) bunch of assholes and like. they need somebody to:: to try to (polish) them
 Cm [v] (--)

H3d

Fragment	Titel	Tijd
H3d	Italian girls	1.23.03 - 1.24.31

Cm [v] but really you behave like an

Lv [v] impHulsive YES
 Lv [nv] HAHAHA
 Irv [v] yes?
 Hv [v] NO the irish
 Cm [v] italian girl? like you're very impulsive and like eh:: the way you're
 Cm [nv] (moving his hands) HAHAHA

Hv [v] the irish are passionate people. the are passionate
 Cm [v] speaking about eh:: moji YEAH but. yeah you eh::
 Im3 [v] in fact eh i found

Irv [v] absolutely oh REALLY?
 Hv [v] ofcourse.
 Cm [v] YEAH yeah::
 Im3 [v] that irish are eh really different from eh english people. really close to italian.

Lv [nv] HAAAAHA
 Irv [v] oh my god thats so funny so wait are italian girls really like ↑ what? cause
 Irv [nv] HAAAAHA
 Hv [v] oh well
 Cm [nv] HEHEHE
 Im3 [v] also when dry.
 Im3 [nv] HAAAAHA

Irv [v] i think of claudia and she's kind of quiet
 Hv [v] no but i think like. i don't know::: (-) they are very

Irv [v] hm
 Hv [v] stylish and like (.) much more reserved in a kind of way? but (.) i don't know i think its its a

Hv [v] difference like i think its a different culture (up here) they they seem much more relaxed.

Lv [v] oh for an
 Irv [v] so i'm not relaxed?
 Irv [nv] HAAAAHA HEHEHE
 Hv [v] when they are here. you are relaxed (for an) italian i think
 Cm [nv] HAAAAHA

Lv [v] italian or for irish okay just so it makes sense this conversation
 Irv [v] and why do
 Hv [v] yeah for an italian

Lv [nv] HAAAAHA
 Irv [v] you think i'm like an italian?
 Irv [nv] HAAAAHA
 Hv [v] LOUDloud ↑
 Cm [v] well ↑ you're so:: like eh:: impulsive and loud and and

Lv [v] its am am eh an am thank you.
 Irv [v] yeah::: i'm sorry. (AHmbient)?
 Irv [nv] HAAAAHA
 Cm [v] eh:: really NO but its GREAT no

Lv [nv]	HAHAHA
Irv [v]	thanks!
Irv [nv]	HAHAHA HAHAHA
Hv [v]	a a a
Cm [v]	thats great like ah ah i have no problems

G1c

Fragment	Titel	Tijd
G1c	She doesn't speak French	51.35 – 52.30

Df [v] about you know im generalising but eh::
 Fm4 [v] the first day when i started in belgium ↑

Fm4 [v] there was a discussion in the in the tube between two eurocrats or two i (think) it

Fm4 [v] was two directors at the commission in the tube and they were talking about the the

Fm4 [v] last meeting so the the directors say (--) they were french and they were saying so

Fm4 [v] how was your meeting? he say YEAH:: you know:: there was a::: a german girl? a

Fm4 [v] german director? and she she doesn't speak french. so it was ahhhh so::: so we need

Df [nv] HEHEHE
 Bm1 [nv] HAHAHA
 Fm4 [v] to translate all you know becauseyou know i:: he say i wrote a report about the the

Fm4 [v] the multilangaluisim and how its really important to be understand eh:: understandable

Bm1 [v] cause they wouldntever consider trying to speak german. nooo
 Fm4 [v] eh by all the peopleso ehh exactly

Bm1 [v] yeah the most used language
 Bm1 [nv] ((HAHAHA)) HEHEHE
 Fm4 [v] Yeah so he say so::: we talked in english it was ahhh
 Fm4 [nv] ((HAHAHA))

Bm1 [v] in the EU wow
 Bm1 [nv]
 Fm4 [v] and the other director say yeah but i read in your profile you eh you

Df [v]			
Df [nv]		((smiling))	HAHAHA
Bm1 [nv]		((smiling))	HAHAHA
Fm4 [v]	speak ehh german. he didnthe was like		it is so:: funny
Fm4 [nv]			HAHAHA

G1d

Fragment	Titel	Tijd
G1d	Académie française	48.52 - 49.59

Bm1 [v]		i love how the aca	i love the aca academy
Bm1 [nv]		HEHEHE	
Fm4 [v]	have to speak in your native languageand eh (french people)		
Fm4 [nv]	((putting fist on the table))		HAHAHA

Bm1 [v] française always when these english words which were kind of infiltrated in france

Bm1 [v] they always come up with a new world a french word which has to be used from

Df [v]			oh
Bm1 [v]	now on.	you cant say e-mail you have to say courrier électronique	
Fm4 [v]	yeahyeahyeah		

Df [v]		nooo nice	
Df [nv]		HAHAHA	
Bm1 [v]	because e-mail is to english i mean you know	you know but eh thats the only	
Bm1 [nv]		HAHAHA	

Df [v]			ordinateur?
Bm1 [v]	country in the WORLD that say eh:: you have for computer they say::		

Df [v]		ordinateur portablei know both words	
Bm1 [v]		woo!	
Fm4 [v]	ordinateur! exactly! how do you know this word?	woo	

Df [v]	i	i had a (français de --) for a while	
Fm4 [v]	great! great! thats the only	country in the world and that say eh	

Df [v] yeah its crazy crazy people the french people
 Bm1 [nv] HAAAAA
 Fm4 [v] ordinateurur instead of computer

Df [v] yeah. yeah i think so. i mean eh
 Bm1 [v] yeah its true
 Bm1 [nv] HEHEHE
 Fm4 [v] y e a h . no you're right

G1e

Fragment	Titel	Tijd
G1e	Passé composé is easy	08.30 - 09.15

Df [v] shut up you know french is
 Bm1 [v] yeah you made mistakes here you forgot some accents this is

Df [v] this is perfect this is perfect. passé composé is easy. i've
 Bm1 [v] wrong this is wrong
 Fm4 [v] so passé composé du verb etre

Df [v] got its actually a little bit difficult BUT
 Df [nv] HAAAAA
 Bm1 [v] is EAsy well you don't apparently
 Bm1 [nv] HAAAAA
 Fm4 [nv] HAAAAA

Df [v] ah under the:: you know its difficult when you have all these jobs going:: and fre::nch

Df [v] thesis ahh you know multitasking its ah its ah its
 Df [nv] (sighing)
 Bm1 [v] yeahyeah
 Fm4 [v] yeah yeahyeah yeah yeah but you're not

Df [v] yeah c'est vrai
 Bm1 [v] this is yours?
 Fm4 [v] working you're just studying you're writing your thesis or your your your

Df [v] i have a:: plenty. i could just eh::
 Fm4 [v] so you have the time to:: par exemple i'm working and i

Df [v] but you study once a week right. i have french class
 Fm4 [v] have the time to study so::

Df [v] THREE times a week 8 hours a week. and eh yes i'm really getting there
 Bm1 [nv]
 Fm4 [v] thats good

G2a

Fragment	Titel	Tijd
G2a	Caravan / Nachbarn	1.44.00 - 1.46.20

Dm [v] oké, this might be but eh.. I think its much more interesting probably this idea that you can

Nv2 [v] yeah, and we
 Dm [v] move constantly around. like ehm.. like a nomád you know. like a nomad.

Nv2 [v] also have such a small country so its nice to move around
 Dm [v] [Yeah I guess like ehm:: I was thinking that

Dm [v] probably this caravanning isn't so much this caravanning thing itself. It's just like a Dutch

Dm [v] passion for travelling, and caravanning is one it's one
 Nv1 [v] but they use it within Holland as well

Nv2 [v] I think you would know better answers to the questions
 Dm [v] thing one form of a:: caravanning.

Nv2 [v] than I do.
 Dm [v] [Maybe I could become
 Nv1 [v] I know someone who has a caravan and every weekend he go's like

Nv2 [v] Like it's more like.. there are so many
 Nv2 [nv] HAAAAHA
 Dm [v] like the consultant a high paid consultant

Nv2 [v] people in the Netherlands that I don't know. because they are so different.
 Nv1 [v] ja I don't know my

Nv1 [v] own people at all (1.2)
 nv (1.2) (Nv2 walks away)

Dm [v] Eigentlich sind finde ich die Holländer den Deutschen doch sehr ähnlich in vielen. denn wir

Dm [v] sind dann auch direkte Nachbarn

Nv1 [v] bin ich total einverstanden ja aber ich denke auch zu ab und zu bin ich in Belgien.

Dm [v] ja

Nv1 [v] und ich habe das Gefühl dass:: schon die Flemmischen? sagt man dass? dass der

Nv1 [v] unterschied größer ist zwischen Flemmischen und Holländer als zwischen Deutscher und

Nv2 [v] where did you get the pillow? Sorry, sorry

Nv1 [v] Holländer. und wir sprechen dieselbe Sprache also::

G2b

Fragment	Titel	Tijd
G2b	Passion for Dutch	1.23.00 - 1.27.10

Df [v] you eh you need the passion for a:: you need passion for a language and then you got that ↑ you're

Df [v] gonna learn it pretty fast (0.3) maybe. i dont know ehm

Nv2 [v] NO no

Nv2 [nv] HEHEHE HEHEHE

Em [v] passion for dutch im sorry

Em [nv] HAHAHA HAHAHA HAHAHA HAHAHA

Nv2 [v] no offence

Em [nv] HAHAHA

G2c

Fragment	Titel	Tijd
G2b	Dutch is easy	53.28 - 53.59

Nv1 [v] huh? ja natuurlijk echt de hele

Dm [v] with people that was much less eh:: conscious than i was so

Nv2 [v] hey Nv1 (are you taping this) oh nice i didn't

Nv2 [nv] (whispering)

Nv1 [v] avond al maar of het BHruikbaar
 Nv1 [nv] HAAAAA
 Dm [v] what? what? what? no NHow!
 Dm [nv] HEHE
 Nv2 [v] realise nothing nothing! i'll tell you later NHo
 Nv2 [nv] HEHE

Nv1 [v] WHordt oh come on its so easy for you::! dutch. (.) its
 Nv1 [nv] HAAAAA
 Dm [v] i don't know what they're talking about
 Nv2 [nv] HAAAAA

Nv1 [v] practically the same. wir müssen jetzt deutsch reden weil::: mattijs muss üben
 Bm2 [v] ja.
 Em [v] deutsch
 [nv] (0.2) (0.3)

Nv1 [nv] HAAAAA
 Dm [v] genau für wenn du deine Rundreise in durch eh die Fränkischen Schweiz machst
 Dm [nv] HEHEHE
 Bm2 [v] genau.
 Bm2 [nv] HAAAAA

Dm [v] ein wunderbaren aber auch sehr langweiligen platz in Deutschland aber es gibt ganz vielen
 Bm2 [nv] HEHEHE

Nv1 [v] alexander marcus?
 Nv1 [nv] HAAAAA
 Dm [v] Fachwerkhäuser da. little eh::
 Nv2 [v] wie geht es mit Alexander? i went to a club last night and saw him
 Nv2 [nv] HEHEHE

G3a

Fragment	Titel	Tijd
G3a	I'm not Finnish	11.50 - 13.55

Om [v] jaaa
 Nv3 [v] ja? he's always happy
 Nv2 [v] no but he's so cute if he gets food he's so happy its likee .. the best person ever

Nv3 [v] I guess but all the people in Finland are
Nv2 [v] he has a very positive influence on my aura
[nv] (talking 6.0)

Nv3 [v] positive not really finnish finnish why are you not
Nv2 [v] yeah but he's not really finnish no not reAllly finnish

Om [v] sorry i'm not really finnish because i'm from the ukrain
Nv3 [v] really finnish why are you not really finnish

Om [v] HAHAHA i study in finland
Nv3 [v] (-) what about what about finland you STUdied in finland okay okay
Nv2 [v] HAHAHA

Om [v] ukrain yes Oh
Nv3 [v] and you come from okaybut thats eh a surprise eh:: (that you are) in belgium

Om [v] uhm:: ohh yeah its really big difference(---) pretty different
Nv3 [v] isn't it its a great difference (---)
[nv] (talking)

Om [v] societies and we have a much less eh hh arabic speaking people than eh hh
Nv3 [v] than in ukrain
Nv2 [v] laughing

Om [v] i think so yeah in belgium? no no sorry
Nv3 [v] allright and do you wanna stay here in (..)
Nv2 [v] in holland right holland

Om [v] nederlands holland hollandia its much better yeah i dont know where to stay
Nv2 [v] oranje boven
[nv] (talking)

Om [v] i have two studies three years like their three years in finland and in poland
Nv3 [v] in finland
[nv] (silence 1.0)

Om [v] (studying) because i'm doing PhD (---) and the phd studies (is) in poland
Nv3 [v] o k a y you are
[nv] (silence 1.0)

Om [v] im doing phd studies in poland and a second master in finland
 Nv3 [v] okay ohh okay and you don't
 [nv] (silence 0.5)

Om [v] the ukrain? i dont want i dont have to
 Nv3 [v] have to ehhhh go back to eehhh ukrain you don't want it?

Om [v] (---) and.... in the ukrain people cannot pronounce gggggoedentag
 Nv3 [v] you dont have to yeah nee
 Nv2 [v] (laughing)
 [nv] (silence 1.0)

Om [v] goeiemorgen goedemiddag oh:: you did so nice! much better than polish people
 Nv3 [v] (---) goeiemiddag
 Nv2 [v] HAHAHA HAHAHA

Nv3 [v] HAHAHA yeah your dutch is perfect
 Nv2 [v] no:: you do it very well vic come on his dutch is perfect

Om [v] dAnk je wel haha bitte sehr
 Nv3 [v] yes your pronounciation is wonderful bitte sehr bitte sehr

G3b

Fragment	Titel	Tijd
G3b	Dio è Dio	0.59.35 - 1.02.15

Nb: Sb is een Spaanse jongen van 12 jaar, het neefje van de Spaanse jongen (Sm)

Sb [v] Jésus no.
 Im1 [v] non crees a Jésus? no? ma dio non è jésus è
 Im1 [Tr] you don't believe in Jesus? but god is not jesus its
 Pm [v] yo credo.
 Pm [Tr] i believe

Im1 [v] diferente (.) è dio. jésus (.) jésus è::: dio (.) dio è dio dio è dio. dio è dio e
 Im1 [Tr] different (.) its god. jesus (.) jesus is (.) god (.) god is god god is god
 Nv1 [v] HEHEHE

Sb [v]			que no	que no
Im1 [v]	non gésus	dio è dio	dio è (-)	que si
Im1 [Tr]	and not jesus			
Nv1 [v]		dio c'è		
Nv1 [Tr]		god is there		

Sb [v]	(---)	(talking)		
Sm [v]	(---)		nooooo ha paura di	
SM [Tr]			its that he's afraid to offend	
[nv]	(silence 1.5)(talking for several seconds -inaudible)			

Sm2 [v]				
Sm [v]	offenderti perché tu credi in dio e:::: e non vuole eh::			
SM [Tr]	you because you believe in god and he doesn't want to			
Im1 [v]			ma mica mi offendeee mi	
Im1 [Tr]			he's not offending me	

Sb [v]	(talking)			
Im1 [v]	nooo	nooonononopuedes (--- dire?)	offender	
Im1 [Tr]		you can (--say)	offend	
Fv1 [v]				can you give me my glass
[nv]	(talking)(talking)	(talking)	(---)	

Im1 [v]		tu puedes non creder a dio, dio pero non puedes non creder a jésus,		
Im1 [Tr]		you can not believe in god god but you can not not believe in jesus		
Fv1 [v]	please... over there			

Sm [v]			vedi l'italiano che ci	
Sm [Tr]			that's the italian that us..	
Im1 [v]	porque jésus è un hombre come mi come ti (---)			
Im1 [Tr]	because jesus is a man like me like you			
Nv1 [v]		ahhh		
Nv1 [Tr]		HAHAHA		

Sm [Tr]			you like it	
Im1 [v]			ma siiii ↑	
Im1 [Tr]			but yes	
Nv1 [v]	tu pensi di essere gesù ↑ jésus è un hombre come me haha ↑		siete al stesso	
Nv1 [Tr]	you think you are jesus 'jesus is a man like me' haha		you're at the	

Im1 [v]		ma nooo(...)	cosa	
Im1 [Tr]		but no	what	
Nv1 [v]	livello tu e gesù	noi viviamo con gesù ↑ ↑ ↑	ma prendiiii ↑ prendi un	
Nv1 [Tr]	same level you and jesus	we are living with jesus	take some water and	

Im1 [v]		però se ametto
Im1 [Tr]		but i have to admit
Nv1 [v]	po' d'acqua eeee cambialo in vino dai vai	
Nv1 [Tr]	turn it into wine, come on	go
[nv]		(claps her hands)HAHAHA

Sm [v]	noooo	nel senso cheeee che per un bambino, pure per me::: il fatto di dire noo gesù
Sm [Tr]		in the sence the for a kid and for me also, saying that jesus is undeniable a
Im1 [v]	(...)(---	
Nv1 [v]	(---	

Sm [v]	è innegabile, una persona, neanche così no? no si sa neanche se esiste	
Sm [Tr]	person not even that no... we dont even know	if he exists
Im1 [v]		ma siiii (che trovino
Im1 [Tr]		but yes (you can find)

Sm [v]		si parlano di
Sm [Tr]		they talk about
Im1 [v]	nella ...) sono certi (...) sia dalla parte di romani sia dalla parte dei gudei(sono dati)	
Im1 [Tr]	certain (data) from the side of romans as well as from the jesuits	

Sm [v]	unooo altri parlano dell'altro... che forse (era questo)	
Sm [Tr]	one, others about another	
Im1 [v]	scientificati	(---) siiii però eh::: che esisteva
Im1 [Tr]		yes but he existed as a
Nv1 [v]		poi c'è mohammed
Nv1 [Tr]		and then there's mohammed

Im1 [v]	come persona che ha coinvolto un sacco di persone eh? dico storicamente è venuto
Im1 [Tr]	person that has involved a lot of people. i mean historically he came

G3c

Fragment	Titel	Tijd
G3c	Dutch is hard	02.38 - 3.20

Fv [v] yeah for me its quite difficult but i could i could eh understand some sentences when i was in

Fv [v] amsterdam but now eh pffff its over and now at my company they give me some training in

Fv [v] dutch and i'm completely lost like NO its really complicated to pronounce eh a
Om [v] you speak dutch

Fv [v]	word like ehgoedemorgen	tot ziens.
Fv [nv]	(making a face) HEHE	
Nv2 [v]		yeah its kind of hard. yeah.
Nv2 [nv]	HAHAHA	
Om [v]	goedemorgen its so nice	goedemorgen its beautiful

Fv [v]	ik kom uit.	ik kom frankrijk?	ik kom uit frankrJK.
Nv2 [v]	hard. hard.	hm?	ik kom UIT frankrijk
Om [v]	HARD		
Sm [nv]	pfff		

Fv [v]	jaja	thats to difficult for me	don't don't please!
Fv [nv]	HEHE		
Nv2 [v]	ik kom UIT frankrijk		
Nv2 [nv]		HAHAHA	